DAN PETRESCU
SCRISORI CATRE LIVIU
DAN PETRESCU
SCRISORI CATRE LIVIU
(1994-2004)
INK
LiterNet.ro
2005

Redactor: Manuela Andrei mandrei@literne t.ro

Tehnoredactare: Manuela Andrei mandrei@literne t.ro

Coperta: © 2005 Carlson & Peters
Editor format Adobe PDF: Manuela Andrei mandrei@literne t.ro
Ilustraţii (coperta şi carte): Carlson & Peters

Text: © 2005 Dan Petrescu
Toate drepturile rezervate autorului.

© 2004 Editura LiterNet pentru versiunea .pdf Acrobat Reader. Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărţii prin intermediul altor situri, modificarea, sau comercializarea acestei versiuni, fără acordul prealabil, în scris, al Editurii LiterNet sunt interzise şi se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor şi drepturile conexe, în vigoare.

ISBN: 973-7893-21-2

Editura LiterNet
http://editura.literne t.ro/
office@literne t.ro

DAN PETRESCU

Scrisori către Liviu

1994 – 2004

ediţie ne varietur

CUPRINS

CUPRINS *4*
ÎN LOC DE INTRODUCERE 6
PRELIMINARII 12
1. 14
2. 19
3. 26
4. 33
5. 39
6. 48
7. 54
8. 68
9. 74
10. 79
11. 85
12. 91
13. 97
14. 104
15. 111

16. 119
17. 124
18. 130
19. 137
20. 144
NOTE 154

ÎN LOC DE INTRODUCERE

„Capodopere de concizie şi retorică demistificatoare, Scrisorile către Liviu se metamorfozează în «execuţii» punctuale ale unor tare şi idiosincrazii de care suferă mulţi din idola tribus băştinaşi, consfinţiţi ca moaşte ale valorii, premiilor, dregătoriilor şi onorariilor grase de către congeneri şi colegi de interes. Neşansa tuturor acestora este că autorul îi depăşeşte pe mulţi cu un cap în materie de I.Q., curaj şi trecut nepătat, ceea ce-l transformă într-un martor foarte incomod, dificil de prins cu ocaua mică şi chiar exagerat de vigilent cu propriile-i incoerenţe! Mai mult decît atît, Dan Petrescu este şi afurisit de talentat, jucînd în scriitor matur şi în gînditor profesionist, căci stilistica lui, deşi savuroasă, nu este calpă, nu are nimic de-a face cu veştmîntul frumos în care să fie camuflat vidul reflexiv, ci dimpotrivă, această stilistică e secretată de încordarea unei minţi riguroase, temeinic obişnuită cu actul gîndirii juste. Fără să facă abuz de narcisism, Dan Petrescu chiar are ceva de spus în lumea umanioarelor noastre şi mai cu seamă nu ezită să formuleze răspicat adevăruri evidente pentru toţi, dar pe care foarte puţini au curajul să le dezvăluie. [...]

Scrisori către Liviu este rezultatul unei astfel de atitudini neconcesive, lucid-intelectuale şi sigur neafectate de tentaţia parvenirii simbolice ori pecuniare. Dan Petrescu este astfel, în noul mileniu, unul dintre puţinii maeştrii români în arta fluieratului în biserică. Desigur, nu-mi fac iluzii că ultima lui carte, Scrisori către Liviu, va cîştiga simpatia criticii ori adeziunea publicului intelectual. Ambele registre sînt preocupate, deocamdată, cu celebrarea altor staruri purtătoare de şlefuită etichetă... Pentru că nu face parte din găştile literare, pe care le tot contestă de ani buni, Dan Petrescu se va vedea probabil boicotat fie prin tăcere premeditată, fie prin desfiinţare sofistică, fie prin linşaj de înjurături. Un lucru este însă cert: cartea lui se citeşte cu mare voluptate, fiind scrisă cinstit şi deştept, iar cei care s-au delectat cu jurnalele lui Goma au a găsi în rîndurile volumului de faţă nebănuite prilejuri de juisanţă."

Valentin Protopopescu, în Timpul, 2/februarie 2005

*

„În ce categorie trebuie incluse oare textele lui Dan Petrescu, publicate acum în volumul Scrisori către Liviu. 1994-2004 [...]? Epistole propriu-zise ele nu sînt, întrucît nu abordează probleme de natură personală, ci vizează literatura română şi viaţa culturală în general. Nu sînt nici veritabile scrisori deschise, întrucît autorul nu îşi somează imperativ colocutorul să clarifice anumite probleme, să-i răspundă la anumite nelămuriri – ba mai degrabă expeditorul e cel care se lansează în dezvăluiri. Persoana însăşi a destinatarului e diferită, căci textele în discuţie, deşi păstrează aparenţe epistolare (cum sînt data calendaristică, formula iniţială şi cea finală de adresare), au totuşi «paratrăsnete» diferite: uneori Liviu

Antonesei, alteori Liviu Cangeopol. De altfel, apelarea destinatarului constituie doar un pretext pentru a interpela sau a corecta alte personaje publice, a ironiza sau a persifla situaţii existenţiale. Aceste luări de cuvînt nu sînt nici pamflete, în sensul cel mai obişnuit al termenului, întrucît autorul nu sublimează caricatura, nu estetizează batjocura, iar afirmaţiile sale invocă mereu realitatea faptelor. Polemici de asemeni nu pot fi considerate, deoarece le lipseşte patosul demonstraţiei, punerea în scenă a dialogului sau combaterea argumentelor contrare. Făcînd echilibristică – uneori amuzant, alteori enervant – pe graniţa dintre raţional şi umoral, intervenţiile lui Dan Petrescu se păstrează în zona bliţului.

Bliţul este, după cum ştim cu toţii, lumina scurtă şi orbitoare de care se ajută fotograful pentru a imortaliza imaginea aflată în condiţii de penumbră. De la acelaşi termen german se revendică şi conceptul de Blitzkrieg, război-fulger dezlănţuit pe nepusă masă, menit a-l propulsa pe agresor pînă departe în spatele rîndurilor inamice şi încheiat uneori printr-o la fel de rapidă victorie totală. Cîte ceva din aceste trăsături găsim şi în recentele scrieri ale lui Dan Petrescu. [...] ...autorul manevrează cu meşteşug prin amplul [său?] arsenal stilistic, punînd la lucru enumeraţia, aluzia, analogia, oximoronul, comparaţia surprinzătoare, jocul de cuvinte etc. La nivel retoric, el ne surprinde prin două strategii recurente: degradarea premeditată a unui sector considerat prin excelenţă spiritual (lumea literară e zugrăvită în termenii bădărani ai unei crîşme de cartier) şi mimarea celei mai depline naturaleţi (detaliile scabroase ne sînt transmise ca rîgîitul firesc al beţivului aflat la a zecea halbă). Grobei scrie scrisori.

Dar un bliţ durează numai cît ai clipi din ochi. La fel şi zeflemeaua lui Dan Petrescu: se stinge îndată ce a fost enunţată. Emiţătorul nu se mai oboseşte s-o motiveze, s-o argumenteze, s-o expliciteze. Multe din referinţele lui ironice rămîn adînc încifrate pentru cititorii nefamiliarizaţi cu lupta din tranşeele

vieţii literare, iar posteritatea va avea nevoie de ample note explicative (care de pe-acum şi-au făcut apariţia), dacă va mai fi cumva interesată prin absurd de asemenea producţiuni din zona bilei negre.

Căci orice valenţă educativă sau corectivă în plan social lipseşte cu desăvîrşire din intenţiile autorului. El se mulţumeşte să constate şi să consemneze. Batjocura nu e instrument de ameliorare a ambientului, ci rămîne scop în sine. Nici pomeneală de altruismul generos al scriitorului militant – în urma lui rămîne doar rînjetul în căutare de alibiuri [...]."

Laszlo Alexandru, în E-LEONARDO (revistă electronică), 6/2005

*

„Scriitor el însuşi, Dan Petrescu profită de libertatea improvizatorică a genului [epistolar], care-i permite să trateze destins orice subiect, adică – de fapt – să intervină la rîndul său pe temele culturale cele mai atractive, mai fierbinţi, mai mondene ale momentului, dar fără să aibă aerul că-şi asumă grele responsabilităţi intelectuale. Pe de altă parte, structura sa creativă fiind radical ironică, pînă la sarcasm şi cinism, subiectele şi personajele pe care şi le alege devin instantaneu ţinte satirice. Avatar postmodern al minunaţilor noştri epistolieri paşoptişti, al lui Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri sau Ion Ghica, Dan Petrescu produce mici bijuterii de umor intelectual de o savoare indicibilă, sporită de excelenţa expresivă a unui stilist de calibru.

Ce-i drept, trebuie că «victimele» sale nu se prea amuză de ce văd. Pe cît de relaxat-surîzător, pe atît de nemilos, el le «execută» calm şi răbdător, etalîndu-le păcatele, subliniindu-le contradicţiile,

şovăielile, stupidităţile, făcîndu-le – pe scurt – de rîs. Clientela e numeroasă: nu doar emulii «noicieni», ci şi Noica însuşi, laolaltă cu colegii săi de generaţie, Mircea Eliade şi Emil Cioran, deviaţi în tinereţe către legionarism, puşi la colţ împreună cu mentorul lor, Nae Ionescu; nu numai filozofi de ieri şi de azi, ci şi un pluton de literaţi, între care multe figuri sacrosancte, de la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca la Nicolae Manolescu; şi nu numai intelectuali, ci şi, ici sau colo, politicieni, securişti, vedete mediatice. Trăsătura lor comună e atitudinea dominatoare, autoritarismul cultural. Satira acolo ţinteşte, muşcătoare, necruţătoare.

Eseistica mai veche a autorului îl înfăţişase ca pe un manierist aproape autist, preocupat mai mult de efectele de stil decît de impactul ideilor sale. De un deceniu încoace, dar mai ales în ultimii ani, în formula pianotărilor mai lejere, mai «artiste» din Scrisorile către Liviu, se dezvăluie – dimpotrivă – un Dan Petrescu angajat, un veritabil intelectual critic.“

Ion Bogdan Lefter, în Observator cultural, 254-255/2005

Dan Petrescu (n. 1949). Studii filologice terminate la Iaşi, în 1981. Din 1992, editor. Debut editorial în proză, în volumul colectiv **Proze** (semnat împreună cu Dumitru Augustin Doman şi Tudor Stancu), Albatros, 1985. Alte titluri (studii şi eseuri): **Tentaţiile anonimatului**, Cartea Românească, 1990; Ce-ar mai fi de spus. **Convorbiri libere într-o ţară ocupată** (în colaborare cu Liviu Cangeopol), Agora, Philadelphia, 1990; Minerva, 1990; ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Nemira, 2000; **În răspăr**, Nemira, 2000; **Deconstrucţii populare**, Polirom, 2002. Traduceri: Bernard-Henri Lévy, **Elogiu intelectualilor**, Albatros, 1992; Ioan Petru Culianu, **Pergamentul diafan**, Nemira, 1993; Ioan Petru Culianu, **Eros şi magie în Renaştere. 1484**, Nemira, 1994; ediţia a II-a, Nemira, 1999; ediţia a III-a, Polirom, 2003; Louis Pauwels şi Jacques Bergier, **Dimineaţa magicienilor**, Nemira, 1994; Ioan Petru Culianu, Mircea Eliade (împreună cu Florin Chiriţescu), Nemira, 1995; ediţia a II-a, Nemira, 1998; ediţia a III-a, Polirom, 2004; Ioan Petru Culianu, **Pergamentul diafan. Ultimele povestiri** (împreună cu Mihaela Gliga şi Mihai Moroiu), Nemira, 1996; ediţia a II-a, Polirom, 2002; Roger Caillois, **Omul şi sacrul**, Nemira, 1997; Ioan Petru Culianu, **Experienţe ale extazului**, Nemira, 1998; ediţia a II-a, Polirom, 2004; Georges Bataille, **Erotismul**, Nemira, 1998; Ioan Petru Culianu, **Studii româneşti I** (împreună cu Corina Popescu), Nemira, 2000; Ioan Petru Culianu, **Iocari serio. Ştiinţă şi artă în gîndirea Renaşterii** (împreună cu Maria-Magdalena Anghelescu), Polirom, 2003; Toma Pavel, **A şasea lumină**, Polirom, 2004.

« »

PRELIMINARII

Într-o bună zi, mi-am dat seama că riscăm să pierdem scrisoarea literară ca specie, şi asta tocmai într-o vreme cînd, prin libertatea de expresie pe care o îngăduie, ea ar fi trebuit să participe din plin la asediul ficţiunii, alături de jurnale, memorii şi alte forme de mărturie directă. Şi atunci mi-am inventat, în oarecare măsură, un destinatar, profitînd de faptul deloc neglijabil că el exista deja, în carne şi oase, şi că unele experienţe comune ne apropiaseră şi puteau justifica o anumită complicitate între noi, care, alături de distanţa ce ne separă în spaţiu, să ne facă plauzibilă corespondenţa. Aşa am ajuns la formula scrisorilor către Liviu – cînd, de cele mai multe ori, Liviu Antonesei, cînd, mai rar şi printr-un hazard onomastic, Liviu Cangeopol, un mai vechi interlocutor scriptural al meu (v. dialogul nostru din 1988, Ce-ar mai fi de spus. Convorbiri libere într-o ţară ocupată, ed. a II-a, Nemira, 2000).

Subiectele şi tonul acestor scrisori sînt dintre cele mai variate, pe măsura remarcabilei plasticităţi a speciei, probabil încă neexplorate pînă la capăt; în jargonul oral al literaţilor noştri însă, ele pot trece

drept „raderi“, dar numai printr-o neînţelegere, căci toţi cei susceptibili de a fi fost „raşi“ îşi văd în realitate de treabă ca şi mai înainte, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat şi, ceea ce poate pe alţii i-ar aduce la disperare, în acelaşi sens – pe care, e drept, l-am pus în discuţie aici ori în altă parte. Dar eu, spre deosebire de „victimele“ mele, nu vreau să amuţesc pe nimeni: colecţionez cu plăcere aberaţii intelectuale ori de alt gen conex şi nimic nu mă distrează mai mult decît existenţa lor neîntreruptă, garanţie, în fond, a dinamicii culturale – mai exact, a unei dinamici culturale, despre care totuşi nu m-aş grăbi să spun că e neapărat patologică, spre a nu intra apoi în alte esenţialisme onto-etnice. Şi-apoi, cine ar strînge de gît nişte clovni, fie ei boieri, fie oieri ai minţii, pentru coregrafia lor poticnită? Să ne bucurăm mai curînd de spectacol...

Cea mai mare parte a scrisorilor de faţă a apărut, de-a lungul unui deceniu, în lunarul ieşean de cultură Timpul; le-am actualizat întrucîtva în note şi doar într-un singur caz (acolo unde vine vorba de Mircea Eliade) şi în text, dar cu minime intervenţii, care să nu altereze întregul.

Dan Petrescu

Bucureşti, august 2004

1.

Bucureşti, 21 martie 1994

Dragă Liviu,

Cum tot mă rugai tu să-ţi dau ceva pentru revistă, uite că editorialul tău cel mai recent (Minerii şi cultura, în Timpul, nr. 2/februarie 1994) mă irită suficient de tare ca să-ţi dau această scrisoare, pe care bineînţeles că nu vei rata prilejul s-o publici. Dacă vrei şi un titlu (aşa, „de manşetă"), ia-l pe ăsta: Sîntem sub asediul troglodiţilor!

Fiindcă, într-adevăr, troglodiţii ne iau cu asalt şi din afară, şi dinăuntru; ei sînt, etimologic, „cei care trăiesc în găuri"; unul dintre modelele româneşti prestigioase ale troglodítului este schiţat (îmi trece mie acum prin minte, chinuindu-mă să ajung la paradigme) de Dinicu Golescu, pe cînd minunăţiile evropeneşti îi înturnau gîndul cu mîhnire către casă şi – atenţie! – către ţăranul român tîrîtor prin bordeie săpate în pămînt şi prevăzute cu două găuri prin care să iasă fumul şi el însuşi, cînd îl căutau oamenii stăpînirii.

Ei bine, trebuie să-ţi mărturisesc că pentru mine minerii nu sînt altceva decît urmaşii în linie dreaptă ai acelui ţăran valah pre-paşoptist – să-i zicem –, în condiţiile în care veşnicia nu se mai naşte de mult la sate: nişte creaturi telurice, gregare, primitive, adică exact aşa cum s-au şi dovedit din 1989 încoace. Cu două circumstanţe atenuante, dar care nu modifică totuşi fondul problemei: că au fost (şi mai sînt?) „împănaţi“ cu securişti şi că au constituit, după cum ne-a dezvăluit presa cîndva, obiectul unui soi de experiment zis sociologic (şi chiar antropologic) sub vechiul regim, în fapt un fel de studiu rasial şi de testare a posibilităţilor de a se manipula diverse categorii socio-profesionale (rezulta că ei, minerii, erau cei mai susceptibili de a fi manipulaţi, în sensul care era de aşteptat de la „omul nou“: fiinţă nu prea gînditoare, trăitoare în grupuri, avînd cultul şefilor şi diametrul cel mai mare al pumnului între toţi ceilalţi pălmaşi de pe plaiurile noastre; se pare că noul regim n-a făcut, cu prilejul mineriadelor, decît să treacă în practică aceste observaţii experimentale recoltate de vechiul regim; de unde, fireşte, continuitatea pe o treaptă superioară dintre vechi şi nou etc.). Că minerii sînt o masă de manevră, nu e nici o îndoială, mai ales după ce, de curînd, le-a cuvîntat chiar Măgureanu la o grevă; nu ştiu dacă cineva şi-a pus această întrebare simplă: ce căuta oare şeful serviciilor secrete la mineri? (Pare-mi-se că doar Cristoiu, cu flerul său foarte special şi cu sagacitatea pe care i-o cunoaştem, s-a pierdut în extaz dinaintea acestei dovezi de… transparenţă, sau aşa ceva.)

Or, a spune (sau a subînţelege) că „manifestările“ recente de la Petroşani, despre care scrii laudativ în editorialul tău, ar denota marea apetenţă culturală a minerilor, mi se pare nu doar inexact, ci de-a dreptul – iartă-mă! – o mascaradă. A! Că ele intră în concurenţă cu activitatea Ministerului Culturii,

asta e adevărat, dar numai fiindcă şi în acest minister şi-au făcut cuib troglodiţii; e deci o concurenţă, dacă vrei, legitimă, de tipul „ei între ei“.

Acum însă, reflectînd eu la gestul intelectualului român de a se aşeza la discuţii lămuritoare şi luminătoare cu purtătorii de bîte care l-au vînat sistematic prin Bucureşti (gest precedat şi inaugurat de cleioasele pupături ale lui Marian Munteanu, abia ieşit din spital, cu cei care îl băgaseră acolo) şi dincolo de faptul că voi, invitaţii de la Petroşani, aţi fost, după umila-mi opinie, puţin cam traşi pe sfoară (aşa, întru repararea imaginii), găsesc, dragă Liviu, că intelectualul nostru este unul de tip slav; nu mai departe, acoladele lui Marian Munteanu cu minerii: nu parcă e o scenă jegos-dostoievskiană, cu eroi care mai întîi vor să se omoare, apoi se îmbată, plîng, se pupă şi-şi cer iertare, ca după aceea, eventual, chiar să se omoare?

Ideea aceasta, de altfel, că intelectualul trebuie să coboare la mase şi să le lumineze, pe lîngă faptul că e de extracţie poporanistă (adică, etimologic, narodnicistă şi apoi, diacronic, slavofilă şi panslavistă), include şi o variabilă abdicare de la intelectualitate, prin simplul fapt că, înainte de orice, îi prescrie intelectualui să se coboare. În plus, ea pare să slujească idealul utopic al egalitarismului: căci cine se coboară la mase o face ca să le ridice, iar dacă procedeul ar funcţiona ireproşabil, în scurtă vreme toată lumea s-ar găsi cam la acelaşi nivel intelectual (călduţ însă şi cenuşiu, nici prea-prea, nici foarte-foarte).

Presupunînd acum că modelul spre care tindem este cel occidental, toată scălîmbăiala asta de coloratură slavă nu mai are nici un rost; dimpotrivă, e un simptom de subdezvoltare culturală (şi te rog să nu vii aici să mi-l agiţi pe Sartre, cel suit pe un butoi dinaintea muncitorilor de la Renault, drept contra-argument: era o modă pariziană, un cabotinism pasager, aidoma maoismului stins în apele Senei). Treptat,

modelul occidental va elimina şi celelalte simptome (hai să facem o concesie multiculturalismului egalizator şi să nu le denumim „debile“, chipurile toate manifestările culturale echivalîndu-se) ţinînd de modelul slav, cum ar fi pletora de poeţi şi literatura sămănătoristă în general (pitorească, descriptivistă, fără construcţie epică ori ideatică) sau supradimensionatul teatru (ca modalitate mimetică anacronică într-o epocă ce a născocit simulacre mai credibile).

Nenorocirea în toate astea este însă că trogloditul e mîndru de gaura în care zace şi o exaltă – uită-te puţin la militarii din Iugoslavia, beţi şi cîntînd refrene populare şi măcelărindu-se, iar dincolo de graniţa diametral opusă, priveşte-i pe „fraţii noştri“ basarabeni rătăcitori prin veacul trecut, beţi şi ei şi rostogolind rodomontade patriotice şi unioniste înspre noi, doar-doar le mai pică vreun ajutor (paranteză: am admirat întotdeauna promptitudinea reacţiei antibasarabene a prietenului nostru, Dorin Spineanu; manifestată încă din 1990, reacţia sa a trezit un val de indignare pe ambele maluri ale Prutului, dar ceea ce nu ştie, de pildă, Eugen Simion, care-l vestejeşte pe Dorin într-o carte apărută chiar la editura unde am onoarea de a lucra1, este că tinerii din Basarabia, „tinerii creatori“, cum se zice, i-au scris entuziasmaţi lui „alde Cutare, om de nimic şi intelectual de trei parale“ – dixit Simion Dascălul – fiindcă din pricina corifeilor românismului din Basarabia, în realitate oameni ai nomenclaturii locale, nu puteau nici ei să respire normal în spaţiul lor cultural; evoluţia ulterioară a marilor poeţi patrioţi basarabeni n-a contrazis defel inerţia lor faţă de România dinainte de 1989: atunci, deşi mai liberi, nu erau deloc preocupaţi de noi şi coşmarul nostru – cu excepţia unui fel de eseu ceţos al unui literat de la Moscova, citit cam tîrziu la Europa liberă; după aceea, cei care au venit în România s-au situat decis de partea cea mai reacţionară a puterii, ş.a.m.d.).

Vechile valori nu pier uşor, cu toate că pot deveni vetuste şi inoperante de la o zi la alta; dar cum să treci de la o zi la alta de la colectivismul troglodit la civilizaţia individului? Deja Moş Brucan, aducînd marxismul la zi, prin ’89, consemna faptul că, mijloacele de producţie evoluînd şi trecînd prin aşa-zisa revoluţie a informaticii, proletariatul industrial şi-a cam pierdut poziţia de clasă purtătoare a progresului; în cazul de la care am plecat, al minerilor, uită-te la ce se întîmplă în lumea civilizată: minele se închid una după alta; aşa că, dragi îmi sînt minerii noştri, dar să se gîndească să se apuce de altceva – eventual chiar de cultură, dacă-i adevărat că au mari înclinaţii pentru aşa ceva, după cum spuneai tu.

Ţării mai puţin tăciune (şi mai mult… răpciune)!

Te salut cu prietenie,

Dan

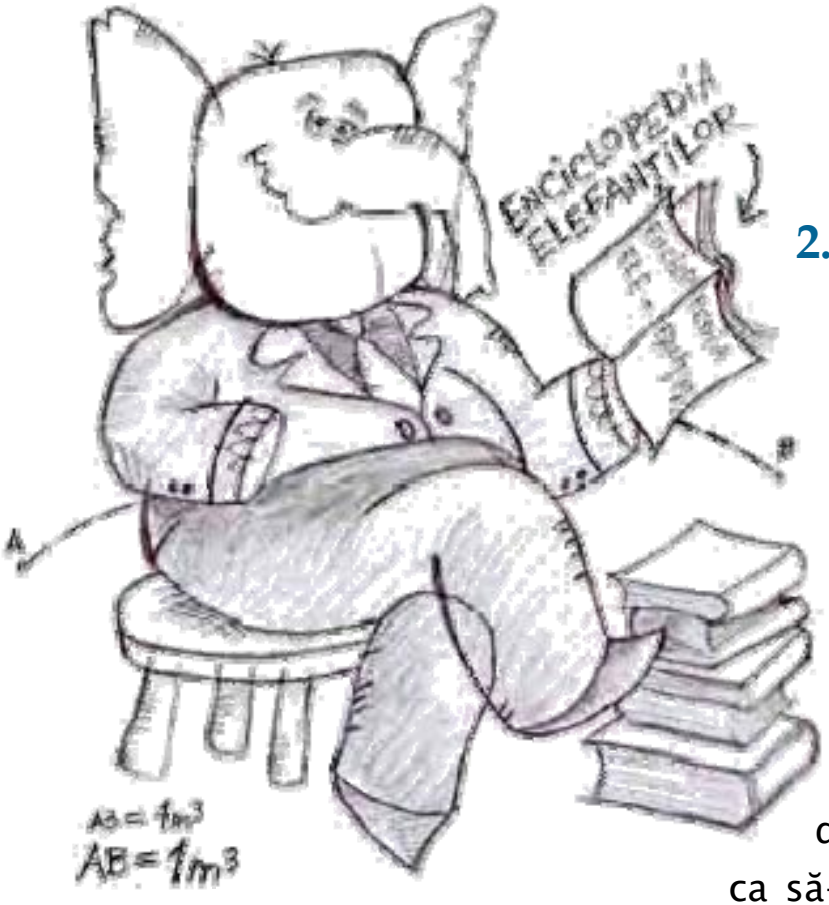

2.

Bucureşti, 31 martie 1996 (ultima zi a băgării cuponului!)

Dragă Liviu,

Faci tu ce faci şi mă sileşti a apucare condeiul, pe care voisem a-l rupe ca inutil şi nociv – noroc că am mai păstrat un ciot, altminteri cum aş fi putut răspunde apelului disperat pe care mi-l lansează, în Timpul (3/1996, p. 3), Alex. Ştefănescu intervievat de Viorel Ilişoi? Căci nu e politicos a-mi preface urechile obstruate faţă de o persoană atît de simpatică precum Alex. Ştefănescu, pe deasupra şi martir pe altarul literaturii viitorului! Mă adresez însă ţie ca să-i răspund, pentru că, aidoma multor altora, Alex. Ştefănescu nu a trecut ceea ce eu numesc testul Geta şi, ca atare, a încetat să mai existe pentru mine, deşi îl socotesc în continuare foarte simpatic (nu e, de altfel, singurul inexistent simpatic: nutresc acelaşi simţământ şi faţă de, să zicem, Mickey Mouse – e drept, inexistent într-alt fel; din fericire!).

« »

Ai să mă întrebi, pişicher cum te cunosc, ce-i aia testul Geta? Ei bine, este un mod foarte simplu de a constata anomalia profundă care continuă să afecteze cîmpul literar-cultural al Capitalei şi prelungirile sale din diaspora; altfel zis: e de-ajuns să pui în cauză vreuna dintre multiplele faţete ale acestei personalităţi politrope care este G. Dimisianu, ca să te pomeneşti că-ţi sare-n cap cine vrei şi cine nu vrei şi că, în general, încep să se producă fenomene de rezonanţă tot mai curioase (cum ar fi pelerinajul lui Liiceanu la un ministru al Culturii de talia lui Spiess, pelerinajul lui Paler la Cotroceni – nu spun la cine etc.).

Or, pentru mine a devenit foarte repede evident, lucrînd cu persoana în chestiune, că D-Sa ar fi trebuit de mult, de vreo 20 de ani cel puţin, internată şi tratată (cu duşuri reci, cămaşă de forţă, Plegomazin – nu ştiu, nu sînt medic ca să mă pronunţ cu exactitatea necesară); faptul că nu s-a întîmplat aşa, că, dimpotrivă, G.D. continuă să treacă drept o autoritate măcar în domeniul editorial, mă umple de stupefacţie şi mă îndrituieşte să cred că tot mediul care o susţine este bolnav (indiferent că din el fac parte şi patologi reputaţi ai lichelismului, moralişti gravi şi severi etc. – la o adică, o dau toţi pe… limba păsărilor!). Oare de ce? Răspunsul curent e că G.D. ar fi „de bine“, a suferit şi persecuţii politice, de pildă a fost abuziv mutată de la o editură la alta (în timp ce, nu-i aşa, „bietul Dimi“, consortul D-Sale, oficia netulburat ca secretar de partid la România literară, unde Manolescu l-a bătut în cuie în virtutea faptului că prin naştere „bietul Dimi“ a fost consacrat perpetuu adjunct-de-revistă – zic asta fiindcă l-am văzut de curînd într-o emisiune literară televizată sughiţînd tare lemnos în compania lui Ţepeneag, care însă sughiţa pur şi simplu, ca efect natural al „magnetizării“ sale aproape ancestrale). Şi dacă mutarea cu pricina s-ar fi datorat faptului că nu se putea lucra cu persoana în cauză, aşa cum eu însumi am constatat

foarte repede (cel mai repede dintre toţi care au făcut această experienţă – precum mi-a mărturisit, nu fără admiraţie, însăşi G.D.!) şi cum mi-au şoptit şi multe voci din lumea editorială (nu spun care, să pună mîna pe condei!)?

Şi-apoi, ce înseamnă „de bine“ pentru cineva care trece fără păs de la pupat-Pleşu la pupat-Ungheanu (dar aici poate că judecata mea se clatină presupunînd o opoziţie apriorică între cei doi), cineva care, orice s-ar întîmpla, face parte din mobilierul Ministerului Culturii, moştenit ca atare de oricine se perindă pe acolo?

În fine, să revenim la Alex. Ştefănescu şi la apelul său patetic: D-Sa inferează că, din pricina intervenţiei D-Sale pro-G.D., eu, „eminenţă cenuşie“ la Editura Nemira, i-aş persecuta pe tinerii descoperiţi de chiar D-Sa – „pe orice tînăr“, în speţă, care ar face eroarea de a se declara descoperit ori recomandat de A.Ş. Sincer să fiu, nu-mi amintesc decît un singur caz ce nu permite generalizarea: un tînăr care, avînd deja un referat de lectură negativ la manuscrisul său depus la Nemira, a încercat să mă convingă să-l public invocînd numele prestigios al lui A.Ş. Din păcate însă, pe lîngă aceea că Nemira are alte criterii decît A.Ş. (care mie îmi este de-a dreptul suspect, dragă Liviu, prin numărul imens de „descoperiri“ făcute de D-Sa pe unitatea de timp – nemaivorbind că majoritatea sînt poeţi, specie din care avem deja, din 1990 încoace, circa 800 de debutanţi cu acte în regulă, ca să zic aşa; or, tu ştii că eu socot inflaţia poeticească la români, laolaltă cu persistenţa folclorului, simptom de subdezvoltare culturală), eu nu obişnuiesc să ţin seama de recomandări – altfel, ar trebui să plec urechea şi la cele semnate de Cornel Popescu, T.T. Coşovei, Florin Iaru, Laurenţiu Ulici, chiar Gabriel Dimisianu – e riscul meu, mi-l asum. Oare ţie nu ţi s-ar părea bizar să primeşti manuscrise recomandate de oameni care au ei înşişi editură (între altele)? Iar A.Ş.,

la rîndul lui, oare nu şi-a înregistrat şi D-Sa faimoasa editură Maşina de scris? Şi-atunci? A, că A.Ş. nu vrea să rişte, lucrul e cît se poate de limpede din alt apel al D-Sale de care aduce vorba în interviul din Timpul – apelul de extracţie noicistă adresat statului, nu altcuiva, dintr-un reflex tipic intelectualului român, obişnuit să fie stipendiat de vreo curte, în schimbul bunelor sale servicii.

Să ne oprim aici o clipă, să vedem cît e de logic apelul lui A.Ş. către stat. Citez cu acurateţe: „Statul să-mi pună la dispoziţie nişte mijloace materiale foarte modeste (...) şi nişte bani ca să pot publica nişte cărţi. (...) ...în doi ani voi publica nişte cărţi atît de bune, încît vor fi exportate şi voi aduce eu, cu aceste cărţi, valută statului român. În caz că după doi ani nu-mi respect angajamentul, contractul să fie reziliat, iar eu să restitui toţi banii primiţi.“

În pofida stilului, sună frumos, nu? Şi totuşi: dacă A.Ş. e gata să returneze ce-ar fi primit în caz de eşec, înseamnă fie că (1) nu cheltuieşte nimic pe ce-ar fi să publice, fie că (2) are deja banii pe care-i cere statului (dar nu vrea să rişte pe banii săi). Să presupunem însă ipoteza (2) caducă: A.Ş. n-are banii trebuincioşi; dar fiind sigur că va scoate cărţi exportabile, de ce nu se adresează unei bănci oarecare, ca să obţină un împrumut? Iată motivul, în două cuvinte, pentru care eu îi suspectez generosul elan de naivitate patriarhală (şi nu de şmecherie – că, adică, ar fi găsit şi D-Sa o nişă slab exploatată de criticii noştri, respectiv descoperirea de talente literare, şi s-a pornit să facă tapaj pe tema asta, boxîndu-i şi pe cei care mai încearcă să facă acelaşi lucru, dar în linişte, mai ales dacă nu fac parte din aceeaşi coterie cu a D-Sale).

Şi mai e ceva: potrivit legii drepturilor de autor, valuta pe care ar obţine-o A.Ş. din exportul de autori români ar merge chiar la autorii înşişi – statul român ar putea lua cel mult un impozit care, oricît de

oneros, ar fi mai mic decît drepturile de autor totuşi (asta în cazul în care impozitul n-ar fi direct prelevat în străinătate de un fisc mai grijuliu). Naivitate, cum ziceam... dar şi multe baloane de săpun!

Cît priveşte necunoaşterea pieţei externe de literatură, nu-i fac o vină lui A.Ş. din asta – deşi, dacă se aventurează în export, ar fi trebuit să ştie că interesul faţă de scriitorii români este cvasi-inexistent, în ciuda multor traduceri din ultimul timp – rămase, toate, fără nici un ecou şi aducînd editorilor străini numai pierderi. Sînt căutaţi, în general, sau scriitorii din acele părţi ale lumii unde se întîmplă ceva (la noi, cînd s-a întîmplat, cei cu sertare-de-scriitori le aveau cam goale, iar minerii tăi au omis să agite manuscrise pentru export atunci cînd, de vreo cîteva ori, s-au aflat în lumina actualităţii mondiale), sau aceia care chiar scriu pentru un public mondial (şi nu stau cu ochii pironiţi într-o strictă perspectivă ombilicală, ca să zicem aşa) – dă-mi şi mie un scriitor român care să scrie comparabil cu Milorad Pavić (două best-sellers mondiale la Belfond), de exemplu, şi să vezi cum îl vînd şi eu în străinătate!

Acum, dragă Liviu, dacă tot te-am plictisit atîta, dă-mi voie să mă mai întorc o ultimă oară la apelul lui A.Ş., ca să pot termina frumos şi circular, cum se cuvine; trei mici corecţii mai am de adus merituosului meu preopinent:

1. D-Sa pretinde că aş fi scris „un pamflet“ la adresa Getei Dimisianu – absolut deloc; tot ce am scris şi am semnat pe acest subiect au fost mici demonstraţii (unde era cazul, însoţite şi de acte) în sprijinul ideii (cutezătoare, recunosc) că G.D. trebuie, la un moment dat, pensionată (de n-ar fi decît pentru a limita dezastrul); lucrurile „brutale“, „grosolane“ etc. i le datorez în principal unui gîndac din pubela Cristoiu, azi şef de gazetă, care a deschis scandalul cu o notiţă în care a selectat foarte parţial ce-i

spusesem eu; ulterior s-a adăugat şi cenzura năpîrstocului de Cristoiu însuşi, ş.a.m.d. Totuşi, expresia de „babă utecistă“ mi-o revendic şi o menţin (deşi multă lume a ţinut să-mi aducă acest amendament: „…utemistă“, nu „…utecistă“). Tocmai această expresie îl invitasem şi pe A.Ş. s-o guste, în calitatea ei de sfîşietor oximoron, lucru prin care nu cred că l-am insultat cîtuşi de puţin, aşa cum, printr-o festă a memoriei, îşi aminteşte D-Sa.

2. A.Ş. o consideră pe G.D. „o editoare eminentă, una dintre cele mai bune editoare din ţara noastră“; la fel zicea la rîndul lui şi Andrei Pleşu, într-o emisiune a lui Iosif Sava, una dintre mai multe dedicate de muzicolog subiectului acestuia, în chip cît se poate de unilateral (deci fără să se obosească să mă întrebe şi pe mine ceva2[ii]); curios însă: cînd, printr-o imprudenţă, recunosc, am declanşat „ostilităţile“ de pensionare a D-nei G.D., „eminenta editoare“ a încercat să se transfere ba la Editura Humanitas (locul de predilecţie al eminenţei), ba la aceea a Fundaţiei buzuriene; or, nici Liiceanu, nici Buzura n-au vibrat… Aştept de aceea reacţia din partea G.D. la Buzura – fiindcă pe Liiceanu l-a încondeiat la Cotro de nu s-a văzut! Sau, în ultimă instanţă, de va mai cuteza cineva s-o şicaneze cu pensionarea, o va angaja oare pe loc Ed. Maşina de scris?

Serios vorbind însă, reputaţia de mare editoare a G.D. e susţinută numai de aceia care n-au lucrat direct cu ea, fiindcă restul şoptesc (dar nu scriu, nu scriu!) că, profesional, G.D. e o mătură (ceea ce eu pot să confirm: nici unul dintre volumele apărute la Albatros cu semnătura ei ca redactor de carte nu este cîtuşi de puţin redactat; dacă nu mă crezi, luăm unul, la întîmplare, şi-i aplicăm o redactare medie – ca să vezi diferenţa…). Ca editoare, G.D. s-a distins „bătîndu-se“ pentru apariţia unor cărţi sub vechiul regim; e cunoscut faptul că G.D. e teribil de insistentă cînd o străbate vreo idee (şi n-o străbat decît din

cele fixe), dar eu cred că rolul ei „bătăios“ era predictat ca atare şi potrivit acelor condiţii, de atunci – fiindcă acum „eminenta“ scoate două-trei cărţi pe an, în pierdere. Fireşte, cu „bietul Dimi“ în juriu, îşi mai trage cîte-un premiu al Uniunii, ceea ce, paradoxal, o scuteşte de a mai plăti şi drepturi de autor (la care un singur şi sărac scriitor doar accede: „bietul Tavi“3[iii]).

3. În fine, A.Ş. mai zice că eu aş duce „o lungă campanie“ nu numai împotriva D-Sale, ci şi a tinerilor care… etc. Asta presupune că duc lunga aceea campanie în primul rînd împotriva D-Sale: de asta nu-mi aduc aminte chiar deloc; de altfel, cum m-aş osteni să duc o campanie, şi încă lungă, împotriva cuiva care, cum ziceam mai la început, pur şi simplu nu există pentru mine? Altminteri fiindu-mi f.f. simpatic…

Dacă te-am plictisit, dragă Liviu, prea tare cu această (scurtă totuşi) incursiune în haznaua literar-bucureşteană, n-o publica; dacă nu, da – iar dacă vrei cumva detalii, ţi se pare că într-un punct ori altul am fost obscur, nu ezita: s-ar putea chiar să-ţi răspund!

Pînă atunci, rămîn al tău devotat,

Dan

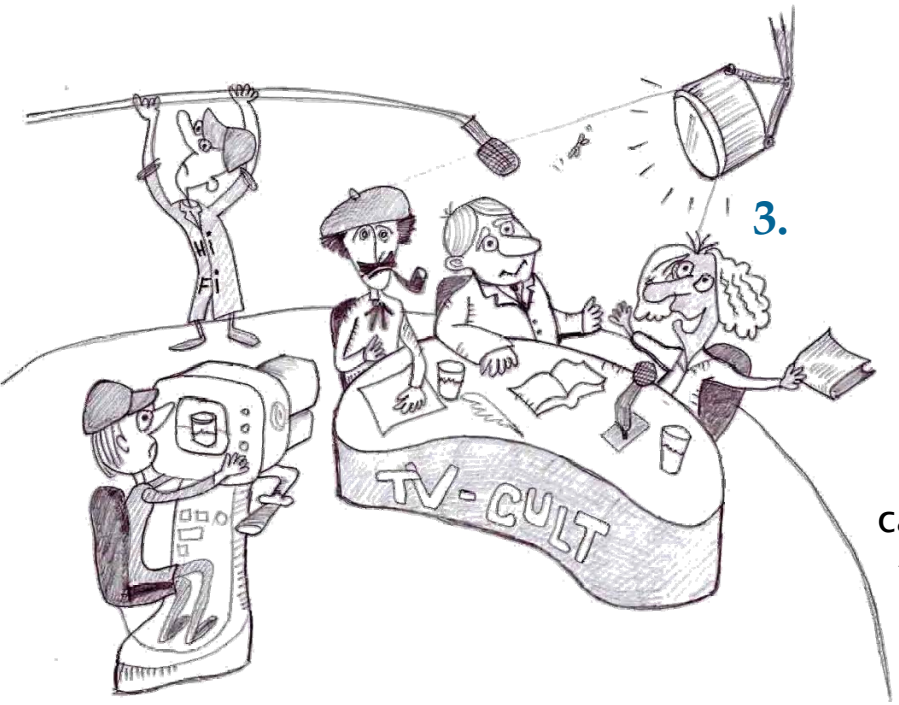

3.

Bucureşti, 28 aprilie 1996

Dragă Liviu,

Nici nu se uscă bine cerneala de pe misiva-mi precedentă, că stiloul îmi trepidează din nou, cerîndu-se fără zăbavă întrebuinţat – bîrfe mustoase cutreieră capitala! Cum să nu-mi plec la ele urechea tocmai eu, care-l intrigam de timpuriu pe un Iorgulescu (reputat sforar) cu pasiunea mea imoderată pentru culisele literare? Fiindcă, întîi şi-ntîi, ce se vede la suprafaţă şi nu se înţelege, în culise se originează – iar dacă scrutăm originea unui lucru, ştim deja aproape totul despre el; apoi, fiindcă toposul numit aici „culise“ a suferit grave avarii după ’89 (interesul s-a mutat la politică, unde culisele s-au amplificat corespunzător, în vreme ce pe literatură şi culisele ei nu s-au pus îndeajuns reflectoarele), avarii pe cale de a fi remediate însă prin rîvna unor oameni-de-bine pricepuţi, mulţumită cărora începem şi noi, în fine, să mai pricepem cîte ceva, ne revin reperele!

« »

Să luăm spre exemplificare ultima (la data cînd îţi scriu!) pehlivănie – disputa Ţepeneag et alii contra Liiceanu: fără o tragere cu ochiul prin culise nu se înţelege mai nimic, îţi dai seama cel mult că e ceva suspect în toată afacerea: Ţepeneag zbiară că Liiceanu, refuzînd să-i cedeze copyrightul (pe care-l deţine) unui oarecare Fauchereau (zic „oarecare“ pentru că e amicul lui Tomuş) întru tălmăcirea în franceză a unor poeme de Blaga, se opune pătrunderii poetului în universalitate (deşi asta n-ar fi defel prima traducere din Blaga – iar celelalte au făcut un efect în universalitate de s-a zguduit epistema!); Liiceanu pretinde că nimeni nu i-a cerut copyrightul; Ţîrlea îşi imaginează că-l obţine pentru Fauchereau la telefon (chit că într-o emisiune televizată live); Fauchereau pare a se fi adresat oricui ca să obţină copyrightul, minus Editurii Humanitas; preopinenţii îşi arată colţii, ba chiar se porcăiesc public (unilateral, e drept). Nimeni nu se întreabă de ce trebuie împins cu de-a sila în universalitate Blaga – acest reprezentant perfect al şcolii antinomiste (în sensul expus într-un roman al lui San-Antonio4[iv]: cînd face filozofie, o dă pe poezie; cînd face poezie, o înclină spre filozofie), destul de plicticos ca poet şi epigon ca filozof. Chiar aşa, de ce oare? N-am decît două explicaţii: 1. fiindcă e român; 2. fiindcă e poet (în fine, după unii 2 ar decurge naturaliter din 1).

Mai departe: nimeni nu se miră de ce acest Fauchereau, traducător al lui Blaga, are nevoie de translator cînd vorbeşte la telefon cu televiziunea română – să fi deprins el oare de la poetul-lebădă doar tăcerea pe româneşte?

Şi, în fine, de ce, după toate alea, Breban dă o masă?

Ei, vezi, dragă Liviu, fără „culise“ nu se înţelege nimic; însă scotocindu-le puţin, totul se lămureşte! Iată: „polul“ recent (?) coagulat Breban-Ţepeneag(-Dimisienii-Simion) vrea, aşa, de dragul

„imaginii României“, o editură românească la Paris, peste cea a lui Pişcoci (şi încearcă să mai ciupească niţel din fondurile drenate de Buzura, cel specializat în „imagine“, dar socotit de ei prea bleg şi intratabil) – deja primii doi au obişnuinţa vieţii literare pariziene, în care producţiunile lor, nu-i aşa, au făcut o pîrtie trainică, indelebilă – drept care Ţepeneag s-a întreţinut cu însuşi Iliescu, sforţîndu-se să-i lumineze cum stă treaba în cultură (pe scurt: stă prost, atît timp cît nu-i este încredinţată providenţialului Ţepeneag – fireşte, o dată cu porţia de secărică aferentă funcţionării lui), Breban a şi început să-i trieze pe „tinerii de viitor“ ce trebuie cooptaţi (victorie! – Ţîrlea a reuşit din prima!) etc. Le doresc din toată inima ca viitoarea lor editură să fie condusă de inevitabila Geta.

Ai să mă-ntrebi cu ce mă deranjează pe mine mascarada asta; răspunsul meu îţi soseşte grabnic (practic, înainte chiar ca tu să fi formulat întrebarea): nu mă deranjează cu absolut nimic – căci, în fond, dacă diverse formaţii „de muzică uşoară“ (să le zicem generic aşa) resuscitează cu piese de acum 20-30 de ani şi cu aceiaşi instrumentişti, doar că mult mai urîţi, bătrîni, graşi, puhavi şi afoni, de ce n-ar resuscita şi onirismul, şi romanele în care un şofer megaloman ne mestecă nouă ce-a înţeles el, ca şofer, din Dostoievski, Thomas Mann sau Nietzsche, de ce nu s-ar republica penibilul volum Întoarcerea autorului în BPT şi traduce în franţuzeşte Contre Sainte-Proust, titlu resimţit şi la noi ca o aluzie nepotrivită la homosexualitatea lui Proust, darmite în Franţa etc., etc.? În definitiv, iată, dadaismul tocmai a fost recuperat la Academie5v (română, e adevărat)!

Deci, nu mă deranjează; numai că, privind disputa de care-ţi naram lăbărţîndu-se pe micul ecran, dintr-o dată mi-am dat seama că toţi participanţii, cu excepţia (provizorie, sper) a lui Fauchereau,

sînt nişte bravi cenzori – şi vorbesc ca unul păţit –, iar coprezenţa lor miraculoasă mă îndeamnă să-i iau la rînd şi să ţi-i povestesc, cronologic.

Mircea Tomuş: cu tot aerul său reţinut (citeşte: constipat), M.T. a izbutit odinioară o performanţă rară, anume aceea de a-mi cenzura un text deja apărut, fără să i se fi mutat o virgulă, în presa României socialiste – e vorba de cele două pagini pe care le-am comis în marginea antologiei poeţilor noştri (nemţi), Vînt potrivit pînă la tare, publicate în Neue Literatur prin osîrdia prietenului nostru, Gerhardt Csejka; ei bine, revista Transilvania a lui Tomuş a preluat numărul respectiv din Neue Literatur, minus textul meu6[vi], la care „săriseră" atîtea chestii, că din două pagini mai rămăsese doar titlul (numai puţin modificat)!

Gabriel Liiceanu: cum ştii şi tu, din faimosul Epistolar G.L. a omis cel puţin trei contribuţii (ba chiar patru, dacă socotim şi un picant schimb de scrisori cu psihanalistul Vasile Dem. Zamfirescu) – o scrisoare de la Culianu, o alta de la Luca Piţu şi dialogul lui Sorin Antohi cu subsemnatul – pretinzînd că i-au fost scoase de cenzura Consiliului Culturii (lucru de care cenzorul, Şerban Velescu, un domn atît de fin şi discret, habar n-are!); faptul l-a făcut pe Luca Piţu să remarce că, în felul acesta, G.L. a limitat deliberat jocul la gaşca bucureşteană (şi prelungirile ei de peste hotare; profit de această paranteză: un alt zvon de culise spune că „Monicii", cel puţin în ultima lor perioadă radiofonică dinainte de '89, mergeau atît de... integral pe mîna „corespondenţilor" de la Bucureşti, încît nici nu prea se mai osteneau să facă alte texte din cele ce le parveneau ca să-i pună la curent cu viaţa noastră literară, i.e. cu aceleaşi culise de care-ţi vorbesc!).

Dumitru (adică, de fapt, Mitică) Ţepeneag: performer de genul Tomuş, oniristul naţional mi-a ras un text deja apărut în România, cînd s-a pus problema reluării lui în Franţa, în La Quinzaine littéraire; mi-l

ceruse Jean-Pierre Salgas, ca să-l publice în toamna lui '90, cu prilejul invitării scriitorimii române la Aix-en-Provence; fiindcă voise un text cu tentă politică, m-am gîndit să i-l dau chiar pe primul pe care-l compusesem după '89, Unitatea de stil şi de granit (apărut în România literară prin aprilie-mai '90), judecînd că nu era prea rău, din moment ce Pleşu se înfuriase citindu-l. Salgas i l-a încredinţat lui Ţepeneag, întru traducere (acum, văzîndu-l la televizor cum vorbeşte franţuzeşte, îmi spun că poate e mai bine că nu l-a tradus...), iar acesta a deconsiliat publicarea, pe motiv că textul era prea complicat, avea prea multe idei (aici cred că l-a citat involuntar pe Daniel Dimitriu), necesita prea multe note explicative pentru un public străin etc. I-am explicat răbdător lui Ţepeneag că bietul meu text avea o singură idee, exprimată încă din titlu – restul erau glose; mi-a replicat că aş fi scris şi texte mai bune; care ar fi fost acelea? – l-am întrebat, subodorînd intenţia de ducere cu preşul; aici însă onirismul a triumfat încă o dată asupra realului, producînd nişte insondabile bîlbîieli... Fireşte, nu bănuiam pe atunci că Ţepeneag va afla în Iliescu un interlocutor interesant (şi poate că, în curînd, de-a dreptul simpatic în opoziţie!) – textul meu nefiindu-i deloc favorabil celui din urmă...

Peste toate, Ţepeneag, atît de grijuliu să obţină un copyright pentru Fauchereau şi sunînd mobilizarea generală în acest nobil scop, nu-şi face în schimb nici o problemă să publice un text de Culianu în Caiete critice (nr. 4-5/1996, pp. 106-109), fără să întrebe pe nimeni – deşi Culianu are moştenitori, deşi legea drepturilor de autor tocmai a pătruns şi în România etc. Şi cenzor, şi pirat, parcă nu e tocmai rău pentru o carte de vizită menită intrării la Cotroceni...

Cătălin Ţîrlea: copilul de curte al televiziunii se deda recent (în Adevărul literar şi artistic, nr. 315/21 aprilie 1996) la unele consideraţiuni savante despre libertatea presei noastre – relativă, aşa cum a

constatat-o nu ştiu ce observator occidental. Or, asta-l nemulţumeşte pe Ţîrlea – ori e libertate, ori ce naiba... Şi, sfîşiat de dilemă, tînărul reprezentant al presei literare audio-vizuale o rezolvă în felul următor: la pasionantele sale emisiuni, afişează pe ecran numărul de telefon pentru uzul telespectatorilor, la care chipurile oricine poate suna şi vorbi în direct; pe de altă parte, omul nostru nu ridică telefonul sau pune pe un grad inferior să filtreze apelurile, cel mai adesea total (că doar n-o să-i tulbure lui fluxul ideatic orice precupeaţă). Încă o dată, vorbesc ca unul păţit: acum un an şi ceva, am folosit şi eu numărul cu pricina, cînd Societatea Patronilor de Edituri din România (SPER), bazată la Braşov, ar fi vrut să decerneze Editurii Nemira premiul atunci instituit pentru cel mai bun roman al momentului – care se nimerise a fi Amantul Colivăresei de Radu Aldulescu, de mine adus la Nemira; urmărind evenimentul la televizor, am avut surpriza să-l văd pe patronul editurii refuzînd premiul şi acuzînd malversaţiuni de... ai ghicit: de culise! Ce se întîmplase? Simplu: din cele trei milioane ale premiului, Doina Uricariu izbutise in extremis să smulgă unul pentru Breban (tocmai îi publicase Amfitrion la prestigioasa ei editură abia înfiinţată, Dudu Style), amenințîndu-l pe Daniel Drăgan, şeful SPER şi fost cenzor la Astra (dar pe ăsta ţi-l povestesc altă dată), că, de nu-i dă milionul, îi va dezvălui contribuţiile la nişte volume de Omagii (de ea redactate, de altfel). În semn de gratitudine, Breban şi-a preschimbat pe loc premiul în alcool, pe care, ingurgitîndu-l, cică ar fi prins s-o alerge – în patru labe, plin de dragoste şi de... viteză – pe editoarea sa prin hotelul braşovean ce-i găzduia: ce n'est que justice, la urma urmei, nu?

În emisiunea televizată de care-ţi vorbesc, a urmat un fel de sporovăială-masă rotundă à la Ţîrlea, la care toată lumea (adică membrii juriului) bătea(u) cîmpii (Mincu, aflat în bună formă, părea chiar că ar fi vrut să bată pe careva, Ulici îşi mesteca prunele din gură, ş.a.m.d.) – nici vorbă despre ceea ce

tocmai se petrecuse. Pe ecran s-a afişat numărul de telefon al telespectatorului; evident, m-am grăbit să-l folosesc, cu intenţia de a întreba juriul ceva despre subiectul proaspetei trilogii brebaniene pe care tocmai o premiase şi pe care, cu toată evidenţa, fiind ea abia apărută, n-o citise nimeni (ba da, vei zice tu, maliţios: o citise Doina Uricariu şi asta era de-ajuns pentru toată suflarea literară românească; ei bine, nu e deloc sigur: Breban devenea anxios la ideea că editorul ar cuteza să-i citească textul înainte de a-l da la tipar – cel puţin aşa îmi spusese mie, cînd mi-l propusese, iar eu îmi amînasem verdictul după lectură: „Staţi puţin, că mi se face frică: cum adică, Dvs. vreţi să-mi citiţi cartea?...“). Aşadar, am sunat şi am dat peste o anume doamnă Ouatu, care cu nici un chip nu m-a branşat în emisie, deşi am repetat apelul de cîteva ori. În plus, nici un alt apel nu s-a mai înregistrat – doamna Ouatu a fost la înălţime!

Cam asta e, dragă Liviu.

Cu o ultimă privire recapitulativă, să mai vizualizăm o dată, la fine, sinoptic, galeria aceasta de spirite castratoare: Tomuş, Liiceanu, Ţepeneag, Ţîrlea... Nu-i aşa că au un ce comun, un aer de familie, de parcă-i strîng pe toţi pantofii? O gravă lipsă de umor? O întemeiere în constipaţie? O morgă de descălecători? Ceva, aşa, ca o străveche durere de măsele? O înţepeneală în ştaiful proiectului? Salutare, crampe culturale, salutare!

Al tău veşnic cîrtitor,

Dan

4.

București, 28 iunie 1996

Dragă Liviu,

Da, fireşte, nimic nu detest eu mai mult decît cenzura; şi cum, ca orice instituţie, şi cenzura e în esenţă alcătuită din oameni, tare-i mai detest eu pe cenzori! Practic, nu există pentru mine ceva mai infamant decît „calitatea“ de cenzor, căci el, cenzorul, e tot un fel de torţionar, el te privează cu forţa de darul cuvîntului, care cică ar fi de la Dumnezeu lăsat. Aşa încît, dacă ai citit cumva precedenta mea scrisoare cu amuzament, află că aceia puşi în pagină acolo alcătuiesc de fapt un bestiar cît se poate de nociv, a cărui virulenţă încă mai este activă, oricît s-ar lăuda guvernanţii noştri cu deplina libertate de expresie de la noi, văzută ca un fel de barometru suprem al democraţiei. De altfel, această deplină libertate am impresia că se cam încheie sub ochii noştri, iar atunci cînd bătea plinul era tot atît de puţin libertate pe cît e de muzicală cacofonia. Aşa se face că, în chip deliberat, lucrurile cu adevărat importante care s-au spus ori/şi scris în aceşti din urmă ani au trecut parcă neobservate în valul de sporovăială ineptă, menit a le oculta prin exces de zgomot; şi unde mai pui: toate astea cu un efect

propagandistic garantat – adică, vedeţi dumneavoastră, la noi se spune orice despre oricine, ergo avem o libertate totală, ceea ce denotă o democraţie perfectă!

Culmea acestei libertăţi de iarmaroc s-a cristalizat mai apoi în formula bălăcărită a Evenimentului zilei, unde, pe pagina întîi deja, găseşti în imediată vecinătate editorialul cu pretenţii al lui Cristoiu şi întîmplări de genul relaţiilor inavuabile, dar avuate, ale cutărui cretin cu vreo capră sau găină; ziarişti care au părăsit foaia cu pricina mi-au povestit ce instructaj le aplica funestul Cristoiu, astfel ca orice ştire să fie pătată de vulgaritate; de pildă, o relatare normală despre, să zicem, o lansare de carte nu poate apărea în Evenimentul zilei decît dacă vreun vorbitor dintre cei ce se produc cu un asemenea prilej în librărie e vizibil descheiat la prohab; şi, mai mult, chiar cu acest detaliu trivial trebuie să înceapă relatarea, după opinia profesionistului din Găgeşti.

Mă tot întreb, în faţa acestor manipulări grosolane, dacă măcar o parte, cît de mică, a populaţiei româneşti n-ar trebui să se simtă jignită fiindcă e tratată ca o turmă de oligoizi, absolut pe faţă şi cu o neruşinare care pe mine unul mă îngheaţă! Cum îţi spuneam zilele trecute, la fel de consternat am fost şi cînd am văzut cît de mulţi candidaţi se anunţaseră pentru postul de primar al Bucureştilor, cu toate că e suficient să traversezi o singură dată Capitala ca să-ţi dai seama că ea trebuie reurbanizată sau pur şi simplu părăsită şi că, în lipsa acestor soluţii radicale şi în condiţiile date, nimeni n-o poate administra în mod decent; raţional, deci, ar fi fost de aşteptat să nu existe nici un candidat la primăria bucureşteană; şi-atunci, de unde şi de ce supra-abundenţa lor?

La fel, îmi vine greu să înţeleg şi nunta Nadiei Comăneci la Cotroceni, şi împingerea lui Ilie Năstase de către PDSR înspre primărie; căci, în acest din urmă caz, din două una: sau PDSR n-a remarcat

care e coeficientul de inteligenţă al fostului tenisman – şi atunci înseamnă că toţi din acest partid sînt aidoma lui şi chiar mai jos –, sau l-a remarcat, dar şi-a zis că noi, alegătorii, nu ne vom da seama, aşadar am fost trataţi cu un cinism desăvîrşit drept tîmpiţi incurabili! (De altfel, judecînd după două eminenţe politice de sorginte ieşeană, ambele ipoteze ar sta în picioare, fiindcă domnii Solcanu şi Raveica întrupează numai ei singuri două faimoase tipologii eminesciene, respectiv pe cele ale fonfilor şi flecarilor – zic asta pentru că mi-ai atras atenţia că am ajuns şi eu, în ce mă priveşte, la scrisoarea a treia!7[vii])

Dar iată că m-am lăsat dus de condei şi n-am atins încă subiectul propriu-zis cu care îmi propusesem să te plictisesc în misiva de faţă; în realitate, aveam de gînd să-ţi mai adaug cîte ceva ca epilog la afacerea Ţepeneag et alii contra Liiceanu. Trebuie să recunosc de la bun început că Tess a avut o intuiţie genială cînd mi-a şoptit că iluştrii faliţi ce s-au coalizat împotriva patronului de la Humanitas (atenţie: vorbesc de editură, nu de loja masonică omonimă, şi anume de editura din Bucureşti, nu de aceea, tot omonimă, de la Montréal) voiau ei şi altceva decît să-l facă pe filozoful-lebădă să circule prin lume în straie franţuzeşti, şi anume: să nu mai tragă „particularii“ bani din drepturile asupra scriitorilor români susceptibili de a figura în patrimoniul naţional, ci ei, adică Uniunea Scriitorilor, prin regia autonomă de alimentare a sinecurilor zisă şi Fondul literar.

Sincer să fiu, am crezut la început că Tess bate prea departe şi nici măcar nu ţi-am pomenit de această posibilitate; or, iată că după trecuta-mi scrisoare apare un text în România literară (nr. 18/8-14 mai a.c., p. 3), în care Gabriel Dimisianu se declară „împotriva monopolului pus pe clasici“ de Liiceanu „şi de alţi cîţiva (puţini) editori ce dispun de forţă financiară“; pasul următor ar fi propunerea sa ca de „clasici“ să se ocupe în exclusivitate făcătorii de cultură en titre, recte Uniunea Scriitorilor şi, cum ziceam, bănuţii

să intre la Fondul literar, iar de acolo, sub formă de împrumuturi, ca de obicei, la vechii lui clienţi, ajunşi la fundul sacului cam pe neaşteptate (cazinoul tocmit de Ulici la Casa Vernescu ori fiind neîndestulător, ori spălînd cine ştie ce alte fonduri nu tocmai literare).

Şi aici să facem o paranteză: nu ştiu dacă ai observat, dragă Liviu, ce odioase chestii sînt toate regiile noastre autonome. Să luăm de-o pildă telefoanele: îţi mai aminteşti tu oare cît de mult şi cît de brusc se ieftiniseră ele în zilele revoluţiei noastre decabriste? Şi nu ţi se pare ciudat că se putea şi aşa, după cum mi-a mărturisit mie atunci şeful telefoanelor din Iaşi, eu întrebîndu-l dacă nu se ruinează fiindcă nu ne mai încărca la notă? Astăzi, nu mai e nevoie să-ţi spun ce facturi plătim la telefoane, practic pentru aceleaşi servicii (ba nu, mint: astăzi, în plus, de cîte ori plouă, cad şi liniile telefonice, pare-se solubile în apă). Ei bine, în onoarea rolului spoliator al tuturor regiilor autonome, am calificat şi Fondul literar de regie autonomă: în virtutea impozitelor pe care le încasa (şi le mai încasează încă), atunci cînd plata drepturilor de autor nu se făcea prin Centrala editorială, unde impozitul era mai rezonabil, ci prin Fond; în virtutea faptului că, deşi generos impozitaţi, bieţii autori n-aveau dreptul la împrumuturi de la Fond decît dacă erau membri ai lui, cu alte cuvinte: cotizau nemembrii în folosul membrilor (dar ce s-o fi întîmplat oare cu faimoşii membri ale căror datorii la Fond se apropiau de milion încă de prin anii 80, în majoritate ajunşi la capătul inspiraţiei, aşadar nemaiscriind, nemaipublicînd, ceea ce făcea datoriile lor irecuperabile?); în virtutea, finalmente a rolului de bancă pe care şi-l aroga Fondul literar în relaţiile dintre editurile noastre şi cele din străinătate – spre exemplu: reprezentanta Editurii Grasset, venită la Bucureşti cu prilejul ultimului tîrg bucureştean de carte, a obţinut o hîrtie de la Fond potrivit căreia avea de încasat

10.000 de lei de la o traducere din Alain Bousquet de prin 1985, lucru cu totul înviorător cînd te gîndeşti la echivalarea a 10.000 de lei 1985 cu tot atîţia în 1996! – căci aşa i s-a calculat.

Mai departe: imediat după 1989, unele edituri străine au acceptat o vreme plata drepturilor în lei şi au fost îndemnate, dacă n-aveau, să-şi deschidă un cont la Fondul literar; ideea era să dispună de banii depuşi acolo numai în România, leii, cum ştim, nefiind exportabili ca atare; ei bine, am cunoştinţă de cel puţin trei mari edituri pariziene care n-au văzut nici un sfanţ din contul lor, imprudent lăsat în seama regiei autonome a scriitorilor noştri: una e Gallimard care, acum vreo doi ani, trimiţîndu-şi reprezentanta în România, n-a izbutit să obţină nici măcar un extras de cont – aşa că şi-a deschis altul, la o bancă oarecare; alta e Odile Jacob care, în disperare de cauză, a rugat o editură românească să-i deschidă un alt cont în lei, la o bancă normală; şi, în fine, ultima de care ştiu e Albin Michel, lăsată şi ea cu ochii-n soare, în ciuda insistenţelor sale de a afla ce bani are în contul de la Fond. Îmi vine să cred, după toate aceste cazuri şi oricît de antipatice mi-ar fi generalizările, că nici un editor străin n-a avut, cel puţin în ultimii ani, putinţa de a penetra Fondul literar – cu care se întîmplă pesemne precum cu Banca Europeană pentru Dezvoltare: întîi cheltuieşte pentru sine mai mult decît împrumută (respectiv, Estului), apoi anunţă că nu mai împrumută nimic, fiindcă Estul trebuie să se obişnuiască a se ţine singur pe picioare. Dar scriitorul român, dragă Liviu, cel vechi, de stat, scriitorul instituţionalizat, cum să se ţină el dintr-o dată singur în poziţie bipedă, după ce atîta amar de vreme s-a tot gudurat şi-a stat cuminte, plecat, şi cînd i s-au aruncat ciolane pline de măduvă, şi cînd firimituri inconsistente? Pe ce să se rezeme el cînd nu mai primeşte directive clare despre ce să scrie (frîul stilistic lăsîndu-i-se însă moale pe grumaji, chiar atunci cînd primea directive, ca să se bucure de libertatea opţiunii între varii forme)?

Două lucruri va face aşadar scriitorul instituţionalizat, aflat în această indigenţă: se va declara apolitic şi, atent la ce se mai plăteşte, va lucra numai în folosul marilor entităţi abstracte, cum ar fi imaginea, patria, poporul, naţiunea, Europa, deci de preferinţă în, ori pentru exterior; în al doilea rînd, ca să aibă mîinile libere, va căuta stipendii sigure, între acestea prenumărîndu-se încasarea timbrului literar şi exploatarea „clasicilor“ (în accepţiunea lui G. Dimisianu). Ochirea măiastră a grupului ţepeneag e de a fi luat în vizor ambele ţinte din una şi aceeaşi mişcare8[viii]; îi doresc mult succes, căci numai aşa va afla Europa de marea noastră rezistenţă pasivă la comunism prin cultură şi sacrificiu, magistral concentrată – nu-i aşa? – în drama moromeţiană a tăierii salcîmului!

Cu reiterată amiciţie,

Dan

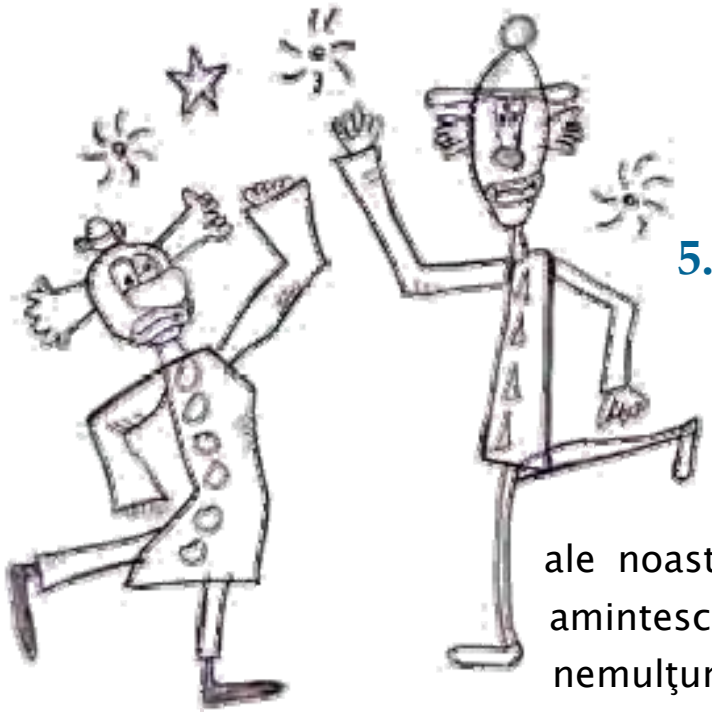

5.

Bucureşti, 20 martie 1997

Dragă Liviu,

În timp ce tu străbaţi plaiurile alemane (chiar mai vălurite decît ale noastre – e-hei, ce mioritism ar fi putut da ele, bine considerate!), eu îmi amintesc de lansarea pe care am făcut-o împreună Jurnalului lui Paul Goma şi o nemulţumire mă roade: presa noastră fiind eminamente tîmpă, a reieşit din ce a redat ea de la acea lansare (incomplet, mai ales în ce mă priveşte) că discursul meu fusese îndreptat împotriva lui Goma! Or, tu ştii foarte bine că Paul Goma face parte dintre acei puţini pe care, orice ar face ei de-acum încolo şi orice s-ar întîmpla, eu nu mă pot supăra (ei pe mine însă, da). Îţi mărturisesc în plus că, într-o situaţie gravă, decisivă, aş prefera să-l am alături pe Goma mai curînd decît pe oricare dintre personajele Jurnalului său. Cred că noi toţi, cei de la lansare, am făcut într-un fel sau altul greşeala de a încerca să-l justificăm pe Goma; or, cu toată evidenţa, nu el are nevoie de a fi justificat, ci, aşa cum s-a şi întîmplat cu cei cîţiva pictaţi în Jurnalul său care au fost de faţă la lansarea cu pricina (eu, imparţial, îi invitasem pe toţi...) şi au rezumat istoria relaţiilor lor cu autorul din punctul lor de vedere,

tocmai aceştia ar fi trebuit să se explice; din păcate şi după cum am anticipat, „nucleul dur“ al personajelor lui a decis să boicoteze Jurnalul – împingînd totuşi „la înaintare“ niscaiva pioni, de genul Groşan (purtătorul de servietă al lui Pintilie), Pruteanu (care cu totul altceva scrie în Dilema lui Pleşu-Volkswagen decît cuvîntase la lansare), ba chiar Monica Lovinescu (a cărei replică-„precizare“ din 22 a venit cu prea mare promptitudine ca să putem crede că ea avusese timpul fizic de a vedea cu ochii ei Jurnalul incriminat – altminteri, poate s-ar fi „despărţit“ mai devreme de Goma, nu astăzi, cînd declară că-i pare rău că l-a cunoscut!...).

Sigur, Goma e rău, Goma exagerează, Goma are multe inexactităţi de detaliu (dar să nu uităm că el însuşi, în Jurnal, este necruţător cu sine), Goma, îndeosebi, calcă nonşalant convenţia tacită care ar exige publicarea scrierilor intime non-ficţionale la jumătate de veac după dispariţia autorului lor şi, în orice caz, după aceea a personajelor reale ce se întîmplă să populeze acest gen de scrieri (nu cumva să le strice „imaginea“, pasămite); cu toate astea, Goma e un fenomen pe care n-avem cum să nu-l luăm în seamă; pînă una-alta, el asumă partea umbroasă a culturalilor noştri, adică tocmai aceea pe care ei ar vrea s-o disimuleze: ei, da, el, nu. Goma deficţionalizează lumea noastră culturală, îndemnîndu-ne indirect să nu socotim nicidecum că un ins care scrie, de pildă, ar avea prin aceasta vreun ascendent uman asupra celor care nu scriu; astfel, se ruinează un vechi clişeu, pe care eu îl cred de extracţie slavă, acela ce face din scriitor purtătorul de cuvînt al unei colectivităţi mai mult ori mai puţin „mute“, ceea ce-i menajează în sînul ei un loc de excelenţă.

Hazardul a făcut ca aproape simultan cu cele trei volume ale Jurnalului lui Goma să fi apărut şi acela al lui Mihail Sebastian – de altfel, tu ai vorbit la lansare în paralel despre amîndouă; atunci, eu nu-l

citisem încă pe al lui Sebastian; am făcut-o între timp, impresionat de cei ce au susţinut că această scriere, pe lîngă faptul că îl plasează pe autorul ei mult mai sus în ierarhia literelor noastre decît opera-i antumă, le-a mai şi modificat radical imaginea despre perioada noastră zisă interbelică (nu-i vorbă că, dacă l-ar fi citit cu atenţie pe Goma, ar fi aflat, cum a aflat şi el de la „Monici“, că nici interbelicul nu era cu totul deosebit de ceea ce numim astăzi Magna Cloaca Valachica; în astă paranteză fie zis, „Monicii“ ştiu cu siguranţă mult mai mult despre aceleaşi medii scrutate de Goma şi Sebastian decît spun; jurnalul lui Virgil Ierunca, zice Goma, multe va da peste cap în lumea noastră literară9[ix]...).

Or, pentru mine, distanţa dintre interbelic la noi este exact aceea dintre Jurnalul lui Sebastian şi Jurnalul lui Goma, măcar stilistic vorbind; e ca şi cum am alătura imaginile de epocă dintr-un colţ al Bucureştilor de imaginile-i actuale: cam aceleaşi clădiri, dar parcă mai spaţiate şi mai curate atunci...

Ei bine, o dată acestea stabilite drept cadru, ce credit acordăm totuşi „revelaţiilor“ celor doi autori (dacă, bineînţeles, nu decidem să-i citim cum ne îndemna Mihai Zamfir, găsind că Jurnalul lui Goma este un „roman încîntător“)? După mine, exact acelaşi credit, căci în ambele jurnale vorbeşte o sensibilitate rănită (nu pomenesc nimic de subiectivism, fiindcă, vorba cuiva, e stupid să pretindem obiectivitate atunci cînd avem de-a face cu un subiect). La Sebastian însă, eu, cu ochiul meu deformat de editor, nu mă pot împiedica să nu sesizez unele posibile nereguli în legătură cu această ediţie. Prima este că, aşa cum spune şi îngrijitoarea ei, Gabriela Omăt, e lipsită de incipit; într-adevăr, de obicei cel ce se hotărăşte să ţină un jurnal îl începe la o dată semnificativă pentru el sau/şi notează la început ceva de genul: „De astăzi voi ţine un jurnal...“ etc. La Sebastian, lipsesc cîteva file (dar cîte?), pe care Gabriela Omăt le presupune de la începutul Jurnalului (12 februarie 1935) şi acoperind „cel puţin“ perioada ianuarie-februarie 1935; în

acelaşi timp, ea notează: „Din prima tinereţe, Sebastian a scris jurnal aproape continuu...“; ce să înţelegem oare prin „prima tinereţe“? Nedumeririle mele sporesc şi la această frază a aceleiaşi Gabriela Omăt (care, acum văd, nu figurează sub formula uzuală „ediţie îngrijită de...“, ci sub aceea de „text îngrijit de...“): „...sperăm ca editorul care, mai norocos, se va bucura cîndva de acces nemijlocit la caietele autografe [ale lui Sebastian]...“ Cum adică? Nu tocmai textul original al acestora formează obiectul editării Jurnalului lui Sebastian la Humanitas? Şi ce-a mai „îngrijit“ atunci Gabriela Omăt dacă, aşa cum rezultă din fraza citată, nu a văzut textul original?

Dacă adăugăm şi că Mircea Eliade cunoştea cel puţin unele pasaje din acelaşi Jurnal, fiindcă îi fuseseră citite de Sebastian însuşi în anii scandalului legat de prefaţa lui Nae Ionescu la romanul De două mii de ani...10[x], adică prin 1934-1935, ne putem întreba şi cît de „integrală“ mai este varianta actuală de la Humanitas (căci aşa stă scris pe coperta IV!), care, încă o dată, începe la 12 februarie 1935!

Pe scurt, dragă Liviu: îmi vine să cred că Jurnalul lui Sebastian a fost cam bricolat înainte de editare, fiindcă... Hai să ne oprim o clipă asupra punctului lui cel mai „tare“: dezvăluirile pe care le face în legătură cu atitudinea politică a lui Mircea Eliade dintre războaie, în general, şi cu atitudinea aceluiaşi faţă de evreul Sebastian, în particular (dar, ciudat, nu şi faţă de evreul Ionel Jianu, de exemplu, tot bun prieten al său, de la care, pînă la noi ordine, nu avem nici o plîngere!). Eliade, ştim astăzi, s-a „încadrat“ în Legiune11[xi] sau, cu alt termen folosit de el însuşi, a „aderat“ la ea12[xii], desprinzîndu-se cam după rebeliune, dar rămînînd, potrivit tuturor probabilităţilor, ulterior scindării dintre codrenişti şi simişti, în tabăra celor dintîi13[xiii]; Sebastian, care i-a fost mult timp egal (vreau să spun: criterionist şi el, colaborator la Cuvântul şi el, năist şi el), era socotit un evreu asimilat – aşa s-ar explica de ce Eliade şi alţii nu se

fereau de el cînd îşi proferau opiniile antisemite consemnate în Jurnalul acestuia cu legitimă reprobare, fiindcă, pe de o parte, Sebastian n-a suportat „rinocerizarea“ prietenilor săi (orbire într-adevăr condamnabilă la un intelectual căruia, în această calitate, cred eu, orice adeziune, mai cu seamă politică, îi pune pe nas o pereche de ochelari de cal), iar pe de alta s-a simţit discriminat, regresînd, şi sub impactul legilor rasiale, la mentalitatea unui evreu de ghetto. Eliade pare a nu fi fost conştient de asta, astfel că, mai tîrziu, va vorbi de un malentendu survenit între ei14[xiv] – dar e drept că, din mărturiile existente, nu ştim bine niciodată cînd el e sincer şi cînd nu. Este de asemenea posibil ca, între cei doi, căsătoria lui Eliade cu Nina Mareş, fosta prietenă a lui Sebastian, să fi determinat o oarecare răceală, pur sentimentală. Şi totuşi, cînd ruptura părea consumată, Sebastian notează (cu surprindere) că, întîlnindu-se în public cu Eliade, acesta îl îmbrăţişează (adevărat că după ce trecuse prin lagărul de la Miercurea-Ciuc). Sigur însă că Sebastian a fost contrariat în prietenia sa faţă de Eliade, căci e mult mai îngăduitor în Jurnal cu porcării făţişe din partea altora, precum Camil Petrescu ori prinţul Antoine Bibescu chiar – le notează, dar nu rupe cu ei.

În fine, apare acea notaţie ciudată şi litigioasă, fără nici un comentariu, sub data de 17 decembrie 1937 – trei-patru fraze dintr-un text intitulat De ce cred în biruinţa mişcării legionare? de Mircea Eliade. De ce zic că este ciudată? Pentru că ea conţine trimiterea bibliografică foarte exactă, respectiv: Buna Vestire „de ieri“, precizează Sebastian, ca să adauge imediat, în paranteză: „anul I, no [prescurtare mai curînd anglo-franţuzească!] 244, cu data de vineri, 17 decembrie 1937“. Toată notaţia mi se pare suspectă: ar fi singurul loc din Jurnal în care Sebastian dovedeşte o asemenea acribie în trimiteri; de ce ar fi făcut-o aici, cînd, într-o situaţie care-l privea direct şi personal, e mult mai evaziv şi le încurcă (vezi al

doilea paragraf de sîmbătă, 10 octombrie 1942, unde comentează acuzele la adresa sa dintr-o carte a lui Victor Eftimiu, greşit, deşi între ghilimele, astfel că editorul îl corectează într-o detaliată notă de subsol)?

Treaba se complică însă şi mai mult cînd băgăm de seamă că textul lui Eliade din Buna Vestire are deja o istorie în literatura detractorilor săi (deci nu e un text întîmplător ales, ci unul pe care se pune greutate, probabil fiindcă e singurul între cele ale lui pro-legionare ce conţine o referire explicit defavorabilă la evrei15[xv]) – care, de altfel, sînt trimişi la el tocmai de Jurnalul lui Sebastian, accesibil lor la o dată cînd era departe de a vedea lumina tiparului (şi iată atunci o dovadă a instrumentalizării, politice ori de alt gen, ca să nu spun a manipulării Jurnalului manuscris: în fine, ceva de care Jurnalul lui Paul Goma nu poate fi acuzat!). În două cuvinte: trecînd peste „dosarul“ Toladot din 1972, primul de altminteri care foloseşte Jurnalul lui Sebastian aflat încă în manuscris16[xvi], în revista Minimum de la Ierusalim (nr. 18/septembrie 1988, pp. 47-49 – ca să fac şi eu o trimitere exactă), apare un articol cu titlul Ciudatul destin al unei scrisori a lui Mircea Eliade către Al. Mirodan, sub semnătura Adrianei Berger (într-o introducere semnată M., probabil de la Mirodan, Eliade e calificat de „lichea superioară“). Semnatara povesteşte că, prin martie-aprilie 1984, pe cînd se îndeletnicea cu clasarea şi inventarierea corespondenţei lui Eliade, acesta i-a înmînat o scrisoare proaspăt sosită din Israel, de la Alexandru Mirodan, în care era rugat să se explice asupra prieteniei sale cu Sebastian, adică asupra unor pasaje din Jurnalul lui Sebastian, între care şi fragmentul din „articolul“ apărut în Buna Vestire (pun ghilimele, fiindcă în realitate e vorba de un răspuns la o anchetă, nu de un articol propriu-zis). Eliade, după ce îi explică Adrianei Berger că nu el scrisese „articolul“ cu pricina, dîndu-i şi alte detalii (lui Culianu îi spusese acelaşi lucru, adăugînd că răspunsul său la ancheta Bunei Vestiri ar fi fost scris în realitate de Mihail Polihroniade), o roagă pe ea să-i răspundă în acest sens lui Mirodan (el avea mîinile deformate de artrită, scria greu). Scrisoarea, zice Adriana Berger, n-

a ajuns însă niciodată la Mirodan. Şi atunci, ea formulează bănuiala că incendiul din biroul lui Eliade, de la Meadville Theological Seminary, întîmplat cu patru luni înainte de moartea lui, n-ar fi fost deloc întîmplător – lucru pe care-l pune în legătură cu un pasaj din volumul II al Jurnalului eliadian, respectiv: „Simt tot mai mult nevoia de a ţine un «jurnal secret» (...); caietul va fi ars îndată după moartea mea...“

Să vedem mai întîi Jurnalul lui Eliade, ca s-o luăm de la coadă la cap; într-adevăr, la p. 212 (ediţia de la Humanitas, 1993), stă scris: „Simt tot mai mult nevoia de a ţine un «jurnal secret» (ca al lui Tolstoi, bunăoară), numai pentru mine; caietul va fi ars îndată după moartea mea, sau îndată ce va fi descoperit printre hîrtiile mele. De altfel, total lipsit de interes pentru oricine altcineva. Dar, foarte preţios pentru mine: să-mi aduc aminte, mai tîrziu, răsfoindu-l, de crizele de artrită sau melancolie, de bruştele izbucniri (furie, exaltare, «inspiraţie»), de anumite previziuni – şi de cîte alte mărunţişuri. De senectute, văzut «la microscop»...“ Ar justifica oare acest ipotetic „jurnal secret“ al lui Eliade bănuielile Adrianei Berger, ce zici? Această fiinţă s-a oploşit pe lîngă Eliade de prin 1983 – cf. Jurnal, vol. II, p. 445: „Telefon de la Adriana Berger (se află la Los Angeles de astă vară). O invităm, pe spezele noastre, din ianuarie 1984 pînă la 1 aprilie. Mă va ajuta să fac ordine în bibliotecă“, nota Eliade la 19 noiembrie 1983. Tot el îi găseşte şi locuinţă (la 11 ianuarie 1984 – cf. p. 446) şi, într-adevăr, Adriana Berger îi este de mare folos: „Cînd mă întorc, trec întîi pe la Meadville. Adriana o asigurase pe Christinel, la telefon, că nu voi mai recunoaşte biroul! Într-adevăr, nu-l mai recunosc! A deschis a doua ladă de fier, a aşezat pe podea toate extrasele şi cărţile de pe scaune etc.[,] etc. Ca să nu izbucnesc, mă întorc acasă. Zadarnic am încercat să dorm, trîntindu-mă pe canapea. Mă doboară seria de ghinioane (nenorocul pe care mi l-a adus Adriana). Pentru a nu ştiu cîta oară, îmi răscoleşte şi «reorganizează» biblioteca, dosarele, notele. Îmi va trebui cel puţin o

săptămînă ca să mă orientez în noua «organizare» a bibliotecii. Dar fără putere, nu pot ridica nici măcar o carte groasă. Va trebui să cer ajutorul cîtorva studenţi“ (op. cit., pp. 452-453, notaţie din 6 aprilie 1984).

Ştim că, după moartea lui Eliade, Adriana Berger s-a transformat în cea mai înverşunată detractoare a sa; spun „s-a transformat“, fiindcă pe cînd îi punea ordine în bibliotecă (după ce susţinuse la Paris un doctorat despre opera lui, cu o teză, îmi spunea Poghirc, scrisă mai mult de exilaţii noştri de acolo şi întoarsă de ea într-o manieră penibil de encomiastică), îi lăsa bileţele de acest gen (citez după o sursă personală): „Dragă Maestre, drag, drag, drag de tot, 1. Am lichidat teancul de scrisori. Mai erau mulţi români şi în scrisorile străinilor pe care mi le-aţi dat. Le-am studiat şi împărţit în cele 3-4 categorii (pe persoane, alfabetic, corespondenţi ocazionali, edituri şi contribuţii (...)). 2. Scrisorile lui Ricketts, Culianu şi Handoca le-am pus în dosarele lor, sus pe raft. (...) 4. Am pregătit un dosar de dus acasă (familia, Cioran).“ Nu-mi dau prea bine seama, prin urmare, cum s-au petrecut exact lucrurile cu ea: fusese de la bun început teleghidată pe lîngă Eliade, ori îi descoperise trecutul umblîndu-i prin hîrtii? Unele detalii ar pleda pentru a doua ipoteză: devoţiunea ei afişată iniţial faţă de Maestru, faptul că, sosind şi Mac Linscott Ricketts în acele zile la Chicago, scotocesc împreună prin hîrtiile lui Eliade, după care Ricketts îi pune întrebări despre rătăcirile-i politice din 1938-1939 (cf. op. cit., p. 450, notaţia din 5-8 martie 1984) etc. Dacă este aşa, atunci trebuie spus că însuşi Eliade o pusese pe această pistă - iată un fragment elocvent din alt bileţel al ei (citez după aceeaşi sursă personală): „O scrisoare de la Eugen Weber am luat-o de acolo. Poate nu-i nevoie de ea acolo, ca să nu se răscolească iar capitolul Nae Ionescu, căci[,] cum aţi spus dvs.[,] nu e bine să dăm ocazia la discuţii pe tema asta. Dacă consideraţi însă că n-are nici o importanţă[,] o duc înapoi.“ În orice caz, Eliade îşi dă seama că făcuse o greşeală punînd-o să-i organizeze hîrtiile şi biblioteca: „Nu mă mai pot îndoi, acum, că desfacerea bibliotecii şi, mai ales, răscolirea manuscriselor şi

clasarea corespondenţei a fost o imensă greşeală. Poate cea mai gravă eroare [a mea] din ultimii douăzeci şi cinci de ani“ (op. cit., p. 451, notaţie din 31 martie 1984).

Campania desfăşurată de Adriana Berger împotriva lui după aceea (cîteva articole şi conferinţe; se vorbeşte şi de o carte, dar pe care ea refuză s-o publice, de teamă că şi-ar putea pierde clientela românească – face avocatură în ultima vreme...) n-a fost luată prea în serios (pare că ea însăşi s-a vădit prea „pasională“ pentru rigorile anumitor medii academice) sau, în unele puncte, a fost contrazisă17[xvii]; cert rămîne că studioasa noastră a suferit la un moment dat o prefacere radicală în atitudinea-i faţă de Eliade.

Tot o prefacere pare să fi suferit, la rîndul lui, şi Al. Mirodan – căci ghicesc că ziaristul de la Ierusalim este unul şi acelaşi cu dramaturgul stalinist care a debutat cu piesa Ziariştii, pe care H. Zalis o găsea superioară Hoţilor lui Schiller şi pe baza căreia a intrat la pîrnaie bietul I.D. Sîrbu (ajutat, prin articole „demascatoare“ în Scînteia epocii, de dramaturgul însuşi, de H. Zalis şi de Andrei Băleanu, teatrologul nostru refugiat în Germania, cred), fiindcă avusese unele obiecţii la valoarea piesei supraschilleriene (în plus, Tess zice că revista Minimum era scoasă pe banii lui nea Nicu18[xviii]).

După toate astea, dragă Liviu, îngăduie-mi rogu-te o întrebare provizorie: dacă într-adevăr cazul Mircea Eliade este limpede şi indubitabil, de ce nu se ocupă de el nişte persoane oneste şi mai puţin jegoase?

Şi două modeste concluzii: îl cred pe Sebastian cît şi pe Goma; una peste alta însă, e mai bine să ne ţinem departe de lumea literară românească (şi culturală, în genere). Aşa că nu mă întreba de ce-ţi scriu rar!

Cu drag, din inima Capitalei,

Dan

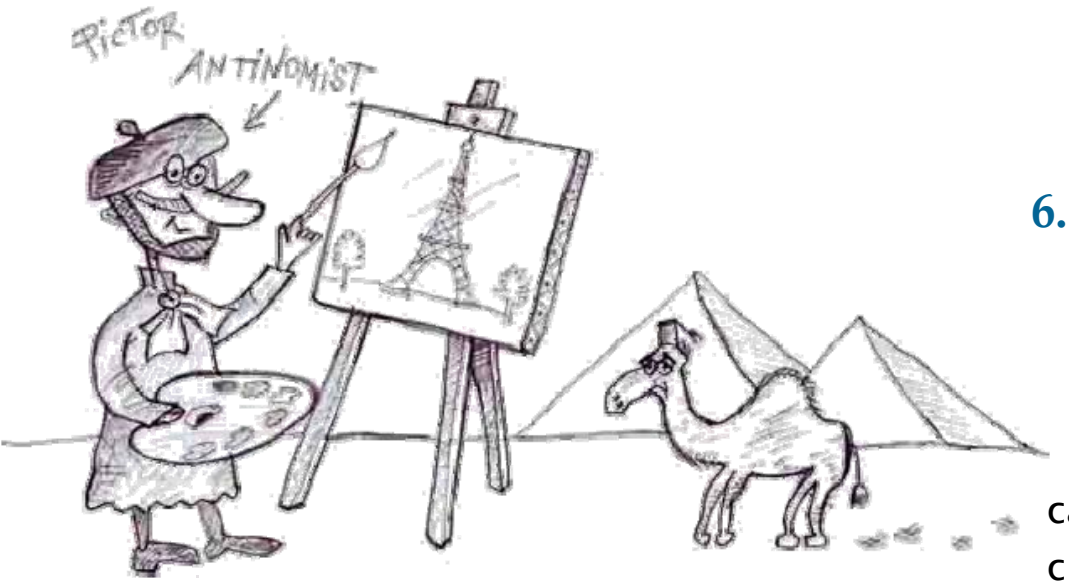

6.

București, 20 mai 1997

Dragă Liviu,

Dacă aş avea mai mult timp, aş stărui în căutarea urmelor unui fenomen amuzant, despre care cred că ţi-am mai scris: mă gîndesc la ceea ce se cheamă, într-un roman al lui San-Antonio, şcoala antinomistă. Acolo, e vorba de o şcoală de pictură, cu un singur reprezentant, care este şi inventatorul ei, desigur: purtat de nu mai ştiu ce caz în Africa, bravul comisar San-Antonio dă în plin pustiu al Saharei peste un pictor care zugrăvea, cu imensitatea nisipurilor dinainte-i, peisaje din Paris; arătîndu-se nedumerit, San-A capătă explicaţia bine fundamentată psihologic că, atunci cînd se află în Sahara, pictorului i se face dor de Paris, deci pictează locuri pariziene, pentru ca, în clipele-i de sejur parizian, omul nostru să aibă chef de Sahara şi, natural, să picteze deşertul, cu toate că-şi instalează şevaletul pe cheiurile Senei. Ca atare, el se proclamă iniţiatorul şcolii antinomiste, pe care o ilustrează în felul descris.

« »

Episodul acesta mi-a rămas în minte de cînd l-am citit şi iată, de-a lungul timpului mi-am dat seama că şcoala antinomistă este destul de bine reprezentată şi la noi, în varii domenii; aşa bunăoară, luarea în considerare a adevărului psihologic pe care se bazează ea (condensat, poate, în ultima frază a romanului lui André Maurois, Climate, unde se spune că voinţa noastră şi destinul nostru sînt în contratimp) ar face-o extrem de operaţională în cazul lui Blaga, spre a lămuri de ce poetiza el în opera-i filozofică şi filozofa în cea poetică: pentru că, evident, era un antinomist, ba chiar unul protocron!

Dar nu e numai cazul său; un exemplu mai apropiat nouă este Paul Goma care, după ce a realizat oarecum fără hopuri marele ideal al scriitorului român, acela pentru care numai Zaharia Stancu ştie cîtor autori exotici şi obscuri le-a înlesnit, în contraparte, traducerea şi publicarea în româneşte, acela pentru care miaună Blandiana de cum se iţeşte la orizont picior de editor străin, acela întru desăvîrşirea căruia Marin Sorescu a avut nevoie de un ministeriat, iar Augustin Buzura de o fundaţie naţională – recunoşti, desigur, aici dorinţa scriitorului român de a fi tradus şi publicat în străinătate –, după ce, cum spuneam, Goma a realizat acest ideal, publicînd la cele mai mari edituri din Franţa şi nu numai, ce dorinţă arzătoare clamează el în Jurnal, de-l năuceşte pe bietul scriitor român, refuzat în principiu la export? Că, după toate alea, se vrea publicat (şi) în România! Curat antinomism!

Apoi, destinul lui Virgil Ierunca se cere privit de asemenea sub generosul semn al antinomismului: în ultima-i perioadă din România, scria parcă Marin Preda undeva, distinsul domn Ierunca savura deliciile lui Ulysses de Joyce pînă şi în tramvai, uluindu-şi amicii mai tradiţionalişti, care nu pricepeau o iotă din marele irlandez, ca, o dată stabilit la Paris, să-şi întoarcă faţa dinspre lumea largă înspre biata ţărişoară, de-atunci şi pînă în zilele noastre. Or, să stai în capitala intelectuală a lumii şi să

contabilizezi toate silabele emise în România de poetul şi aforisticianul Grigurcu, de pildă, după ce, la Bucureşti, n-avuseseşi ochi decît pentru Joyce, mi se pare un fenomen tipic de antinomism, împins foarte aproape de martiriu!

Îl completează antinomistic Fundoianu, devenit filozoful de expresie franceză Fondane, după ce acuzase „coitul prea excesiv“ al culturii franceze asupra alei noastre, biată provincie a celei hexagonale în vremea lui.

Aşijderea, îmi amintesc uneori cum, pe vremuri, Gabriel Liiceanu strîmba din nas la noi ăştia, francofilii, încercînd, după tipicul mentorului său, Noica, să ne devieze înspre adevăratul izvor cultural, acela german; or, editura pe care Liiceanu o păstoreşte în zilele noastre este cu predilecţie orientată către Franţa, nu către Germania, cum şi-ar închipui un spirit neavizat într-ale antinomismului că ar fi trebuit să se petreacă lucrurile, conform datelor germanofile iniţiale ale merituosului editor.

Vei fi înţeles deja, sagace cum te ştiu, dragă Liviu, ce mecanism simpatic de buletin meteo ascunde conceptul de antinomism văzut în spiritul pictorului san-antonian şi cît de greu îmi este, în consecinţă, să mă abţin de la a-l aplica în politică, lucru pe care totuşi, de l-aş face, aş risca să obţin o şcoală antinomistă naţională, ceea ce ar rarefia prea mult consistenţa conceptului, dizolvîndu-l în generalitate; de aceea, prefer să-l aplic punctual, ici şi colo, la cazurile mai puţin evidente, însă de o pertinenţă incontestabilă. Bănuiesc astfel că ai citit deja cu acelaşi interes ca şi mine analiza strălucită privind absenţa unei tradiţii filozofice la noi, pe care a publicat-o în revista 22 H.-R. Patapievici, nu de mult (iar dacă n-ai citit-o, află că ea figurează şi în volumul omagial dedicat domnului Şora, care va ieşi curînd la Nemira şi pe care sînt sigur că nu-l vei ocoli, fiindcă ţi-l voi trimite chiar eu).

Amicul Pata (zic eu aşa, ca să-ţi fac cu ochiul, paronomazic, la amicus Plato...) constată pe drept cuvînt în acest eseu, care nu mai ştiu ce titlu poartă, că noi n-avem o tradiţie filozofică – scăpînd din vedere că nici filozofi, în adevăratul înţeles al cuvîntului, nu prea avem, toţi cei pomeniţi de el făcînd parte, după mine, din categoria, onorabilă altminteri, de dăscălime. Dar, chiar şi aşa, opurile lor n-au fost discutate de lumea intelectuală, au căzut în gol, tradiţia nu s-a închegat nicicum, fiindcă, zice Patapievici, n-a funcţionat la noi o piaţă (liberă) a ideilor (personal, am o explicaţie mai simplă, care ar susţine că pe lumea asta, de cum începi să vorbeşti serios, reciţi monologuri, nu mai ai interlocutori – dar o las deoparte, fiind ea tot de extracţie san-antoniană şi nevoind eu a face exces de popularul autor).

Mie mi se pare că liniştea aceasta însăşi în jurul unor Conta, Blaga, Noica, Florian ş.a. ar indica o implicită judecată de valoare, denotînd, în ultimă instanţă, o sănătate mentală viguroasă a intelectualităţii noastre, căreia i s-a vădit pesemne prea mare efortul de a inventaria la toţi autorii citaţi ce şi cît au compilat ei şi de unde, spre a le cîntări şi evalua apoi contribuţia strict personală, în genere de ordinul reformulărilor mai mult sau mai puţin elegante; şi-apoi, filozofia culturii, de pildă, de anchetat în cazul lui Blaga, e perimată epistemologic, Noica e enervant la fiecare propoziţie prin arbitrariu (şi a discuta astfel Devenirea întru fiinţă ar însemna să produci un număr cel puţin egal de pagini), Conta, cu ondulaţiunea lui universală, şi Florian, cu recesivitatea, intră mai degrabă la curiozităţi, pe acelaşi plan cu, să zicem, diverse teorii ale vibraţiilor ca natură ultimă a universului, iar cartea lui Liiceanu Despre limită NU este tratatul de peratologie promis şi aşteptat, cum crede Patapievici – ceea ce există din tratatul cu pricina figurînd doar în anexe (iar tratatul însuşi, după opinia mea, fiind menit a rămîne într-o pură virtualitate o dată cu

dispariţia veritabilului inspirator al lui, Petru Creţia, precedată şi ea de mai mulţi ani de bizarerie neproductivă a acestuia), ş.a.m.d.

Bun, şi ce are asta de-a face cu şcoala antinomistă? – te vei întreba tu, nebăgînd de seamă cum divagaţiile mele, pe nesimţite, umplu paginile revistei Timpul, creînd o plăcută impresie de efervescenţă intelectuală prin cuprinderea cvasi-simultană a atîtor fenomene. Păi, tocmai aici e problema: nu avem piaţă de idei, între altele şi fiindcă, spune Patapievici, intelectualul nostru stă sub tirania culturii generale, care înseamnă pospai prin toate domeniile, iar nu specializare propriu-zisă, serioasă şi responsabilă, precum în Occident. Ai remarcat tu oare cu cîtă nonşalanţă trece amicul Pata peste o recomandare pascaliană care ne îndemna să ştim cîte puţin din toate căci, oricum, tot nu vom putea şti totul vreodată? Fireşte, cultura noastră generală le produce uimire occidentalilor şi ţine de idealul vetust al enciclopedismului care, la intervale mari, se întîmplă să mai fie atins totuşi de către cineva, în mod autentic, în vreme ce specializarea lor, eficientă, desigur, evocă diviziunea muncii dintr-un furnicar, iar pe mine mă face să-mi reprezint individul specializat ca pe un organism atrofiat, cu excepţia unui singur mădular, hipertrofiat acesta – cum ar veni, spre exemplu, un pitic cu o mînă uriaşă, înzestrată cu o mulţime de degete...

Iar acum, întrebare: ai putea tu, dragă Liviu, să-mi spui de ce tip de formaţie dintre cele două pe scurt descrise mai sus ţine Patapievici însuşi? De acord, te ajut şi eu puţin: universitar predînd fizică, amicul Pata a debutat cu proză, apoi a publicat eseuri pe temele cele mai diverse, de la politică la filozofia manierei, dar şi poezie, precum şi un fel de jurnal de formare, cam contrafăcut, după părerea mea, în urma căruia editorul său l-a asemănat cu Kierkegaard (la rîndul lui, un pre-Patapievici danez, nu?).

Ei, ce zici? Atenţie: de răspunsul tău va depinde dacă îi acordăm au ba mirificului Patapievici statutul de antinomist, via abhorata cultură generală (lăsînd totuşi timpului şansa de a ne revela poate un autentic enciclopedist)...

În aşteptarea verdictului, rămîn al tău visător,

Dan

7.

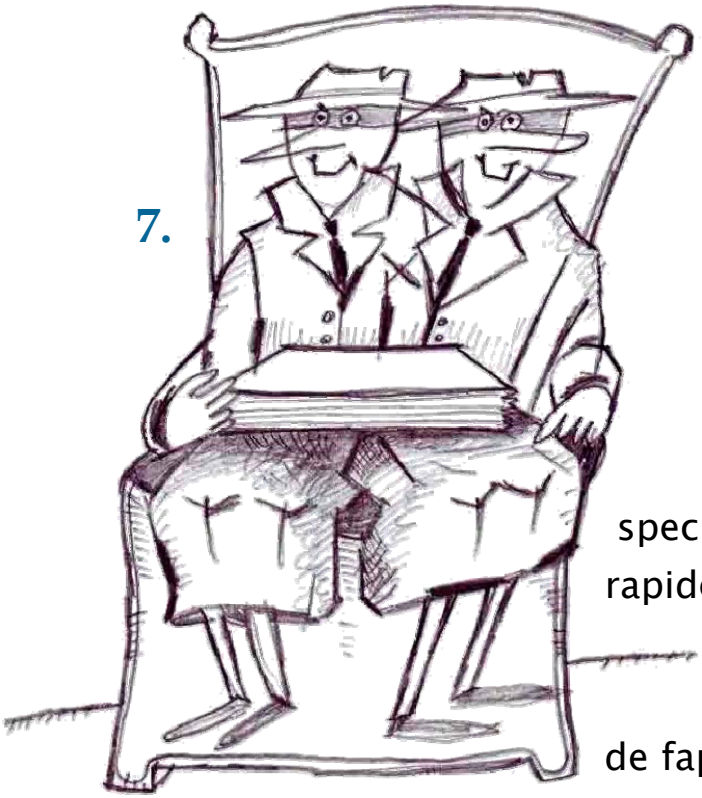

Bucureşti, pe la calendele lui iunie, 1997

Dragă Liviu19[xix],

De ce – m-am întrebat eu într-o bună zi – nu se mai pratică oare, ca specie literară distinctă, scrisoarea? Să fie numai din pricina comunicaţiilor rapide din ziua de astăzi, care aruncă în desuetudine corespondenţa „clasică“, în favoarea unor schimburi minimale de mesaje? Să fie din cauză că „satul planetar“ prevestit de McLuhan ne dă sentimentul că, oriunde am fi, sîntem de fapt mult prea aproape unii de alţii ca să mai facem efortul de a ne scrie? Sau, printr-un efect pervers al marii puneri la un loc, ne-am atomizat şi izolat unii de alţii pînă la totala mefienţă faţă de orice fel de comunicare?

Oricum ar fi, situarea în contra curentului m-a tentat dintotdeauna şi, dacă adăugăm la asta mai vechile tale îndemnuri prin care voiai să mă faci să pun mai des mîna pe condei, precum şi dacă retezăm de la bun început orice mare pretenţie literară condeiului, cred că ne putem încumeta, eu, să mă apuc de

scris, tu, să mă suporţi cu oarece regularitate, mai ales că te absolv de obligaţia de a-mi răspunde neapărat (dar fără s-o exclud cu totul).

Mă voi sili aşadar să-ţi dau o idee despre ce se mai întîmplă în republica noastră (ca să zic şi eu precum basarabenii), căci, deşi stai şi tu cu ochii aţintiţi la ea, se ivesc în cuprinsul şi pe întinsul ei lucruri care, prin firea lor, n-ar avea cum să ajungă pînă la tine în veci de nu s-ar găsi unul ca mine care să le dezgroape din indiferenţa lor neutră şi, înfăţişîndu-ţi-le neted, să le confere oareşice înţeles.

Aşa se face că, zilele astea tocmai, cînd mai multe ziare de-ale noastre şi-au pus problema dacă România va menţine condamnarea la moarte pentru trădare a generalului Pacepa (şi asta imediat după vizita în Statele Unite a ministrului nostru de Interne, Dl. Gavril Dejeu, căruia, de asemenea, se pare că autorităţile americane i-au solicitat colaborarea întru elucidarea cazului Culianu, fiindcă, opinează aceste autorităţi, asasinul lui Culianu s-ar afla chiar în România), mi-am amintit un episod amuzant, pînă la un punct, din activitatea mea de editor (care, iată, tot în aceste zile rotunjeşte un cincinal!), poate nu lipsit de importanţă spre a ne lumina mai bine ce anume (şi de către cine) i se reproşează lui Pacepa, astfel încît reproşurile să nu cadă decît, eventual, o dată cu capul său.

Acum vreo doi-trei ani aşadar, pe cînd mă pregăteam să ies din pitorescul meu birou mansardat (care, din păcate, de-atunci nu mai există), înregistrez deodată cu coada urechii (că de ce s-ar zice adică numai „cu coada ochiului“?) propunerea pe care doi inşi tocmai i-o avansau directorului nostru editorial, aflat şi el în acelaşi birou: un roman despre „cazul Pacepa“. Natural, m-am întors imediat din drum şi i-am considerat mai atent pe cei doi temerari: doi tipi destul de pirpirii, nu prea în vîrstă, cu un aer uşor ponosit şi cu priviri vioaie, care se înghesuiau amîndoi într-un acelaşi fotoliu (!).

*

Aici, dragă Liviu, trebuie să-ţi spun că munca de editor prilejuieşte contactul cu cele mai felurite tipuri umane, între care nebunii şi, oricum, ciudaţii sînt foarte bine reprezentaţi (de megalomani nu mai vorbesc: am chiar impresia că scriitorul român e megaloman cu mult înainte de a fi propriu-zis scriitor şi aşa rămîne de-a pururi – vreau să spun, megaloman); cel mai indicat cu aceştia este să le-o tai dintru început, înfundîndu-i, dacă e posibil, cu o obiecţie capitală, astfel ca să nu le mai citeşti şi manuscrisul (orice manuscris citit fiind o victorie a scriitorului asupra cititorului, iar mie personal manuscrisele proaste, adică majoritatea, din păcate, făcîndu-mi rău aproape fizic, împiedicîndu-mă să dorm etc.). Cu acest gînd sanitar, i-am interpelat pe cei doi, întrebîndu-i mai întîi dacă e vorba de ficţiune ori de realitate în romanul lor; şi-şi, mi-au răspuns ei; bun, am revenit eu la atac, perfid, şi pentru partea de realitate ce documentaţie aveţi? Păi, mi-au zis ei din unicul lor fotoliu cu inocenţa a două vrăbiuţe stătătoare în acelaşi cuib, noi sîntem spioni.

Nu mai e nevoie să-ţi spun că am rămas cam interzis; mult mai tîrziu, adică pe la începutul acestui an, cînd am lansat cele trei volume de Jurnal în care Paul Goma colportează zvonul că Mihai Şora a fost odinioară expulzat din Franţa ca spion, Dl. Şora, prezent la lansare, s-a apărat zicînd că minima condiţie ca să fii spion este s-o ştii şi tu însuţi (or, cum el n-o ştia…)20[xx]; ei bine, cei doi o ştiau şi chiar o proclamau! Vei decide tu singur din ce urmează dacă şi erau prin asta cu adevărat spioni. Eu, fîstîcit de ceea ce cred că este o incongruenţă logică într-o asemenea declaraţie, am bîiguit: vreţi să spuneţi că aţi făcut parte din „garnitura Pacepa“ (ceea ce însemna, în principiu, că de-atunci fuseseră maziliţi)? Cam aşa ceva, au admis ei ambiguu. După care mi-au lăsat un manuscris de 205 pagini dactilografiate standard,

fără titlu, fără nume de autor. Le-am cerut un număr de telefon, ca să-i sun după lectură şi să le comunic verdictul editurii; nu e nevoie, au zis ei, trecem noi pe-aici din cînd în cînd. Şi s-au retras. Dismissed!

Acum, dragă Liviu, cu o indiscreţie necesară şi slujindu-mă de referatul pe care l-am făcut atunci romanului celor doi spioni (fiindcă romanul nu l-am publicat, ceea ce nu exclude ca el să fi apărut între timp altundeva, numai că, neavînd nume de autor şi nici titlu cînd mi-a fost adus mie, cum îţi spuneam, nu l-aş putea recunoaşte decît din întîmplare), am să încerc, fără să te plictisesc, să-ţi narez esenţialul poveştii. Desigur, e un roman cu cheie, tratînd despre împrejurările „defecţiunii“ lui Pacepa, cu, în ultimele pagini, prelungiri pînă la nivelul anului 1990. Se pare că Pacepa (în carte numit Tomek) era de un timp agent dublu (lucrînd adică şi pentru americani), lucru care, mai mult sau mai puţin întîmplător (potrivit tezei că orice agent mai face şi greşeli şi e suficient să fie cineva „pe fază“ ca să le înregistreze), se răsuflă în serviciul unde era el adjunct; nu se poate însă proceda la neutralizarea lui „de jos în sus“, fiindcă abilul Tomek era bine văzut la cele două cabinete, îndeosebi la „cabinetul 2“, unde, spre deosebire de şeful său, generalul Doicaru (disimulat în carte sub numele de Diamant), avea intrare directă (de aici şi o altă teză a cărţii, anume că Securitatea era puternic disturbată de partid, adică de nişte neprofesionişti cu putere de decizie în treaba lor, a profesioniştilor); atunci, se pune la cale un montaj, cum ar zice Volkoff: pe de o parte, se trece la „îngroparea“ a cît mai mulţi agenţi externi, pe de altă parte, pentru că nu se putea lucra de jos în sus, cum am arătat, se încearcă de sus în jos şi se lansează informaţia privind jocul dublu al lui Pacepa înspre sovietici, ca abia aceştia s-o transmită la noi, adică „sus“ din punctul nostru de vedere, dar „jos“ dintr-al lor; paralel, se întreprind cîteva măsuri care să-l sperie pe cel vizat (filaj vizibil, tulburări

telefonice), pe fondul verificărilor declanşate o dată ce sovieticii îl informează pe Ceauşescu (verificări însă oarbe, la voia hazardului, fiindcă sovieticii deciseseră să dea informaţia incompletă).

Se întîmplă ceea ce se ştie (şi ce însuşi Pacepa a povestit, în parte, cu prea mult patetism totuşi, după gustul meu, pentru un om care ar fi trebuit în principiu să fie lipsit de iluzii): speriat, generalul nostru îşi aranjează o ieşire din ţară şi trece pe faţă la americani.

Ciudat, pînă aici, este că generalul Doicaru/Diamant, care iniţiase toată acţiunea, şi cu grupul său ajutător se aflau deja în afara Securităţii, fie la pensie, fie transferaţi prin alte locuri, deci erau cu toţii, oricîte legături şi-ar fi păstrat, mai degrabă nişte „particulari“: e ca şi cum s-ar confirma ce vorbeşte poporul, şi anume că, pînă mor, securiştii nu sînt niciodată dezactivaţi ori inactivi!

*

Să revenim: rezultatul „defecţiunii“ pacepiste este demantelarea reţelei noastre externe (în parte deja salvată însă, graţie montajului), întreprinsă de partid (de cei doi Ceauşeşti, în particular), adică de nişte neprofesionişti care, astfel fiind, au retras de-a valma agenţii şi ofiţerii, inclusiv pe cei bine acoperiţi, producînd în realitate, după opinia autorilor, o crimă şi lăsînd ţara fără un sistem de apărare absolut necesar. Dar ideea de crimă merge şi mai departe, în sensul că tot de la căderea reţelei Pacepa ni s-ar trage şi revoluţia din ’89, văzută în spiritul declaraţiilor televizate ale lui Gelu Voican Voiculescu, oarecum contemporane cu manuscrisul primit de mine de la cei doi spioni: ca o lucrătură a agenturilor străine – nu ni se spune care anume, se subînţelege vag că ar fi fost tot mîna ruşilor. Romanul produce aici o profeţie a posteriori (de tipul vaticinia ex eventu, practicat cu măiestrie de faimosul ieşean Elioaie, îţi mai aminteşti?): un ofiţer dintre cei participanţi la montaj le citeşte celorlalţi o schiţă literară compusă chiar de el, în care o

familie îşi ucide cîinele de pază, ca apoi să fie jefuită de hoţi şi omorîtă; aluzia e limpede, aşa că ea nu cîştigă nimic atunci cînd e comentată în clar:

„– Oare Securitatea va avea soarta bietului Tric [cîinele din poveste]?

– S-ar putea, răspunse după un timp maiorul Sandu.

– Dar să ştiţi că atunci şi ei [?] vor împărtăşi soarta stăpînilor lui Tric, rosti Diamant încet şi rar, de parcă ar fi pronunţat o prevestire sumbră“ (p. 191 ms).

În fine, după 1989, un „conclav care dezbătea o problemă de anvergură: în ce măsură presiunile pro-România apărute în Basarabia pot fi contracarate prin acţiuni antiromâneşti în Ardeal“ (p. 200 ms), hotărăşte lichidarea generalului outsider, iniţiatorul montajului, căci el ajunsese să deţină date despre „forţele străine implicate în decembrie“ (ibidem) – ceea ce se şi întîmplă la o vînătoare (şi, într-adevăr, generalul Doicaru aşa a murit, împuşcat cu gloanţe la o partidă de vînătoare unde toată lumea avea arme cu alice, după cum ne-a „desluşit“ recent Gelu Voican, tot într-o emisiune televizată). Încă o dată însă, nu ni se spune ce forţe străine anume ar fi putut să fie implicate şi nici, mai ales, care ar fi fost interesul lor în revoluţia din decembrie; dacă ar fi fost vorba de a transforma „România într-o colonie a lor“ (p. 197 ms), asta poate că n-ar fi fost tocmai rău, dat fiind că România are într-adevăr nevoie de un factor civilizatoriu şi de o infuzie de ordine ce nu-i vor veni dinăuntru prea curînd. Iar dacă „forţele străine“ cu intenţii colonizatoare sînt, cum ni se sugerează, cele ruseşti, atunci nu văd de ce o relativă gubernie mai trebuia transformată în colonie.

Obiecţiile mele la acest roman s-au împărţit, dragă Liviu, în două, în funcţie de ce se spune în el şi de cum se spune (căci trebuie să ştii că, la acest nivel al muncii de editură, rămîn operante vechile clişee

ale teoriei literaturii, ca forma şi conţinutul, măiestria artistică şi ideologia operei literare etc.). Astfel, referitor la ce se spune, sîntem totuşi în domeniul zvonurilor neprobate – iar toată povestea cu Pacepa ca agent dublu şi celelalte, de pildă, era binecunoscută din vremea respectivă, cînd circula ca bîrfă, ceea ce dovedeşte, pe de o parte, fie debilitatea Securităţii, fie intoxicarea (povestea fiind pusă în circulaţie în acest scop); pe de altă parte, la nivelul romanului, nu se mai produce nici un fel de dezvăluire senzaţională (dar voi reveni mai jos asupra presupoziţiilor sale „ideologice").

Cît despre cum se spun toate acestea, am fost nevoit să remarc o scriitură deficitară, cu apăsate urme de limbă de lemn şi cu valoare literară apropiată de zero; personajele, la rîndul lor, sînt nişte fantoşe, un fel de copii mari care se dedau la glumiţe cazone, ş.a.m.d.

Ce jenează însă peste poate este considerarea Securităţii ca o castă a cavalerilor fără prihană, slujitori ai ţării mai presus de regimul ei politic (ba chiar în conflict cu acesta), fapt care, departe de a convinge, trădează cel mult frustrarea mazilităţilor din „garnitura Pacepa". Am remarcat finalmente şi posibilitatea ca lucrurile acestea spuse pe jumătate să facă parte dintr-un scenariu mai amplu şi, spre a evita tulburarea spiritelor şi aşa perturbate post-'89, am recomandat publicarea romanului cu pricina într-un tiraj de cel mult 2-3 exemplare21[xxi].

Nu mult după ce-mi încheiasem lectura şi referatul, unul dintre cei doi autori-spioni a venit să afle rezultatul; i-am spus doar că treaba nu se susţine stilistic şi am încercat, dibaci cum mă ştii, să aflu de la el mai multe în legătură cu versiunea „lor" despre revoluţia română cea mai recentă, originată în roman în „defecţiunea" lui Pacepa; ei bine, n-ai să crezi: pehlivanul mi-a zis că, la meseria mea de editor, ar fi trebuit să fac diferenţa între ficţiune şi realitate, că romanul e doar pură ficţiune! Eram gata, la rîndu-mi,

să-i dezvolt în replică teoria imitaţiei în artă, cînd s-a produs un fenomen nostim: eram singuri în birou şi, de la un moment dat, telefonul a început să sune foarte des, explicaţia fiind că, avînd noi centrală interioară, toate apelurile de la secretariat mi se transmiteau mie, căci secretara lipsea pe moment şi era înlocuită de cineva care habar n-avea ce să răspundă la apelurile curente; or, în romanul în discuţie se spunea clar că apelurile telefonice repetate cu care fusese, între altele, speriat Pacepa, erau un semn sigur al prezenţei celei de-a treia urechi strecurate pe fir. În consecinţă, enigmaticul autor a început, după mai multe sonerii în răstimp de două minute, să se cam tragă spre uşă şi nu l-am mai prins decît la poartă, unde mi-a propus să-i aranjez eu cartea stilistic, contra drepturilor sale de autor. Dar ştii şi tu cît sînt eu de incoruptibil – am refuzat. În schimb, i-am propus să facem o altă carte amîndoi, în care eu să-i pun unele întrebări şi el să răspundă; mi-a zis că o să se mai gîndească şi de atunci nu l-am mai văzut.

*

Şi iată acum, după această lungă digresiune, ce învăţăminte înecate în întrebări trag eu din aventura mea cu spionii, încăpăţînîndu-mă să iau ficţia lor la primul nivel al oricărei hermeneutici, care este cel literal:

1. Mi se pare mai mult decît plauzibil că exista în vechiul regim un conflict latent între Securitate şi partid, izvorît din faptul că, de la un moment dat încolo (şi ar fi interesant de ştiut de cînd anume, exact), Securitatea a fost mai mult decît înainte îngrădită în acţiunile ei de către partid, care şi-a rezervat puterea de a decide el ce trebuia făcut cu cazurile pe care Securitatea numai le instruia şi i le prezenta, eventual cu propuneri de soluţionare. Ştii şi tu de altfel că, după ce ai intrat în opoziţie deschisă cu regimul, în cele din urmă ai fost convocat la judeţeana de partid din Iaşi, unde o anumită tovarăşă cu

funcţie a vrut să-ţi dea o slujbă, punîndu-ţi revolta pe seama alienării produse, chipurile, de o „inactivitate“ prelungită; dacă nu mă înşel, ai găsit atunci o ieşire genială din capcană, protestînd că, după nu ştiu cîţi ani de „parazitism“, nu te simţeai deloc pregătit să înfrunţi aşa brusc „cîmpul muncii“!

Esenţial însă rămîne din această reală încălecare a securiştilor de către activişti faptul că după 22 decembrie 1989 România a intrat din plin pe mîna activiştilor (de rang secund, e drept), care, întrucîtva, au victimizat Securitatea spre a disimula rolul lor de decizie din trecut asupra cauzelor politice (şi nu numai) instrumentate de Securitate. Desigur, putem spune că subordonarea aceasta a Securităţii ar fi fost aceea care a pus capăt terorii exercitate de ea în faza stalinistă, cînd, trebuie să recunoşti, ceea ce am făcut noi la Iaşi ar fi fost de neconceput; şi totuşi, cum explicăm atunci moartea inginerului Ursu? (Ba mai mult: cum explicăm că poate să apară în zilele noastre un pitecantrop la televiziune, care să recunoască detaşat că el l-a stîlcit pe Ursu în bătaie la închisoare la indicaţia gardienilor, şi acest torţionar să plece apoi liber în treaba lui?)

2. Spionii mei susţin în romanul lor că, o dată descoperit jocul dublu al lui Pacepa, s-a procedat la „îngroparea“ unui număr de agenţi români în străinătate; ei bine, ce-i cu ăştia? Mai sînt ei folosiţi? Şi de cine ascultă la ora actuală, în cazul cînd (şi asta e o variantă care a circulat la un moment dat) nu şi-ar fi luat soarta în propriile mîini şi, împreună cu colegii lor din celelalte ţări ale Estului, aflaţi într-o situaţie similară, ar fi pus de-o Internaţională a traficului de tot felul? Sau, dacă stau tot „îngropaţi“, cine-i va dezgropa, cînd şi de ce? (Şi, în subsidiar: toate acestea fiind probabil cunoscute americanilor, nu e cazul să vedem aici cauza împotrivirii lor la intrarea noastră în NATO22[xxii]?)

3. Nu-ţi va fi scăpat, dragă Liviu, nici insinuarea că tulburările interetnice din primăvara lui 1990, de la Tg. Mureş, ar fi fost puse la cale de un „conclav“ (CFSN, să-i zicem, sau o parte a lui), ce voia astfel să

abată atenţia de la acţiunile pro-unioniste din Basarabia (nesincere, după părerea mea, care am fost la Chişinău în martie 1990, ori nesemnificative) – variantă pe care o deţin tot de pe-atunci, de la un ofiţer superior de armată, eminamente suspect sau pur şi simplu dobitoc, afină cu varianta susţinută recent de N.S. Dumitru la televiziune, care pretindea că la Tg. Mureş, în 1990, guvernul a reuşit să evite o sfîşiere de tip iugoslav (ca şi cum mocnea la noi o nestinsă situaţie conflictuală precum aceea dintre sîrbi şi croaţi, cînd, în fond, noi ar fi trebuit să le fim recunoscători ungurilor, care au aprins la Timişoara, prin pastorul Tökés, feştila dinamitei), iscată de o tentativă de lovitură de stat iniţiată de armată (cu implicarea probabilă, zicea N.S. Dumitru, a generalului Stănculescu)! Bun, şi-atunci „conclavul“ de cine asculta – de KGB? Remarc în treacăt că şi varianta asta a fost pe tapet la un moment dat.

4. Finalmente, acuzaţia de trădare (şi condamnarea la moarte secventă ei), care mai planează încă asupra generalului Pacepa, ce rost mai are astăzi? Ea a fost lansată de Ceauşescu, menţinută de continuatorii lui şi, acum ca şi sub Iliescu, se constituie după părerea mea într-un criteriu de apreciere a regimului politic de la noi (deopotrivă cu atitudinea acestuia faţă de proprietatea privată, pe care, după cum ştii, Constituţia românească tot n-o garantează, şi cu aceea faţă de rege, a cărui legitimitate a fost lăsată mai în umbră şi eventual condiţionată de serviciile sale pe plan extern). Or, dacă acceptăm teza de bază (cam securistică şi resentimentară, însă nu lipsită de temei) a romanului de la care am plecat, respectiv aceea că revoluţia din ’89 s-a originat în defecţiunea lui Pacepa, atunci numai un guvern contra-revoluţionar i-ar mai vrea capul generalului, adică un guvern pro-ceauşist, căci unul „normal“, plasat în continuarea revoluţiei, i-ar da o decoraţie şi l-ar unge cetăţean de onoare al ţării (chit că, de s-ar întoarce, numai Dumnezeu din cer i-ar putea garanta siguranţa în România!). Bineînţeles, noi nu sîntem sclavii

sinecdocii totalitare şi nu confundăm prin urmare un regim politic, oricare ar fi el, cu ţara sau poporul (în fond şi astea nişte ficţiuni comode pentru toţi demagogii), ca să spunem că Pacepa „a trădat ţara“ sau „poporul“ – el a demascat pur şi simplu o reţea de hoţi şi criminali, care opera sub nasul Occidentului (şi iarăşi revenim la dorinţa noastră de „integrare în structurile euro-atlantice“…), exclusiv în folosul lui Ceauşescu şi la ordinele lui; şi atunci? De ce nu se ia decizia ce decurge logic de mai sus23[xxiii]?

Chestiunea nu este, vei observa tu, de ordin moral, fiindcă e limpede că un stat care se dedă spionajului pe scară largă şi într-un mod agresiv suspendă din start orice morală, indiferent că pe noi ne ameţeşte cu „raţiunea de stat“, un pretext bun la orice şi, de altfel, destul de dezumflat astăzi; de asemenea, nici jocul dublu nu e o noutate în această lume şi este chiar psihologic admis că un spion dezvoltă cu timpul şi sentimente contrare fidelităţii faţă de stăpîn; de acord, starea de beligeranţă de facto pe care o întreţinea vechea împărţire a lumii în state comuniste şi necomuniste mai putea justifica, la rigoare, violenţa mascată a spionajului; numai că fostele state comuniste, inclusiv China, clamează astăzi sus şi tare că vor capitalism (uităm de excepţii: Cuba, Coreea de Nord), ceea ce, după umila-mi părere, trebuie să treacă dincolo de asemenea declaraţii de intenţii, mai ales în politica externă şi, corelativ, în sfera ei mai sinceră care este spionajul. Prin urmare, indecizia de la acest nivel mărturiseşte o presiune internă, asupra căreia mă voi şi opri acum, în final, dat fiind că, după 1989, nenumărate au fost semnalele Occidentului privind fojgăiala agenţilor români peste hotare, cînd era de aşteptat mai degrabă contrariul.

*

În România, dragă Liviu, comiţi o blasfemie dacă zici „evenimentele din decembrie ’89“ şi nu „revoluţia din ’89“; dar, cum am avut prilejul de a o spune răspicat încă de atunci, orice revoluţie, în sensul

clasic (1789, 1917), este urmată de teroare; nu e vorba de o simplă răzbunare colectivă, deşi nici aceasta nu e de exclus; e vorba de suprimarea fizică a celor ireversibil cantonaţi mental în vechiul regim pe care revoluţia îl desfiinţează brusc, de la o zi la alta. Nihiliştii, care mergeau şi mai departe şi preconizau decimarea tuturor celor trecuţi de o anumită vîrstă (vreo 17 ani, în general), nu făceau decît să radicalizeze această exigenţă a schimbării rapide, căci sînt momente cînd întîrzierea schimbării peste limitele obişnuite ale unei existenţe umane nu mai este suportabilă; apare atunci, paralel, şi necesitatea (de sorginte iniţiatică şi religioasă) a „omului nou“, pe care eu aş interpreta-o pragmatic drept necesitate a ivirii unui individ adaptat mental schimbării; or, schimbarea avînd caracter brusc, rezultă că numai aceia dinainte pregătiţi în sinea lor („eliberaţi“) sînt socialmente trebuincioşi; ceilalţi formează însă tot restul – ce facem cu ei? Soluţiile diverg: o religie de tipul creştinismului va preconiza convertirea lor om cu om, în general non-violentă, timpul contînd mai puţin, o revoluţie va institui teroarea şi lagărele de reeducare, timpul nemaiavînd răbdare.

Or, ce s-a petrecut la noi? Nici una, nici alta (şi una şi alta fiind în fond soluţii vetuste pentru toleranţa afişată de secolul nostru şi, în acelaşi timp, pentru gradul lui de emancipare). Democraţia a fost interpretată ca stare de permisivitate generală, în plus dată ca atare prin simpla voinţă publică: ajunge s-o vrei, că ea şi există; nu ştii exact ce e, dar o strigi şi vine. Nici măcar simplele epurări n-au fost acceptate, fie şi sub forma pasageră stipulată de punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara. Desigur, cei cu musca pe căciulă şi adesea aceiaşi care instauraseră comunismul prin teroare se aşteptau acum să plătească după măsura lor şi cunosc destui care stăteau pe-acasă cu bagajele făcute – necum să viseze că vor ajunge să conducă afaceri prospere, gazete sau, şi mai incredibil, să combată în Parlament. Or, iată că au ajuns. Care

a fost însă momentul ce i-a determinat să iasă la suprafaţă? Simplu, o ştiu de la unul dintre ei: a fost momentul cînd au văzut că Iliescu e cel care apucă hăţurile abia smulse lui Ceauşescu (şi nu de el!). Îmi vine să cred că pactul n-a fost numai subînţeles, ci convenit explicit. De-atunci încoace, pe fondul de linişte aşternută în privinţa epurărilor, cu argumente şi mineresti, s-a făcut auzit din ce în ce mai susţinut apelul la reconciliere şi consens. Aşa se face că moştenim astăzi o masă frenatoare considerabilă de „foşti", a căror presiune nu e defel neglijabilă; unii, mai pocăiţi, s-au silit a se pune la adăpostul unei transcendenţe reale sau degradate: au devenit bisericoşi sau/şi naţionalişti, pretinzînd că aşa fuseseră de fapt dintotdeauna; ca atare, reacţionarismul antioccidental se exercită astăzi dinspre Biserica ortodoxă şi partidele extremist-naţionaliste – un singur exemplu, recent: Fundaţia Anastasia a organizat joi, 26 iunie a.c., proiecţia unei casete video cu interviul luat de Sorin Dumitrescu arhimandritului Ioanichie Bălan, stareţ la Sihăstria, din care se vădeşte stupefianta şi făţişa opoziţie a Bisericii ortodoxe la problematica noastră intrare în NATO, la reforma actualului guvern, la apropierea de Europa, dîndu-se de înţeles pe deasupra că ierarhii ortodocşi nu s-au limitat doar la rugăciuni în acest sens, ci au conspirat efectiv, la scară internaţională şi pe căi numai de ei ştiute.

Alt exemplu: Ilie Bădescu, sociolog care făcea pe vremuri elogiul protocronismului românesc şi căuta urmele lui Marx la Eminescu, este astăzi ideologul (neo)legionarilor şi susţine la televiziune că naţionalismul nu e altceva decît iubirea de patrie – confuzie de neiertat pentru un sociolog, însă de nimeni amendată.

Şi acum să venim la Ministerul de Externe: prin 1990, cînd Ministerul Culturii a încercat, sub Andrei Pleşu, să scape de cîţi politruci a putut şi s-a încumetat Pleşu (consiliat de Hegeduş!) să dea afară,

mulţi dintre aceştia şi-au cerut transferul în trei direcţii, esenţialmente: Patriarhie, Cotroceni, Externe24[xxiv] – trei instituţii, prin urmare, care au drenat oameni ideologic şi principial neutilizabili de un regim ce-şi aroga pretenţii revoluţionare (a se citi: de ruptură cu trecutul). Serialul vostru din perioada imediat următoare, Nimic nou la Externe cred că se chema, atestă cu prisosinţă marea inerţie din politica noastră externă postrevoluţionară, căreia preşedintele Constantinescu însuşi nu pare să-i fi dat de capăt nici acum (vezi celebra dispută „diplomaţi de carieră/personalităţi“ şi tot scandalul cu ambasadele noastre imuabile). Şi tot la voi25[xxv] a trebuit să vină Pacepa şi să vorbească despre dekremlinizarea serviciilor secrete cu care, intacte, România n-ar fi pregetat altminteri să se lase cuprinsă în NATO!

Strict formal, după mine, condamnarea la moarte a generalului ar cădea prin simplul fapt că o astfel de pedeapsă nu mai există în Codul nostru penal; în realitate, după cum m-am străduit să arăt aici printr-o lungă şi anostă arheologie politică (şi literară!), există o puternică presiune din partea forţelor reacţionare, cu neputinţă de neglijat, ca abrogarea explicită a pedepsei pronunţate împotriva lui Pacepa să nu se producă ori să nu poată deveni efectivă, chiar pronunţată: este un impas din care guvernul actual nu poate ieşi punctual, adică doar hotărînd că sentinţa în cauză trebuie abrogată – e necesar ca el să mai şi demonteze mecanismele care ar face riscată ivirea generalului printre noi, ceea ce înseamnă o întreagă politică de pus pe picioare, de fapt o acomodare din mers cu lipsa de consecinţe revoluţionare a revoluţiei noastre. Numesc aceasta, cu voia ta, testul Pacepa şi aştept cu interes să văd cum îl va trece guvernul nostru şovăielnic (şi asta în condiţiile în care un Gelu Voican este păzit, deşi el zice că e supravegheat!).

Pe curînd, al tău cu prietenie,

Dan

8.

Bucureşti, 18 iunie 1997

Dragă Liviu,

Să nu-ţi imaginezi că Timpul nu e citit şi în afara Iaşului26[xxvi]! Iată, absolut din întîmplare, am dat peste un număr din Dilema (226, adică), unde Dl. Z. Ornea îmi consacră o bună jumătate din articolul D-Sale, intitulat Opintiri împotriva J u r n a l u l u i lui Sebastian (p. 10), ca replică la ce-ţi scriam ţie prin martie referitor la cartea cu pricina, tocmai premiată, ca ediţie, de Uniunea Scriitorilor (care mai există încă, nu te nelinişti!).

Mărturisesc că respectul pe care-l nutresc pentru Dl. Ornea dintotdeauna (nu ca tine!27[xxvii]) m-ar fi determinat să stau cuminte şi să-i cer scuze – mai ales că D-Sa mă îmbrăţişează cînd ne întîlnim ŞI după scrisoarea mea şi replica din partea sa, întocmai la fel ca mai înainte – dacă D-Sa, între altele, nu m-ar fi calificat de diletant (cf. „diletante răstălmăciri"); or, e adevărat că, în comparaţie cu palmaresul D-lui Ornea ca editor, eu sînt un biet începător, însă, chiar aşa fiind, pe mine m-a solicitat D-Sa ca să-i public frumosul volum de Fizionomii (un titlu care parcă-mi aduce aminte de ceva – să fie Monciu-Sudinski oare? – că numai el mai avea gustul pentru titluri sclipitoare, de genul Caractere, Vieţi paralele etc.), nu pe

faimosul editor al Jurnalului lui Sebastian (căruia, ce-i drept, i-a criticat în repetate rînduri producţiunea de carte).

De aceea, voi reveni mai clar asupra obiecţiilor mele, care nu pe Sebastian îl priveau, ci pe editorul lui de astăzi – aşadar nici pe îngrijitoarea „textului“, D-na Gabriela Omăt, pe care Dl. Ornea o laudă din abundenţă, şi pe drept cuvînt: căci eu cred că D-na Omăt, „scrupuloasă pînă la infinitul mic“, potrivit D-lui Ornea, şi-a luat toate precauţiile cu putinţă în Menţiuni asupra ediţiei J u r n a l u l u i în discuţie; astfel, o frază precum: „...sperăm ca editorul care, mai norocos, se va bucura cîndva de acces nemijlocit la caietele autografe [ale lui Sebastian] să aibă de operat retuşuri minime“, eu îmi îngădui s-o traduc ca pe expresia unui regret, al unui editor nenorocos, care n-a văzut originalul – de acord, a lucrat cu copii xerografiate, deşi, spune chiar Dl. Ornea, acestea „îngreunează enorm munca“, de unde, probabil, şi regretul, dar şi presupunerea că vor mai fi fiind pesemne unele „retuşuri“ de operat...

Prin urmare, obiecţiile mele sînt, în mare, două: mă îndoiesc că avem de-a face cu întregul jurnal al lui Sebastian (cu tot premiul Uniunii Scriitorilor acordat acestei ediţii...) şi bănuiesc notaţia de vineri, 17 decembrie 1937, de a fi o interpolare. În această din urmă privinţă, Dl. Ornea mă asigură că a văzut el însuşi „această pagină xerox“ şi că pe ea se etalează „chiar scrisul autorului“; fireşte, aş fi preferat s-o văd şi eu, cu cîteva rînduri deasupra şi cîteva dedesubt, ca să pot compara, ceea ce n-ar fi fost prea greu28[xxviii]; dar, fie, am să mă pliez de astă dată la principiul autorităţii şi am să-l cred pe D-nul Ornea, fiindcă magister dixit; în acest caz însă, aş fi îndatorat să mi se explice de ce, dacă sub data de vineri, 17, Sebastian scrie despre Buna Vestire „de ieri“ (adică de joi, 16), paranteza pe care am socotit-o bizară precizează: „cu data de vineri, 17 decembrie 1937“, ceea ce, din punctul de vedere al notaţiei datate 17, ar

însemna azi, nu ieri? Sau Sebastian scria în realitate pe 18, sau Buna Vestire apăruse ca Le Monde ş.a. astăzi, antedatată – în ambele cazuri cuvenindu-se o explicaţie a îngrijitorului de ediţie, un semn oarecare, cel care s-ar fi potrivit cel mai bine fiind încadrarea trimiterii exacte între paranteze drepte, nu rotunde – dar asta ar fi însemnat, desigur, că trimiterea dintre paranteze nu-i mai aparţine lui Sebastian... Încă o dată: totul pare o ceartă asupra unui detaliu nesemnificativ, dacă, aşa cum am arătat, răspunsul lui Eliade la ancheta Bunei Vestiri, foarte parţial reprodus de Sebastian în locul indicat, n-ar fi atîrnat enorm în literatura detractorilor istoricului religiilor; şi atunci ar fi fost de preferat ca Jurnalul lui Sebastian, pe care multă lume l-a invocat, încă din 1972, cu referire precisă la notaţia incriminîndu-l pe Eliade, să nu aibă chiar în acest loc nici o fisură.

Cu privire la caracterul integral sau nu al ediţiei de la Humanitas, ar fi mai multe de spus; că Jurnalul nu începe la 12 februarie 1935, e limpede; dar de ce ar începe la 1 ianuarie 1935, cum presupune D-na Omăt, şi nu mai înainte cînd, îndrăznesc să spun, viaţa lui Sebastian cunoscuse evenimente mai importante decît cele cuprinse în perioada de după 1935? Aici am să te rog, dragă Liviu, să-mi dai voie să comit o indiscreţie: în urma publicării semnelor mele de întrebare cu privire la Jurnal în scrisoarea pe care ţi-am trimis-o în martie, Gabriel Liiceanu mi-a transmis pe căi ocolite iritarea sa (trec deocamdată peste avertismentul adiacent ei că nu voi obţine niciodată în Bucureşti vreun post cultural mai de Doamne-ajută dacă voi continua să-i tot înţep, pe el şi pe Andrei Pleşu, cu tot felul de „răutăţi“, fiindcă nu ambiţionez nici un post cultural în Capitală în accepţia lor, unde, cum se vede, lucrurile s-au mafiotizat teribil), suscitată de două chestiuni; prima ar fi aceea că, pomenindu-l pe Andrei Pleşu incidental, am scris „Pleşu-Volkswagen“, ceea ce era o aluzie contrasă şi nevinovată (din partea mea!) la faptul că, adversar al culturii

de masă (pe care, de altfel, şi eu o abhor, în măsura în care totuşi conceptul mai este operant în zilele noastre), Pleşu e finanţat de celebra marcă de automobile… populare (deci destinate maselor, de-ar fi să credem în denumirea lor); a doua pricină de iritare a editorului29[xxix] privea tocmai integralitatea Jurnalului lui Sebastian, el pretinzînd a nu avea nici o vină că moştenitorii n-au vrut să-i dea „şi volumul întîi“, adică nu ştiu cîte alte caiete…

Pe cine să cred eu, în consecinţă? Pe Dl. Ornea sau pe Liiceanu? Dl. Ornea, atent la detalii, ar fi putut să mă corecteze, spre exemplu, cu mai multe şanse de a avea dreptate, fiindcă, dintr-o eroare, ţi-am scris în aceeaşi scrisoare că revista Minimum era finanţată de Ceauşescu – ei bine, am greşit, Toladot era pe banii Ceauşescului, buletinul de la Ierusalim care publica încă din 1972 un „dosar Eliade“ şi care nici n-a mai apărut de atunci. Liiceanu a produs un text, la rîndul lui, de o falsitate uriaşă – mă refer la Sebastian, mon frère30[xxx], unde suferinţele lui Sebastian sînt puse pe acelaşi plan cu suferinţele lui Liiceanu însuşi, fără să se sufle o vorbă despre faptul, mult mai semnificativ, că, în pofida persecuţiilor comuniste, Liiceanu s-a descurcat foarte bine şi n-a zis nici pîs31[xxxi], pe cînd Sebastian a refuzat două regimuri politice, în principiu opuse (apucase totuşi să dea un text de salut entuziast venirii Armatei Roşii, care l-a răsplătit cu acel camion ce-a dat buzna peste el, nu cu mult înainte de plecarea sa ca ataşat cultural la Paris – totuşi o recompensă a comuniştilor, nu?). E drept că alţi evrei spun că genul de suferinţe îndurate de Sebastian, respectiv „munca patriotică“ la care erau constrînşi evreii (curăţat zăpadă etc.), le-ar fi salvat viaţa, pentru că li se cerea asta ca participare la efortul de război al României, ei nefiind trimişi pe front32[xxxii]; criteriul acestei departajări rămîne însă discutabil, de vreme ce e rasial, iar în primul război

mondial mulţi evrei care au luptat alături de etnicii români au fost decoraţi, aşa că netrimiterea lor pe front în al doilea război se poate să fi fost o precauţie inutilă şi chiar vexantă.

Altminteri, patetismul demăsurat pe care-l pune Liiceanu în slujba unor întreprinderi editoriale de-ale sale (vezi cazul Patapievici-Kierkegaard, mai înainte, dar şi pe acela, fără implicaţii editoriale, deocamdată, cu „arheul Pruteanu") mie a început să-mi miroase mai mult a negustorie oltenească decît a reală acurateţe editorială.

Dar, dincolo de toate acestea, nu mă „opintesc" nici să neg valoarea Jurnalului lui Sebastian, atît cît avem sub ochi din el, nici să justific trecutul lui Eliade (dimpotrivă, cred, contrar a ceea ce susţine Dl. Ornea, că „episodul legionar" a lăsat urme şi în opera „cărturărească" a lui Eliade, căci Noaptea de Sînziene, observa undeva Culianu, e chiar data de înfiinţare a Legiunii, anno Domini 1927, iar Incognito, la Buchenwald… face semn înspre legionarii care-au trecut şi pe acolo[33][xxxiii]); singurul lucru la care ţin este o minimă probitate profesională, după cum ceea ce detest cu deosebire este umflarea peste măsură, din raţiuni partizane, comerciale sau datorate orgoliului, a unor fenomene fie şi-aşa suficient de tragice, fie modeste în sine.

În rest, cu cele mai bune gînduri,

Dan

P.S. Nu cred că Jurnalul lui Sebastian este „cartea de cel mai mare succes a anului 1997", cum mai susţine Dl. Ornea, pentru simplul motiv că 1997 nu s-a terminat încă; şi nu cred nici că D-Sa ar fi vorbit

prin 1985 cu „Lescot Mak Riketts“, cum scrie în Dilema – pesemne că e vorba de Mac Linscott Ricketts, acest Handoca american, copist de vocaţie, ca şi omologul său român.

În fine, în aceeaşi Dilema, fiindcă tot mi-a căzut sub ochi, remarc şi indispoziţia pe care i-o suscită lui Andrei Pleşu „fostul dizident [sic!] autohton“ în general; simptomatic pentru un om cu dileme însă, antipatia D-Sale cedează, între altele, în faţa „echilibrului nobil al lui Mihai Botez“, despre care tocmai m-a încredinţat Dorin Tudoran că era agent dublu (cică-l surprinsese noaptea, la el acasă, cotrobăindu-i prin hîrtii; cică la scurt timp după ce se stabilise în SUA, Botez arbora din senin un lux orbitor etc.). În afară de Botez, Dinescu şi Radu Filipescu, Pleşu declară că n-ar merge cu nici un alt disident alături „nici la nuntă, nici la război“; îl asigur că, după „colaborarea“ noastră din 1990, eu n-aş merge cu el nici la piaţă – altminteri, ca interpret de romanţe, bunăoară, fiindu-mi foarte simpatic.

P.P.S. Ştiu că te-a mîhnit şi pe tine „prestaţia“ altui prieten al nostru, Dan C. Mihăilescu, la Jurnalul lui Goma; ei bine, victorie! Prietenul nostru, oarecum somat de mine, a recunoscut pînă la urmă, aşa, între noi, că totuşi Goma are dreptate în vreo 90 % din cazuri în ceea ce spune34[xxxiv]! Că această judecată (pe care, de altfel, multă lume o repetă!) nu figurează în dezgustatul său articol, nu e de mirare: are şi prietenul nostru interesele sale, trebuie să-l înţelegem (şi nu insinuez defel aici că ar fi fost influenţat de „Monici“: în repetate rînduri, Dan C-ul mi-a declarat că, neavînd radio în vremea Ceauşescului, nu asculta posturi străine, aşadar habar n-avea cine erau „Monicii“, necum ce făcusem noi la Iaşi...). Pentru gloria sa postumă însă şi pentru triumful spiritului critic la români, mi-am permis eu să i-o redau aici. Întru mai dreapta sa cinstire.

D.

9.

Bucureşti, pe la idele lui iulie, 1997

Dragă Liviu35[xxxv],

Dacă nu mă înşeală memoria, Gilda a fost un rol interpretat odinioară într-un film de celebra, pe-atunci, Rita Hayworth, datorită curburilor căreia s-a dat numele de Gilda şi unei bombe atomice, nu? Dacă aşa stau lucrurile, mă miră că nici un jurnalist n-a titrat, în marginea scandalului recent legat de numele Gildei Lazăr36[xxxvi], ceva în genul De la bomba atomică la o pocnitoare... Nu vreau să spun că acest scandal ar fi lipsit de importanţă, dimpotrivă: el manifestă, în ochii mei, cel puţin, o gravă sciziune în sînul coaliţiei guvernamentale, dar şi un anumit stil al culiselor puterii, cu un neaşteptat miros de gang.

Fondul afacerii este fără îndoială rivalitatea dintre ministrul actual de Externe, Adrian Severin, şi primul ministru Victor Ciorbea, şi el se plasează în continuarea diferendului privind diplomaţii de carieră sau personalităţile ce ar fi trebuit să ne reprezinte în exterior ca ambasadori; în mod ciudat, Adrian Severin a susţinut ideea diplomaţilor de carieră în contra preşedintelui Constantinescu, care ar fi preferat diverse personalităţi (în mare parte, cum ştim, acestea s-au recuzat, fiindcă au considerat că nu fuseseră abordate conform nu ştiu căror uzanţe: păi cum, îi suna acasă chiar preşedintele, adesea lăsîndu-le un mesaj pe

telefon, încît li se părea că e o farsă!); de parcă Severin însuşi ar fi diplomat de carieră! Să fi făcut el vreo şcoală echivalentă cu diplomaţia pe vremea cînd, cam ministru în guvernul Roman, filtra toate afacerile cu grecii, după cum umbla vorba pe atunci? Cert este că, din acea epocă, deţin o povestioară foarte instructivă, în care intervine şi Adrian Severin şi pe care nu mă pot opri să ţi-o narez în continuare.

Aşadar, prin vara lui 1991, amicul nostru Sorin Antohi se osteneşte cu o vizită la ministrul Învăţămîntului, Gheorghe Ştefan, cu care colaborase foarte bine pe cînd lucra şi el în acelaşi minister şi care-i povesteşte de intervenţia reprezentanţilor nu mai ştiu cărei firme de calculatoare la cabinetul său, în previziunea informatizării învăţămîntului nostru şi deci a achiziţionării unui număr considerabil de calculatoare; treaba la minister s-a terminat însă prost, pentru că băieţii cu calculatoarele i-au avansat ministrului de la bun început şi pe faţă plicul cu comisionul obişnuit, ceea ce a făcut să fie daţi afară fără menajamente (caz rarisim, de acord).

Şi aici, lovitură de teatru: abia îşi terminase ministrul povestirea către prietenul nostru, că sună telefonul „scurt“, avîndu-l la celălalt capăt al firului pe Adrian Severin, care-l soma pe colocutor să treacă la informatizarea învăţămîntului, recomandîndu-i întru aceasta să recurgă tocmai la firma ai cărei reprezentanţi fuseseră daţi afară în episodul anterior. Trebuie spus că ministrul Învăţămîntului în zadar încercase el însuşi pînă atunci să aibă o întrevedere cu Adrian Severin – nu-l găsea niciodată. Şi, brusc, e căutat el de acela!

O să-mi spui, dragă Liviu, precipitat cum te ştiu, că, evident, Severin luase el comisionul – eroare grosolană, fiindcă abia după cîteva secunde telefonul „scurt“ sună iarăşi, pe acelaşi subiect, cu, de astă

dată, altă somitate a momentului la capăt de fir: Eugen Dijmărescu. Aşa că întrebarea ce se iveşte e mai complicată: oare comisionul iniţial se înjumătăţise, sau, dimpotrivă, se dublase?

Vreau să spun, după ce am comis această indiscreţie condamnabilă (dar, ce vrei? – doar sîntem atît de aproape de epoca Ancăi Oegar…), dezvăluind însă, probabil, o nimica toată faţă de mişmaşurile guvernării Roman, că grupul, scuzaţi, pede era deja compromis ca să nu mai fie adus încă o dată la putere şi că fricţiunile sale de astăzi cu restul coaliţiei guvernamentale erau întrucîtva de aşteptat; şi cine ştie dacă, pînă ajunge la tine această scrisoare, nu vom fi asistat deja la vreo remaniere guvernamentală, pe care numai Madridul se zice că ar mai ţine-o în loc (căci, orice ar fi, la Madrid România trebuie să apară ca o ţară stabilă din toate punctele de vedere)?

Acum, ca să tranşăm şi problema diplomaţilor, trebuie să-ţi mărturisesc, dragă Liviu, că eu n-am întîlnit pînă astăzi vreunul de-al nostru demn de acest nume; am văzut şi noi şi vechi şi toţi se comportau într-un stil greu de definit, şi mai greu de suportat: crispaţi la maximum, aşteptîndu-se parcă în fiecare moment la un atentat de proporţii asupra României, neavînd contacte fireşti cu lumea în care se învîrteau (logic: doar o presupuneau mereu ostilă), temîndu-se de ea cel puţin în aceeaşi măsură ca şi de autorităţile de la Bucureşti, îmi închipui că aceşti oameni trăiau un permanent coşmar, de parcă ar fi fost prinşi între două fronturi de luptă, într-o situaţie, oricum, care-i depăşea vizibil. Sub un asemenea stress, caracteristic, în general, pentru cei de o anumită condiţie care se trezesc dintr-o dată într-o poziţie nepotrivit de înaltă faţă de educaţia şi posibilităţile lor naturale, e de crezut că abilitatea cea mai mare de care erau ei capabili consta în a nu face, pe cît posibil, nimic, ca nu cumva să greşească (fireşte, nu numai diplomaţii procedau aşa: cel puţin doi miniştri ai Culturii, Golu şi Sorescu, au devenit celebri prin pasivitate

şi prin teama lor de a semna ceva, potrivit judecăţii că numai cine nu face nimic e scutit de erori; de altfel, se pare că tot ei au dat tonul în jos, spre funcţionărimea gogolizată a ministerului, cu rezoluţii de tipul: „A se proceda conform dispoziţiilor legale“ – un tertip ordinar din partea unor oameni cu putere de decizie, dar care, habar neavînd despre ce era vorba, pasau motanul, cum se zice, păstrîndu-şi o aparenţă de pricepere şi abilitate).

Cu un astfel de personal, genetic timorat, nu e de mirare că ambasadele noastre aduceau (mai aduc?) cu nişte internate (ştiu că aştepţi acum să-ţi înfăţişez şi vreo excepţie; să mă încumet oare a-l pomeni pe Dl. Paleologu? Hm! Din ce în ce mai elegant cît a fost „în post“ şi la fel de nonşalant ca atunci cînd îl întîlneam cu picioarele goale în sandale, vara, la Casa Scriitorilor, D-Sa nu controla de fapt în nici un fel ambasada, unde, ca peste tot pînă de curînd, se pare că şoferii erau cei salutaţi de ambasadori şi nu invers; iar faptul că Dl. Paleologu a fost o excepţie s-a văzut după cît timp a rezistat ca ambasador la Paris); inclusiv Zoe Dumitrescu-Buşulenga, de la Accademia di Roma, s-a plîns odată în presa din ţară că Bucureştiul îi trimitea ca să-i cazeze tot felul de nepricopsiţi, Accademia transformîndu-se cu timpul într-un soi de hotel de mîna a treia pentru sindicalişti (ăia de pe vremuri); altminteri, un prieten care a fost şi el găzduit acolo, intelectual subţire de astă dată, a fost bine primit de Coana Joiţica şi i s-a promis o vizită pe îndelete a Cetăţii Eterne – numai că, a doua zi, a aflat că nici vorbă nu putea fi de vizită, căci se opunea... şoferul!

Ei bine, dragă Liviu, ce e de făcut cu un asemenea personal cînd e lucru ştiut că, pe de o parte, România se află cel mai adesea în postura de a cere ceva exteriorului, iar pe de alta afacerile, la nivel diplomatic, se tratează aluziv, cu detaşare, la o partidă de golf sau la finele unei mese, în momentul

digestivului şi al trabucului? Mie, scandalul Gilda de astăzi îmi arată că nimic nu s-a întîmplat de fapt la Externe din 1990 încoace, cînd deja criza era evidentă: la vremea aceea, eu însumi i-am trimis o hîrtie lui Sergiu Celac, fiindcă toţi românii de pe unde mă duceam, în străinătate, îmi reclamau faptul că erau menţinuţi în posturi aceiaşi oameni contra cărora, nu cu mult în urmă, ei făceau demonstraţii în faţa ambasadelor respective (uneori chiar în sprijinul nostru!), sau tot aceiaşi erau permutaţi între ei (căci, ca şi astăzi, doar nu era să se renunţe la nişte „diplomaţi de carieră"!); evident, Celac n-a mişcat nimic şi nici n-a dat vreun semn că primise hîrtia mea – ceea ce nădăjduiesc că tu nu vei face, la primirea prezentei, drept care te salut cu aceeaşi prietenie înainte de Madrid ca şi după,

Dan

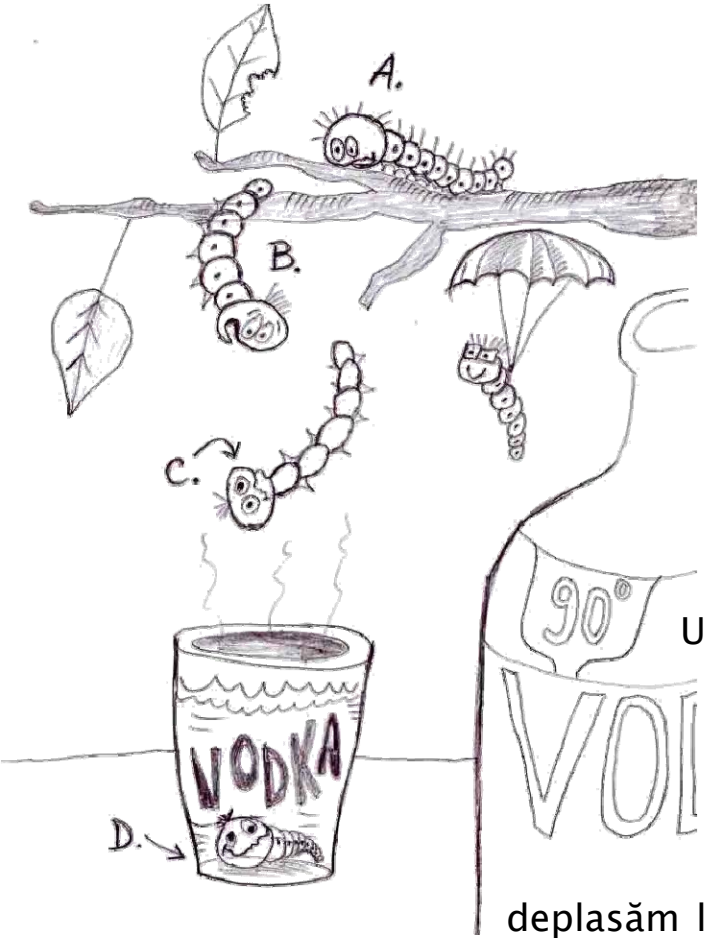

10.

Bucureşti, 9 martie 2000

Dragă Liviu,

Nu crezi oare că a venit vremea să trecem la amintiri şi, sondîndu-ne memoria cît încă se mai poate, să stoarcem din ea o memorialistică? Umblat-am fiecare prin locuri ciudate (aici, mă urmăreşte o imagine narată de Luca Piţu: Magistrul cajvanez călare pe un măgar, străbătînd un sat de prin Orientul îndepărtat... dar asta va figura fără îndoială în amintirile sale scrise, nu doar orale, ca pînă acum, aşa că nu mai insist) şi întîlnit-am oameni de toate felurile şi calibrele; uneori, nici nu era nevoie decît să ne deplasăm la restaurantul Casei Scriitorilor din Bucureşti, unde, spre pildă, într-o vară toridă de prin anii 80, era o asemenea invazie de omizi în copacii din curtea din spate, sub care se scoseseră nişte mese, încît Dan Arsenie îşi bea vodcile extrăgînd mai întîi niscaiva omizi din pahar (căci pe acelea nu le consuma, fiindcă nu erau de natura viermelui din sticlele de mezcal la care exilul parizian de astăzi îi dă acces neîngrădit, dacă se găseşte şi cineva care să i le achite – dovadă că şi în Franţa se poate

trăi la fel ca în România); şi doar prietenul nostru avea ceva viteză la golit pahare, însă densitatea omizilor nu-i ierta nici unul!

N-am prins restaurantul de acolo pe vremea deja legendarei madam Candrea, ci atunci cînd figura-i tutelară era doamna Miţi, ea însăşi de stirpe scriitoricească, dat fiind că, mi se spusese, avea la activ, în tinereţe, o culegere de folclor ori aşa ceva; dar mai pitorească mi se părea totuşi omologa dînsei de la Casa Universitarilor ieşeni, o anumită doamnă Chiribuţă care era cît pe ce să mă otrăvească într-o seară, cînd m-a dus Tess acolo la cină, cu un creier pané mirosind a ceva inenarabil; i-am reclamat faptul, iar doamna Chiribuţă, înşfăcîndu-mi farfuria cu un „Da' ce are?", i-a înghiţit conţinutul suspect în drum spre bucătărie, fără nici un tacîm şi cu exemplară promptitudine: corpul delict a dispărut pe dată!

Nu ştiu de ce această scenă îmi evocă o alta, legată de o studentă a lui Luca Piţu ce obişnuia să vină la cursuri însoţită de mămica ei (să fi avut şi doamna Chiribuţă o fată studentă?), amîndouă la fel de excentrice; o singură dată, se pare, pe cînd Magistrul era de serviciu la catedră, a venit numai mămica, în scopul de a-şi scuza progenitura ce absenta, deoarece o loviseră simultan şi diareea şi ciclul! Cînd mi s-a povestit scena, am exclamat imediat: „Les deux sources..." – iar Magistrul povestaş, bun cunoscător de Bergson, a continuat neted: „...de la morale et de la religion"! Şi, într-adevăr, în acel op se juca filozoful intuiţionismului cu distincţia închis/deschis, aplicată la două tipuri de morală.

A fost, se pare, o epocă în istoria universităţii ieşene bîntuită şi de alte figuri antologice, precum ar fi acel student filolog care, audiind o prelegere a lui Constantinescu despre bovarism, i-a pus finalmente întrebarea dacă lui i-ar fi plăcut să aibă o nevastă ca madame Bovary...

Dar iată că am intrat iarăşi fără de permisiune în memoriile altora, cînd regula genului ar fi să înşirăm mai degrabă ceea ce am văzut cu propriii noştri ochi şi am auzit cu urechile proprii; mă întorc prin urmare la anii 80 şi la Casa Scriitorilor bucureşteni unde, vegheaţi de doamna Miţi, am prînzit într-o zi (nu grozav, dar la preţuri pe care mă îndoiesc că le mai are astăzi restaurantul fals italian de acolo ori cazinoul de dincolo), în selectă companie: D-nii Şora, Breban, Solomon Marcus şi încă cineva, parcă, pe care l-am uitat pe drept, fiindcă nu prea s-a manifestat în conversaţie (nu-i vorbă că nici Dl. Şora nu excela prin locvacitate, dar era suficient să-i contempli nuanţele budiste ale zîmbetului).

Breban tocmai se abătuse prin ţară şi dăduse revistei Vatra acel istoric interviu în care se declara adept al monarhiei şi catolicismului, interviu ce avea să fie utilizat de ambasadele noastre cînd erau întrebate de starea deplorabilă a dreptului la liberă expresie în România ceauşistă: potrivit mărturiei lui Dorin Tudoran rostite la Europa liberă, ambasadele scoteau atunci la iveală interviul brebanian spre a demonstra că la noi aveau curs şi opiniile neortodoxe, depindea numai de cine le profera, că doar nu oricui îi era permis orice (oricum, acest episod nu-l vei găsi în Confesiunile violente ale părintelui lui Grobei…). La masa cu pricina, romancierul se lansase într-o prelucrare a presei occidentale din varii ţări – lucru destul de curios, dacă te gîndeşti la accesul său limitat înspre idiomurile respective; mestecînd sîrguincios, Solomon Marcus l-a întrerupt la un moment dat, întrebîndu-l dacă era adevărat că, „la bază“, meseria sa e aceea de şofer. Indignat, cetăţeanul european şi viitorul nostru academician a protestat pe loc, denunţînd această legendă (cu toate că dicţionarul lui Marian Popa o consemnează cu aerul cel mai serios posibil, iar dicţionarul Zaciu o reia întocmai) şi a contraatacat, somîndu-l pe matematicianul interdisciplinar să spună dacă i-a citit cărţile (se zice că e tot mai des chinuit de această marotă de

neînţeles: mai de curînd, gurile rele pretind că, aducîndu-şi şi el acasă o recentă cucerire, şi-ar fi dat brusc seama că aceea habar n-avea de romanele sale; atunci, încheindu-se la loc şi reluîndu-şi prestanţa de autor pe drept cuvînt neînţeles de o necititoare a operei sale, i-ar fi pus acesteia în braţe toate volumele la care ostenise pînă la acea dată, poftind-o să se reîntoarcă după parcurgerea lor – pesemne că doar în acest fel ar fi avut un subiect de vorbe cu dînsa la momentul „filozofiei din budoar").

Dl. Marcus a replicat că tocmai se încumetase a începe Don Juan şi deja primele vreo 20 de pagini ale acestui roman îl umpluseră de perplexitate: ele ar fi conţinut nu mai puţin de două bune duzini de paradoxuri! (Să precizăm că D-lui Marcus îi apăruse de curînd cartea intitulată Paradoxul, întru compunerea căreia nu puţine reviste şi table de materii ale altor lucrări fuseseră puse la contribuţie.) Da, cum aşa? – s-a mirat romancierul, surprins de unghiul neobişnuit de atac. Păi, a detaliat paradoxologul, dumneata ai acolo doi îndrăgostiţi, pe una Tonia şi pe unul Rogulski. Da, a admis creatorul lor, şi? Şi spui la un moment dat că, stînd pe o bancă, ei se privesc în ochi un minut. Desigur, se mai însenină Breban, doar erau îndrăgostiţi, iar îndrăgostiţii, ştiţi, au acest obicei, de a sta şi a se... Domnu' Breban! – s-a oţărît pe neaşteptate Solomon Marcus – cum adică, s-au privit în ochi UN MINUT?! Da, ştiţi... Domnu' Breban, un minut e ceva infinit – începu savantul să-i desluşească – căci avem timpul obiectiv, iar, pe de altă parte, timpul subiectiv, care e cu totul altfel, mult dilatat, de necuprins! (Nu peste mult, într-adevăr, Solomon Marcus avea să publice un volum intitulat Timpul, din alte reviste şi table de materii de prin cărţi serioase alcătuit.)

De-aici încolo, nu mai ştiu cum s-a terminat disputa, dar parcă aş prefera pentru romanele brebaniene alt tip de exegeză, cum ar fi acela practicat de o altă studentă a lui Luca Piţu, o agronomă în

devenire care, auzind ea ceva, l-a rugat să-i împrumute spre lecturare Bunavestire; la înapoierea cărţii, Magistrul a riscat s-o întrebe dacă îi plăcuse; mda, a zis studenta, nu e rău; e aşa, cevaaaa... Adică el vrea s-o reguleze şi ea nu se lasă, dar pînă la urmă tot o regulează – rezumat absolut pertinent al Buneivestiri, cu care pe drept cuvînt putem spune că se face trecerea la actualul mod hip-hop de înţelegere a literaturii, de nu cumva şi a lumii în general.

Şi, fiindcă tot văd că mă abat irepresibil prin amintiri străine, cred că e cazul să-ţi relatez şi o conversaţie a lui Sorin Antohi cu Solomon Marcus, din aceeaşi epocă: avusese loc în străvechiul castel şi centru cultural internaţional de la Cerisy-la-Salle un colocviu la care, auzise Sorin, hermeneutica se încontrase cu deconstrucţionismul, respectiv Paul Ricœur şi Jacques Derrida îşi încrucişaseră spadele, iar prietenul nostru era şi el curios, ca membru cu drepturi depline în grupul de la Iaşi (astăzi, subiect de teze doctorale!), cel atît de branşat la cultura hexagonală, să afle rezultatul acelei polemici, de va fi fost vreunul cert. Or, s-a întîmplat să-l întîlnească la Bucureşti pe Solomon Marcus, care tocmai se întorsese de la Cerisy; fireşte, s-a repezit cu întrebări apropriate la învăţatul nostru care, într-adevăr, i-a povestit pe îndelete: dragă, să vezi, ca să ajungi acolo nu e deloc simplu, trebuie să iei un tren intern şi să schimbi nu ştiu unde, după care te pomeneşti într-o gară mică, de unde vine o maşină să te ia pînă la castel, că e mai departe, deci trebuie să le telefonezi din timp ca să vină maşina, altfel... Da, dom' profesor, se impacientează Sorin, dar cum a fost cu hermeneutica şi deconstrucţionismul? A, în schimb castelul e minunat – l-a lămurit cel ce-i fusese oaspete: liniştit, departe de orice zarvă... Şi Derrida şi Ricœur? – a revenit la asalt cu speranţele cam îndoite Sorin. Daaa, a continuat Dl. Marcus, în faţă sînt nişte copaci

superbi, ştii, multiseculari probabil, cum au ăia pe-acolo... Şi...? Şi dimineaţa te trezeşti într-un ciripit de păsărele – o nebunie! Ş.a.m.d.

De unde, dragă Liviu, vei trage fără doar şi poate concluzia că există şi o percepţie hip-hop, care se exercită inclusiv la Cerisy-la-Salle, printre monştrii sacri ai lumii noastre intelectuale, tot atît de bine ca şi faţă de literatura lui Breban, care cu siguranţă că va face într-o zi obiectul unui colocviu acolo.

Te salut cu nădejdea că, publicîndu-mi scrisoarea de faţă, fi-vei şi tu invitat din acest motiv şi-mi vei povesti şi mie, aidoma, discuţiile furtunoase ce nu se poate să nu le işte un asemenea subiect generos. Iar dacă în loc de maşină te va lua de la gară un măgar şi din arborii multiseculari ai castelului îţi vor picura în paharul de tequila niscaiva omizi, totul va fi cu adevărat perfect şi rotunjit cum se cuvine.

Al tău nesmintit,

Dan

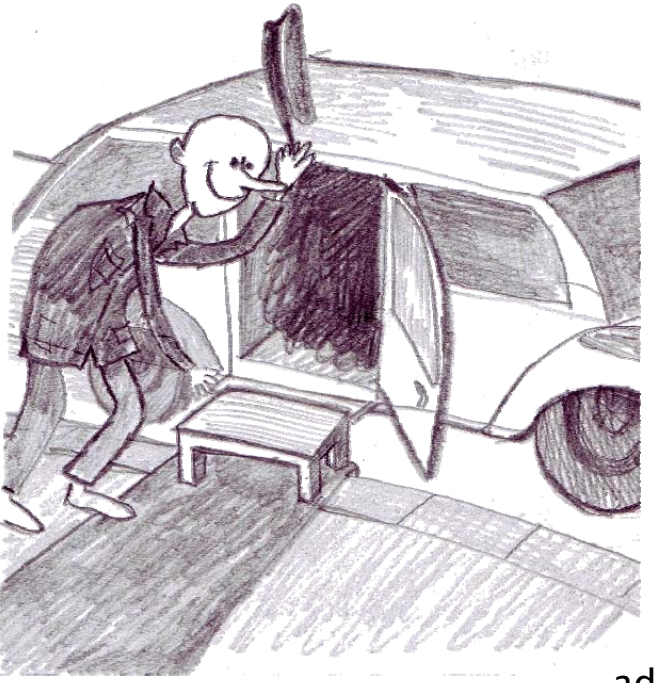

11.

București, 14 aprilie 2000

Dragă Liviu,

Nu știu de ce am impresia că scrisoarea mea dinainte te-ar putea lăsa să crezi că-i disprețuiesc pe șoferi. Ar fi, să știi, complet fals. Dimpotrivă, am avut întotdeauna relații bune cu slujitorii volanului care, la rîndul lor, adesea și-au deschis inima față de pasagerul atît de sociabil ce m-am dovedit a le fi. Nu-i vorba de vechile mele articole din Contrapunctul de altădată, intitulate Cu taxiul prin București, în care, în chip evident, am exploatat experiența contactelor cu acești oameni de treabă care sînt taximetriștii noștri (unul dintre ei, pe care-l luam din zona magazinului Unirea, mă asigura de fiecare dată că era director la o întreprindere de stat oarecare; cum însă o adusese în pragul falimentului, trebuia și el să trăiască din ceva, așa că o vreme i-am fost sursă de venituri); mă gîndesc mai degrabă la lucrurile interesante aflate de la șoferi pe care nu le-am prins în acele articole, pentru bunul motiv că au survenit după ce le încheiasem și schimbasem subiectul. De exemplu, am avut prilejul de a circula de cîteva ori cu Dacia neagră și șoferul Suzanei Gîdea, imediat după revoluție, cînd automobilele de culoare neagră nu mai

erau foarte agreate de cei ce le moşteniseră, astfel că Dl. Iliescu, spre a lua un caz precis, şi-l vopsise pe al D-Sale în inspirata culoare alb; desigur, era şi un fel de a semnifica despărţirea absolut contrastantă de trecut, din păcate repede uitată, căci nu mult după aceea maşinile oficiale au revenit la sobrietatea lor cernită obişnuită.

Dar mă îndepărtez: voiam să-ţi spun că fostul şofer al Suzanei Gîdea mi-a făcut parte de viaţa nu tocmai uşoară pe care i-o prilejuise slujba la o asemenea stăpînă, a cărei motricitate era relativ redusă, astfel că bietul om întîmpina mari probleme la introducerea-i în maşină şi la extragerea ei de acolo, operaţiuni necesitînd întotdeauna, în afara unor împingeri şi smulgeri delicate, respectuoase, şi intervenţia unui scăunel, fiindcă patroana culturii şi educaţiei socialiste nu era capabilă să ridice piciorul prea sus ori să-l coboare prea jos, altminteri (şi poate tocmai de aceea) ţinîndu-l destul de ferm apăsat pe domeniile ce-i fuseseră repartizate în grijă. Ultimul transport cu preţioasa persoană îl efectuase, pare-se, chiar în dimineaţa istoricei zile de 22 decembrie 1989, cînd, străbătînd la un moment dat cîteva pîlcuri de societate civilă în plin proces de coagulare şi activare, ministresa a fost recunoscută şi parbrizul maşinii ce-o purta s-a umplut pe dată de scuipaţi, dar atît – cum ştii, revoluţionarii noştri îşi făcuseră un punct de onoare din a execra violenţa (de aceea a şi fost nevoie de simulatoarele de trageri – ca să-i mai pună în mişcare puţin). Atunci, scăpînd ei totuşi cu bine, D-na Gîdea a opinat că era vorba de nişte derbedei („Nu-i aşa, mamă dragă?“), că doar nu era să fie chiar glorioasa clasă muncitoare întorcîndu-se împotriva ei înseşi în persoana reprezentanţilor săi (da, sigur, aici mă inspir niţel din Hobbes). Şoferul n-a contrazis-o, încît putem zice că numărul celor vizaţi care nu şi-au dat seama că în România se petrecea o revoluţie era la ora aceea de cel puţin unu, dar absolut cert (cu privire la nea Nicu, nu sînt la fel de sigur).

Însă bunele-mi relaţii cu şoferii n-au avut întotdeauna asupra lor cele mai fericite efecte; eram, pare-se, mult prea democratic cu ei, iar ei, în entuziasmul stîrnit de prima fază a revoluţiei, vor fi căpătat impresia că acest fel de a fi se va instituţionaliza, aşa că l-au adoptat pe dată, ca pe un fel de new look al noii noastre societăţi (în fine, cea care se prefigura atunci). Astfel, pe un şofer ce mă cărase la întîlnirea lui Adam Michnik din 1990 cu GDS l-am invitat să asiste şi el la aceasta (ca şi tine cînd erai „în post", nu obişnuiam să-mi las şoferii pe-afară; aşa se face că la unele sindrofii cu bufet, unde eu nu apucam să gust mare lucru, fiindcă întotdeauna se găsea cineva care să mă ţină de vorbă exact cînd mă apropiam de masa cu gustări, şoferii mîncau pe săturate, pentru că pe ei nu-i pisa nimeni la cap cu nimic); şoferul meu a fost impresionat şi chiar, spre deosebire de interlocutorii lui Michnik de la GDS, a emis asupra acestei întîlniri cele mai judicioase opinii politice. Numai că toate astea nu l-au ajutat defel în clipa cînd s-a transferat la o ambasadă a noastră din ţările nordice, de unde, comportîndu-se la fel de liber precît apucase să se deprindă cu mine la Bucureşti, a fost repatriat de urgenţă cu nişte referinţe la dosar ce l-au silit să se angajeze după aceea la o firmă particulară străină; e şi astăzi tot acolo, de altfel.

Vei putea crede, dragă Liviu, că felul meu neconvenţional de-a fi le-a făcut mai mult rău acestor oameni şi că, prin urmare, ei mi-au purtat pică de-atunci, fiindcă i-aş fi „orientat" greşit; ei bine, nici pomeneală! Cu mulţi dintre şoferii care au lucrat cu mine mă mai întîlnesc cînd şi cînd şi astăzi şi, dacă n-au pe nimeni în maşină, ei se oferă imediat să mă ducă pe unde mă mînă nevoia în acest oraş bezmetic. Uneori, graţie acestor gesturi de amabilitate, aflu lucruri ciudate despre mersul treburilor la noi. Astfel, pe cînd tocmai mă întorsesem din străinătate după o absenţă de aproape doi ani, mă întîlnesc într-o zi cu un amic şofer foarte simpatic, care avea între altele obiceiul amuzant de a se opri de fiecare dată cînd trecea

cu mine pe lîngă Lipscani ca să-i încurce pe abilii întreprinzători de alba-neagra de pe acolo, el posedînd acest joc mult mai bine ca ei: „Lasă-ne, tăticule, trăi-ţi-ar familia, ia de colea de-o bere şi vezi-ţi de drum!“ – îi spuneau atunci oamenii de afaceri puşi de el în dificultate. Reîntîlnindu-l după absenţa-mi din ţară de care ţi-am pomenit, normal că l-am întrebat ce s-a mai întîmplat în perioada cît lipsisem. E tot ca înainte, m-a asigurat el, scurt. Mersi frumos, i-am replicat, dar asta am spus-o chiar eu, încă de prin aprilie 1990! Nu, zice el, nu în sensul ăla. Dar în care? În sensul meu, a precizat el, derutant. Adică? fac eu, nedumerit. Adică pe ăsta – a revenit el – îl duc de două ori pe săptămînă la raport, la SRI!

(„Ăsta“ era un ministru complet nătîng şi dizgraţios, pentru care fusese nevoie să se modifice scaunul din maşină ca să încapă trupul său de mastodont înăuntru şi, dacă ar fi zăbovit în funcţie, probabil că scăunelul Suzanei Gîdea ar fi reapărut şi el la suprafaţă. Singurul meu contact cu personajul s-a petrecut într-o zi cînd a oprit maşina lîngă mine ca să-mi facă observaţie că pusesem un picior pe gazonul din faţa ministerului, ceea ce era adevărat, căci îi făcusem lui loc să treacă; dar era evident că înclinaţiile-i naturale îl purtau mai curînd către spaţii verzi decît spre cultură şi politică, unde fusese din senin paraşutat.)

Este normal ca miniştrii să colaboreze cu serviciile secrete? Iată o întrebare dificilă, dragă Liviu, cu atît mai abitir cu cît ea se pune diferit pentru românii din ţară şi pentru cei din străinătate. Căci acolo, în străinătate, constatasem cu oarece stupoare că nu puţini români plecaţi din ţară din pricina neplăcerilor cu Securitatea răspundeau fără probleme întrebărilor altor servicii secrete: „Le spui ce vor să ştie şi te lasă-n pace“, mi-a mărturisit unul dintre ei. Păi nu exact la fel s-ar fi întîmplat şi cu securiştii noştri în ţară? Adică nu te-ar fi lăsat şi ei în pace dacă le-ai fi făcut pe plac? Pesemne că da, şi-atunci, dintr-o dată, am

înţeles ce capcană poate fi emigrarea, dacă ea te sileşte exact la lucrul pentru care ai emigrat, fiindcă ai refuzat să-l faci la tine acasă! Nu-i condamn însă pe românii noştri ajunşi pe meleaguri străine, fiindcă, simţindu-se încolţiţi şi acolo, probabil că s-au panicat şi şi-au spus că peste tot e la fel, ori au socotit că, fiind în dezacord cu regimul politic din România, e firesc să colaboreze cu regimurile politice aparent adverse lui.

Vorbeam însă nu de tipii obişnuiţi, ci de miniştri – digresiunea de mai sus e menită a-ţi da o idee despre colaborarea în general cu serviciile secrete la români, pe fondul căreia voi încerca s-o examinez şi pe aceea oficială; pentru că, la urma urmei, se presupune că serviciile secrete, dacă nu e prea sigur, în rest, pentru cine anume lucrează, cu siguranţă că nu se îndreaptă făţiş împotriva persoanelor oficiale din propria-le ţară, care, la rîndul lor, conlucrează cel puţin teoretic cu aceste servicii, atîta vreme cît se crede că ambele părţi trag în aceeaşi direcţie şi, pînă la urmă, servesc deopotrivă patria. Cu alte cuvinte, colaborarea în cazul dat pare foarte normală şi în firea lucrurilor.

Şi totuşi: era prin 1992, deci la o dată la care vei conveni că serviciile noastre secrete încă mai puneau probleme, mai cu seamă că nici astăzi nu par foarte în regulă, cînd unii susţin că ar fi fost „dekremlinizate“ în vederea vărsării noastre în NATO, alţii – că operaţiunea a fost mai degrabă muşamalizată, iar ele însele încep să se pretindă deasupra oricărui regim politic.

Pe scurt, naiba m-a pus să intru la o idee după confesiunea şoferului cu pricina şi să mă întreb cînd anume începuse de fapt SRI să-i poftească pe miniştri la spovedanie; cît fusesem eu în minister (9 ianuarie-9 mai 1990), nu ne deranjase nimeni; dar de cînd începuse totuşi „deranjul“? N-am făcut investigaţii de nici un fel, căci răspunsul s-a prezentat ca de la sine, sub forma anecdotică în care-l narase

Andrei Pleşu mai multor persoane care, la rîndul lor, au transmis-o altor persoane (admis fiind că lucrurile delicate parcă ar fi anume făcute ca să circule în toate direcţiile), ş.a.m.d. Va să zică, într-o bună zi se pomeneşte Andrei Pleşu convocat de Măgureanu; fiind o premieră, i se cam pune capsa, dar se duce, decis să-l ia din scurt. Cînd colo, pişicherul şef al SRI de la acea dată îi destăinuie ministrului că acolo, la sediul lui, dispunea de cel mai bun bucătar de ciorbă de burtă din Bucureşti – n-ar dori aşadar D-Sa să guste un eşantion în compania gazdei sale? După cum spune povestea, degustarea n-ar fi durat mai puţin de patru ceasuri, timp în care, presupun eu, Măgureanu a aflat de la oaspetele său mai mult decît avea nevoie, printr-o simplă conversaţie cu aer neutru, dar bine condusă. Bineînţeles, n-aş avea nimic de obiectat, dragă Liviu, nici dacă Pleşu ar fi răspuns unui interogatoriu în regulă ori ar fi scris nu ştiu cîte pagini pe subiectele dictate de Măgureanu – amîndoi făceau parte, în fond, din aceeaşi echipă, aşa că normal era „să ţină legătura"; altceva mă fascinează aici, şi anume felul în care s-a descurcat Măgureanu, ştiind pesemne din fişa psihologică pe care i-o lăsaseră înaintaşii săi că ţinta lui ar fi, pe de o parte, recalcitrantă în cazul unei abordări frontale, iar pe de alta că e suficient de gurmandă ca să poată fi lesne apucată din această direcţie. Ce vrei mai fin decît atît? Acum îţi vei explica poate şi de ce fostul şef al SRI era supranumit Şarpele-cu-ochelari (buni, nu de tablă, ca ai interlocutorului şi companionului său de ciorbe de burtă).

De aici încolo însă, începe să-mi fie puţin teamă de ziua cînd şoferii noştri se vor pune să-şi scrie memoriile, nu crezi?

Pînă atunci, rămîn al tău identic,

Dan

12.

Bucureşti, puţin după calendele lui mai 2000

Dragă Liviu,

Ignor ce crezi tu despre cel care a impus în literele noastre semnătura destul de încîlcită, de altfel, de Ov. S. Crohmălniceanu, însă eu, drept să-ţi spun, n-aş fi chiar atît de necruţător cu el ca Gheorghe Grigurcu (şi mulţi alţii), fiindcă, deşi s-a pronunţat într-o vreme pentru realismul socialist, era şi rămîne un om care se pricepe la literatură: a dovedit-o în multe cărţi de istorie şi critică literară, ba chiar şi în literatura propriu-zisă, cu cele două volume de Istorii insolite. În plus, prin toamna lui 1990, cînd s-a întîmplat să peregrinez prin sudul Franţei împreună cu un grup ales de scriitori români din ambele părţi ale frontierelor noastre, ajungînd într-o zi la Arles, am adăstat cîteva clipe alături de profesorul Crohmălniceanu în preajma rafturilor librăriei de la Editura Actes Sud, şi de multe vorbirăm noi atunci, de la proaspătul op al lui René Girard despre Shakespeare, tocmai ieşit pe piaţă, la Nabokov, Lacan, Berberova,

« »

Gombrowicz, Sade şi mulţi alţii, fiindcă trebuie să ştii că librăria cu pricina nu era una de serie, ci părea cu pricepere garnisită cu cele mai bune cărţi din zona Hexagonului, originale şi traduceri. Nimic mai normal, vei spune tu, fără să ştii că, tot în acel timp, restul scriitorimii române alese nici gînd n-avea să tragă la cărţile franţuzeşti, ci fiecare-şi vedea de treburile-i urgente: la toaletă, la cafea, la berici, poate doar Blandiana să mai fi avut o aplecare către cărţi – ale sale, desigur, pe care le-ar fi dorit traduse şi retraduse în toate idiomurile posibile şi – de ce nu? – chiar şi la Actes Sud, unde (povesteşte Goma într-unul din Jurnalele sale, iar eu certific) se învîrtea de zor pe lîngă Hubert Nyssen, patronul acelei edituri, clipind non-stop din gene (şi zădărnicindu-i lui Goma tentativele de a-i propune lui Nyssen şi alţi scriitori români în afara poetesei noastre şi a unui oarecare Romulus Rusan, căci Valerian Stan încă nu apăruse şi, pe cale de consecinţă, nu i se cunoştea nici bosa condeiului).

Vreau să spun că şi un amator neînverşunat totuşi într-ale erudiţiei, cum mă consider în ciuda opiniilor lui Radu Cosaşu, avea de ce să se uimească la o conversaţie aplicată cu Crohul, fiindcă părea că pe orice volum din acele rafturi (repet: deloc oarecare) ar fi pus degetul, interlocutorul său ar fi găsit ceva interesant de comentat despre volumul la întîmplare focalizat. De aceea, nu regret în nici un fel că, în calitate de redactor, m-am ocupat de Amintiri deghizate, nostimă şi mereu interesantă mostră de memorialistică a Crohului, ieşită la Nemira în 1994 şi care de atunci a trezit nu puţine reacţii, contestîndu-i ce vrei şi ce nu vrei. Asupra capitolului zis Amintiri de la „Junimea“ am să mă opresc însă puţin, cu voia ta, nu în spirit critic ori contestatar, ci ca să completez imaginea profesorului Crohmălniceanu despre cenaclul pe care cu glorie l-a dirijat de prin 1971 şi pînă după revoluţie, schiţînd propria-mi imagine parţială despre acea Junime bucureşteană, căci dat îmi fu şi mie, parcă prin ’84-’85, să asist la o şedinţă a ei.

Va fi fost într-o marţi seara, dat fiind că în acea zi a săptămînii de lucru precizează profesorul că prezida conclavul literar, şi va fi fost la vreme de iarnă, la Clubul Universităţii, ex-Institutul Maxim Gorki, de pe Schitu Măgureanu (Schitu, nu Virgil!); m-a îndemnat într-acolo prietenul nostru Bogdan Lefter, dornic probabil de a mă pune la curent cu mişcarea ideilor tinere într-ascuns colcăind chiar sub nasul celui ce nimeni nu spera că avea să i se spună peste cîţiva ani Împuşcatul (el continuînd chiar şi aşa, zic eu, să ne solicite ca şi atunci toată stima şi mîndria...). Trebuia să citească Ioan Lăcustă, ins îndesat, cu degete boante şi purpuriu la obraji, autorul nemuritorului text Mumuţica din antologia Desant '83, cu care ne-a păcălit exact la fel precum Cărtărescu cu Georgicele sale ori Eugène Ionesco cu teatrul absurdului; vreau să spun că toţi aceşti autori şi-au considerat creaţiile citate ca fiind absolut conjuncturale, glume, farse, concetti şi, după ce tocmai acestea i-au semnalat şi impus în ochii cunoscătorilor, au trecut la ceea ce au socotit ei că aveau cu adevărat a spune, adică la nişte lucruri destul de comune şi de îndepărtate de promisiunile iniţiale.

Revin: se mai strînseseră la acea şedinţă de cenaclu (relaxată, fiindcă sîntem după apariţia antologiei sus-amintite, care-i debarcase pe pupilii Crohului în deşertul literaturii române contemporane, unde iscaseră o Desert Storm avant la lettre, potrivit intenţiei azi declarate a mentorului lor de a schimba prin ei faţa literelor noastre) Gheorghe Ene, Emil Paraschivoiu, Mircea Cărtărescu, Cristian Teodorescu, Bedros Horasangian et j'en passe. Prozatorul Lăcustă a deschis dosarul ce-l avea în faţă, gata să purceadă la lectură; zut – a exclamat el, însă în limba română – nu-i ăsta dosarul! Şi, cu toate că cineva l-a îndemnat să nu-şi facă probleme, ci să-l citească pe ăla, omul nostru a plecat, cu scuze, în căutarea dosarului cel bun. Crohmălniceanu s-a interesat atunci dacă cineva n-ar fi avut la purtător ceva de schimb pentru

lecturat, ca să nu pierdem vremea. Am eu, a zis, salvator, Cristian Teodorescu; doar că s-a vădit în clipa aceea că lectura nu se putea face fără să se aprindă lumina.

Or, îţi aminteşti probabil, dragă Liviu, că a fost o perioadă a „anilor-lumină“ cînd iluminatul în instituţiile publice era reglat de un orar strict şi cînd, prin urmare, becurile trebuiau aprinse seara la o oră anumită, nu neapărat perfect coincidentă cu căderea întunericului, ci mai degrabă ulterioară oareşicît, din raţiuni economice bine calculate, acestui fenomen natural. Nu văzusem pe nimeni, ce-i drept, făcînd caz de asta, dar se presupune că instructorul desantiştilor ţinea să-şi protejeze subversiunea lansării lor prin respectarea fidelă a celorlalte reguli sociale şi politice, aşa că el şi-a privit ceasul şi a constatat că ar mai fi fost vreo zece minute pînă la ora prescrisă de înalta ştiinţă a partidului întru luminarea interioarelor; în pofida nerăbdării prozatorului Teodorescu de a-şi plasa marfa, a decis aşadar să mai aşteptăm. După o vreme de sporovăieli, a fost anunţat că se împlinise sorocul; cu un aer neîncrezător, profesorul şi-a consultat din nou ceasul şi a făcut o mică strîmbătură, din care toată lumea a dedus că era indicat să mai lăsăm de la noi ceva. Am mai lăsat prin urmare vreo zece minute; întunericul era deja compact. Ce facem, dom’ profesor? a articulat C. Teodorescu, în pragul frustrării; după o lungă pauză, profesorul, a cărui persoană plasată la celălalt capăt al unei mese lungi n-o mai distingeam defel, a schiţat o vagă cedare: bine, aprinde-o, s-a auzit din tenebre glasu-i nu foarte convins, care a nuanţat însă imediat, în căutare de consens: dar ia vezi în jur, în celelalte săli s-a aprins deja? Cineva, bănuiesc că tot Cristian Teodorescu, a ieşit şi a revenit după puţin cu răspunsul pozitiv. Atunci, ca să evite orice posibilitate a simţurilor unor tineri surescitaţi de a se înşela, Crohul însuşi s-a ridicat şi a ieşit pe hol, spre a se convinge chiar el. S-a

întors după nu prea mult timp şi cu mîna lui ne-a făcut lumină – se putea trece la activitate în deplină siguranţă, la o bună jumătate de ceas după ora recomandată de partid întru utilizarea şi lauda electricităţii.

Astfel, în aşteptarea lui Lăcustă, prozatorul neprogramat a citit ceva despre un absolvent repartizat la ţară, într-un sat din care toţi intelectualii în aceeaşi situaţie nu visau decît să plece; primarul organizează la un moment dat o vînătoare de raţe cu toţi aceştia şi răneşte o zburătoare; eroul prozei o ia în îngrijire şi, cînd raţa e pe vindecate, renunţă la ideea de a părăsi mediul rural, în timp ce toţi ceilalţi se aranjaseră prin alte părţi, mai citadine; pe el însă raţa îl legase de glie. Din ce s-a discutat pe urmă, îmi mai amintesc vag discursul lui Cărtărescu, lansat în comparaţii extravagante, de la Mircea Eliade, Llosa şi ce se mai tradusese pe-atunci la Editura Univers, pînă la diverşi postmoderni americani; m-am arătat mirat că omisese tocmai Raţa sălbatică a lui Ibsen! Bătrîne, mi-a aruncat el atunci, eşti negru în cerul gurii – categorisire pe care o port şi astăzi ca pe un blazon, căci venea din partea viitorului singur prozator european din generaţia noastră.

Crohul nu era nici el prea mulţumit de proza neprogramată şi cerea, dacă s-ar fi putut, mai mult Caragiale şi o mai pronunţată deformare expresionistă; am propus atunci următorul final: cînd raţa ar fi fost aproape vindecată, primarul s-o calce din greşeală cu cizmele-i butucănoase pe aceeaşi aripă ce i-o rănise – înainte de a conchide că tendinţa naturală a prozei citite ducea înspre sămănătorism (cu Emil Gîrleanu ca model extrem), iar Crohul, cum spuneam, voia s-o devieze către expresionism (subiectul şi tonul nepermiţînd vreo infuzie de Caragiale).

În fine, a apărut şi Lăcustă cu dosarul care trebuia, dar, din păcate, tot ce a citit nu erau decît variante la Mumuţica.

.....

Sînt silit să mă întrerup aici, fiindcă vestea dispariţiei lui Crohmălniceanu mi-a parvenit exact în acest moment şi n-am de ce să fac notă discordantă în concertul de necrologuri şi pioase amintiri ce i se vor dedica, îndeosebi din partea celor pe care i-a sprijinit; ca umilă stelă funerară din parte-mi, remarc doar că, paradoxal, sosit în literatură dintr-un domeniu pozitiv (era inginer constructor de formaţie), a avut un simţ literar cît al majorităţii literaţilor noştri de profesie, luaţi la un loc. Sit sibi terra levis.

Al tău invariabil,

Dan

P.S. Cred că e limpede, dragă Liviu, că nu ţin cu tot dinadinsul să-i surp cumva lui Andrei Pleşu frumoasa imagine publică pe care şi-a dobîndit-o mai cu seamă după stagiul din fruntea Externelor noastre – dacă la asta te gîndeai după scrisoarea-mi de luna trecută. Din contra, înclin a crede că polimorful nostru ministru reprezintă, într-un fel, o chintesenţă a oamenilor politici români din toate timpurile: el are astfel cam statura lui Beluţu Zilber, şoldurile lui Titulescu, tenul lui Ion Ghica, sprîncenele lui Nae Ionescu, unele inflexiuni ale vocii ca ale lui Iorga, privirea melancolică a Anei Pauker şi proverbiala „decizie“ politică a lui Maniu, ceea ce nu e puţin lucru pentru o singură persoană!

D.

13.

București, 17 decembrie 2002

Dragă Liviu,

Ce se mai aude cu şcoala lui Noica? A dat vreun rezultat antrenamentul la care-şi supunea filozoful ciracii ca să-i pregătească pentru o cultură de performanţă, pentru un meci pe care să nu-l poată pierde decît prin neprezentare? Te întreb fiindcă ştiu că şi tu îl cultivai pe redutabilul antrenor într-ale filozofiei (sau mai degrabă erai cultivat de el?): te-ai prezentat aşadar la „meci"? Dacă nu, nu dispera, căci am impresia că nici unul dintre cei aleşi n-a făcut-o, în sensul în care ar fi vrut antrenorul. Liiceanu, bunăoară, în recenta porţiune de jurnal pe care şi-a publicat-o (Uşa interzisă, Humanitas, 2002), se mai desparte o dată de el (prima oară o făcuse în Jurnalul de la Păltiniş, în care, spune el astăzi, îl suprimase pe Noica „în calitate de instanţă culturală represivă" – desigur, „cu ajutorul iubirii" – v. Uşa…, p. 292), deşi, pe de altă parte, îi ia locul, într-un fel, ocupîndu-se la rîndu-i de antrenarea unor tineri şi păstrînd chiar un lexic sportiv pentru muncile filozoficeşti (probabil în tradiţie antică), cf.: „…constat că sînt din nou capabil de halterofilie metafizică" (ib., p. 328). Numai că de la tînărul Liiceanu, care se laudă că la vîrsta de 15 ani alerga în fiecare dimineaţă şapte ture de stadion (p. 153), şi pînă la editorul de astăzi, sastisit de

filozofie, dar cu nădejde înhămat la traduceri din Heidegger (o înfundătură filozofică, la urma urmei, bună, aparent, pentru vidul valah, cu toate că şi aici va naşte o orientare strîmbă), e o distanţă ca de la alergătorul de la Marathon la balerinul cabotin care, cel puţin în acest ultim jurnal, simte în două rînduri nevoia să se „umanizeze“ dansînd (pp. 153–156 şi 349), o dată sub ochiul unui camescop aflat la faţa locului ca din întîmplare (se va da oare şi acest film la televiziune?), altă dată secondat de Pleşu, o făptură la fel de gracilă şi dalbă, din cortegiul lui Dionysos… (Dar oare nu sînt prea multe ceremoniale filozoficeşti, cînd antice, cînd nietzscheene sau de alt gen, într-o carte contînd ca despărţire de filozofie? Hm…)

„…de fiecare dată cînd mă ciocneam de mine – scrie diaristul –, mă consideram cel mai pasionant obiect posibil al vieţii mele“ (pp. 284–285), ca în alt loc să simtă revizitarea trecutului ca dragoste de sine melancolică, amendabilă printr-un amor la fel de narcisist, dar adus în prezent şi proiectat într-un viitor utopic: „Fericirea e (…) capacitatea de a te iubi în faţa ta, de a te iubi nu sub chipul celui care ai fost, ci al celui care urmează să fii“ (p. 134). O să-mi spui, dragă Liviu, că asta e o veche convenţie a jurnalului şi a scrierilor confesive în general, prin care scrutarea de sine (sau, cu o inspirată expresie scrîşnită de pana lui Mircea Iorgulescu, „contemplarea holbată a eului“ – v. 22, nr. 665, p. 16) se propune ca subiect de interes pentru o lume întreagă, în măsura în care fiecare om, à la Montaigne, reflectă condiţia umană în ansamblu ş.a.m.d., inclusiv sub aspectul infernal pe care Liiceanu îl descoperă în torturata-i conştiinţă (op. cit., p. 29), ceea ce, probabil, îl conduce şi la teoretizarea anti-omului (pp. 115–116) – o ipostază altminteri ignorată în ceea ce-l priveşte, căci el decide să ni se înfăţişeze exclusiv în culori rozalii, programatic, cf.: „Pe scurt, trebuie să ajungi să oferi celorlalţi partea convenabilă din tine şi să convieţuieşti în taină cu ceea

ce nici măcar tu nu poţi accepta“ (p. 324). (Eh, şi eu care sperasem măcar la o editură a anti-omului, Anti-Humanitas, să zicem…)

De aceea, Uşa interzisă păstrează un aer fals sau, mai bine zis, este impregnată de falsitatea obişnuită autorului ei, pe care patetismul său public nu face decît s-o sublinieze de fiecare dată, fără greş. Era astfel aproape normal ca el să devieze înspre literatură, această supremă falsitate, iar premiul acordat cu mare promptitudine Uşii interzise de România literară (în pofida unor obiecţii… filozofice aduse cărţii şi deopotrivă… existenţialismului într-o cronică a reputatului gînditor Alex. Ştefănescu) echivalează cu o aclamaţie uşurată a literaţilor că, în fine, filozofia a capotat în faţa literaturii altădată privite de sus, de la înălţimea Păltinişului, de incondiţionalul Noica şi „catharii“ (cum îi numea Steinhardt) care-l înconjurau. Din punctul meu de vedere însă, Liiceanu a avut exact ce a căutat, fiindcă o bună primire din partea României literare e un semn sigur de derelicţiune culturală, un soi de topîrceanian blestem – „Lăuda-te-ar Bogdan-Duică!“37[xxxvii]. (Altă cronică dedicată cărţii, aceea a lui Mircea Iorgulescu din 22, e cel puţin la fel de nostimă: cronicarul, aducîndu-şi aminte şi el de ce mai ştia de prin liceu, o aseamănă cu eminesciana Odă, ca imediat să-i remarce diferenţele…)

În cîteva puncte însă, sînt nevoit să-i dau dreptate lui Liiceanu: da, intelectualii români se prostesc fără să-i oblige nimeni scriind în Plai cu boi, revistă al cărei simplu titlu îi ştampilează indelebil (p. 287), da, „Mircea Dinescu este simbolul şi purtătorul de sens al mahalalei contemporane la români“ (p. 209 – v. şi scenele funambuleşti regizate de acest etern măscărici vulgar, pp. 208-210), da, Andrei Pleşu ne „plimbă pe sub nas cîte o farfurioară: o mîncărică cu îngeri, alta cu Corbin, alta cu Eckhart, alta cu Sfinţii Părinţi“ (pp. 236-237), regretul meu fiind că în toate alintăturile-i defazate, ecou al culturii de

dreapta interbelice, Pleşu l-a atras şi pe Patapievici, a cărui inteligenţă părea menită altor orizonturi decît acelea în care se închide în intolerabila, misoneista şi ridicula-i carte, Omul recent, apoteotic încheiată cu un nihil sine Deo (altfel zis, Gott mit uns?), pentru care suprarealiştii l-ar fi sancţionat, precum pe Klossowski, cu un À la niche, les glapisseurs de Dieu! (adică La cuşcă, cei ce schelălăie după Dumnezeu!), şi pe care Aragon, în Traité du style, pare să-l fi înseriat cu anticipaţie printre acei „maniaci ai nedesăvîrşirii“ ce ajung, din această pricină, să dea tîrcoale divinităţii (cf.: „Les maniaques de l'inaccomplissement se font les frôleurs de la divinité…“); sigur, credinţa în Dumnezeu (această „vertebrată în stare gazoasă“, după Haeckel…) e problema lui, dar una strict personală, nu de indus, ex cathedra, tinerilor; sau poate îl vom vedea suindu-se în amvon, călugărindu-se, eventual? Trecîndu-şi producţiunile de la Humanitas la Anastasia? Pînă una-alta, nu pot decît să deplor iezuitismul nu doar stilistic pe care l-a deprins de la Noica, prin urmaşii săi, şi căruia frecventarea pioasă a lui Scrima, şi mai iezuit, dacă e cu putinţă, i-a insuflat un spor de fariseism.

M-am îndepărtat. Era cît pe ce să pic de acord cu Liiceanu şi în privinţa săgeţilor pe care le sloboade el înspre Cărtărescu (pp. 65-70), totuşi autorul casei la Humanitas, pe considerentul altitudinii la care se plasează bravul optzecist (altminteri, într-o carte scoasă parcă tot de Humanitas), cînd remarcă „grotescul bătrîneilor de tipul Ţuţea sau Noica“, abia evitat de Heidegger însuşi care, în condiţii istorice diferite, ar fi fost şi el tot „un astfel de biet tataie excentric, îndesîndu-şi basca pînă la sprîncene şi exersîndu-şi prin cîrciumi maieutica“. Or, Liiceanu îi pune la îndoială lui Cărtărescu competenţa ce i-ar permite să-i ia de sus pe cei numiţi, dînd în schimb impresia unei familiarităţi cu gîndirea lui Wittgenstein; e drept că opera cărtăresciană de pînă acum, cît o ştiu eu, nu trădează nici urmă de Noica, Heidegger ori

Wittgenstein, ceea ce nu exclude totuşi posibilitatea ca autorul nostru de talie europeană să-i fi frecventat, mai mult ori mai puţin discret, de nu şi să-şi fi făcut din plonjonul în scrierile lor un violon d'Ingres… Mai presus de această ipoteză însă, imaginea unui tataie cu bască lansată de Cărtărescu rămîne foarte sugestivă (nu numai rod al unei observaţii exacte, căci, într-adevăr, cei trei în cauză obişnuiau să-şi tragă o bască „pînă la sprîncene"): ea conţine ceva din nocivitatea batrînicioasă a unei învăţături strecurate furtiv de ei, ca iniţierea într-un viciu, toţi distilînd, în grade diferite, primitivele stihii ale gliei, rasei, etniei sau ale altor „arhaităţi" cu iz de sînge şi teroare: Heidegger, Eliade, Noica, Ţuţea, Milcoveanu, Ghinea… O serie vertiginos descrescătoare, dar cu acest invariant: basca pe ochi, tataie! Literatul tocmai revelat din Liiceanu ar fi trebuit să vibreze la această imagine artistică, mai ales că lui, în principiu apropiat de ideile unor Ţuţea, Noica, Heidegger, aceste „armonice" ale lor nu-i puteau fi cu totul necunoscute; sigur, asta presupune o oarecare distanţă de ele, pe care Liiceanu n-a dovedit încă a o fi luat (şi parcă şi el şi-a tras deja o ciupilică „pînă la sprîncene", nu?), sau altceva decît pază în noua lui aplecare către literatură – care şi ea se învaţă, precum filozofia, asemănată de aceea de el cu matematicile (p. 67), ori se deprinde cu timpul, nu uşor şi în nici un caz în lipsa unui „organ" înnăscut; am îndoieli că recentul filozof convertit l-ar avea (convertirile sale sînt, de altfel, destul de ameţitoare: în pagina web pe care şi-a construit-o, de pildă, el se categoriseşte ca „scriitor, filozof şi militant anticomunist", uitînd să adauge că militantismul său s-a trezit după căderea comunismului…); iată de pildă cum califică el romanul lui Houellebecq, Platforme (scris cu un s în plus, dar şi autorul îl scrie fără liniuţă…): „…torchon literar (…): din zece în zece pagini (…), eroul se masturbează" (p. 156). Or, un literat adevărat ar fi fost mai curînd sensibil la felul în care Houellebecq rescrie naturalismul, invitînd poate proza franceză să se rebranşeze la tendinţele-i „tari" de

odinioară), iar un filozof sau, în orice caz, cineva care vine din „lumea ideilor“, şi-ar fi păstrat măcar un ochi întredeschis la utopiile autorului francez, anticipative ca atare, dar confirmate în realitatea imediată (romanul lui dinainte, Les particules élémentaires, prezicînd o nouă omenire ieşită din clonare şi rezolvînd astfel neajunsurile iubirii care chinuiesc imaginarul francez cel puţin de la M-me de La Fayette încoace, iar Platforme terminîndu-se, ca reacţie la terorism, pe o notă marcat anti-arabă, care bineînţeles că a făcut un scandal în Franţa musulmanizată ce s-a stins abia la 11 septembrie 2001, o dată cu dărîmarea Turnurilor Gemene din New York de către terorişti arabi, nu mult după apariţia acestui roman al lui Houellebecq – cu imprimatur în iunie 2001!). Se vede însă că diaristul a uitat, la p. 156, ce scrisese la p. 15, şi anume: „...orice se poate spune dacă este bine formulat“...

Ce viitor va avea prin urmare Liiceanu ca literat? (Căci trecutul său de literat, atît cît e, îl cunoaştem de la lansarea cărţii despre Toma d'Aquino a colonelului Alex Mihai Stoenescu, publicitat de Humanitas ca „un Umberto Eco român“...) Judecînd după criteriile cantitative ce-i sînt mereu la îndemînă, el îşi va dedica restul depăşind cele 14 600 de zile, cîte şi-a calculat la rece că a trăit pînă acum (p. 181), unei competiţii care să-l situeze tot printre „premianţii clasei“, cei cu două degete mereu ridicate sub nasul profesorului şi rămaşi cu acest obicei şi în absenţa lui; se va căzni să producă nişte compuneri cît mai curate, care să nu busculeze ordinea încorsetantă a limbii, dintre acelea ce fac mîndria oricărei olimpiade judeţene de română. „În Occident – notează el la un moment dat cu îndreptăţire – aş fi murit de foame“ (p. 27); la noi o va duce însă foarte bine, ca întotdeauna pînă acum şi, nu-ţi fie cu supărare, dragă Liviu, nu m-ar mira să-l văd într-o bună zi dedîndu-se şi la poezie – probabil una cu formă fixă, ca să vă înveţe minte şi pe voi, cei care scrieţi în devălmăşie, că se poate scoate ceva aducînd a literatură şi din

jocul ca de şah cu rigorile formale ale prozodiei, substitut al celuilalt şah, la fel de steril, încercat de el şi tocmai părăsit, respectiv acela exersat pe terenul filozofiei.

Pînă atunci şi în aşteptarea unei disoluţii complete a sale în literatură, adică, încă o dată, în falsitate (adevărata-i vocaţie), rămîn cu neştirbită amiciţie al tău,

Dan

14.

Bucureşti, pe la idele lui ianuarie, 2003

Dragă Liviu,

Cu prilejul anualei depozitări a presei culturale într-o debara, am trecut fără voie în revistă marile evenimente care au făcut să curgă ceva cerneală în 2002 şi am observat că despre unele n-a curs totuşi destulă; probabil însă că ar trebui, ca să repar cîteva lacune, să încep chiar cu finele lui 2001, cînd s-a lansat noua serie a suplimentului cotidianului inspirat numit Cotidianul (precum alt ziar, Ziarul), Litere, arte, idei, sub aceeaşi priveghere a simpaticului nostru amic Dan C. Mihăilescu. Suplimentul arată mai sărăcuţ şi mai cenuşiu astăzi (ca şi România literară în noua ei formulă grafică, în care mari pete de cerneală tipografică se lăţesc inform peste tot, mîncînd din spaţiul rezervat textelor şi fiind, la propriu, toxice: după o simplă răsfoire a prestigiosului săptămînal, trebuie negreşit să mă spăl pe mîini; de ce nu se livrează revista asta cu cîte o pereche de palmare?), dar mai decis patriotic. Desigur, primejdia aici este a alunecării către „înverzire“, dar, în fond,

Dan C-ul mai lucrează şi la institutul de la care emană Jurnalul literar al lui N. Florescu, acesta de un verde crud indubitabil, aşa că o oarecare contaminare nu s-ar exclude. Poate nu întîmplător de aceea, editorialul numărului 2/26 noiembrie 2001, intitulat Exporting Romania (pp. 1 şi 3), scris iniţial la solicitarea A.E.R. pentru catalogul României la Tîrgul Internaţional de Carte de la Frankfurt, din acelaşi an, începe prin a consemna mirarea unui francez ajuns pe meleagurile noastre prin 1990 că, în pofida Cortinei de Fier, „la Bucureşti se citiseră şi se asimilaseră încă de mult structuralismul, psihanaliza, tematismul, deconstructivismul, postmodernismul, că nume precum Bachelard, Jean-Pierre Richard, Wellek, Derrida, Lacan, Baudrillard ş.a.m.d. fertilizaseră deja analiza literară românească". Fireşte că aş fi curios să ştiu şi eu, dincolo de amestecul grăbit al înşiruirii de curente şi tendinţe aflate pe paliere uşor incomensurabile, cine-i asimilase la noi pînă la... fertilizare pe Derrida, Lacan şi Baudrillard, ca să ne limităm numai la aceste nume, şi asta pînă în 1990 – ai putea tu să-mi dai cîteva fericite exemple?

Mai departe, Dan C-ul se scaldă mîndru în traducerile epocii Ceauşescu, cele scoase de predilecţie la Univers, ignorînd cu desăvîrşire, ca preponderent monoglot (simt că vei protesta aici: oare nu l-a tradus chiar el pe Ionesco? Ba da, dar dacă tu numeşti traducere doar titlul, ca să nu mergem mai departe, de Amédée ou comment s'en débarrrasser, şi ăsta scris greşit, prin Amedeu sau cum să te debarasezi, cînd îl aveam deja transpus în Jurnalul fericirii mult mai propriu de Steinhardt, prin Amedeu sau cum să te descotoroseşti de belea...), că toate acestea sînt incomplete, din pricina intervenţiilor mutilante ale cenzurii – lucru pe care noi, la Iaşi, îl ştiam din epoca apariţiei lor şi de aceea renunţasem să mai citim altcumva decît în original... Nu mai insist, mă bucur doar că şeful L A & I desemnează spre exportare şi noua „promoţie spiritualizată", pusă corect sub umbra lui Virgil Cândea (care a activat

îndelung în aripa culturală a ce-o fi fost sub vechiul regim SIE), promoţie reprezentată de Cristian Bădiliţă şi Toader Paleologu, între alţii, şi ei neolegionari de-ai noştri; cu o asemenea prezentare de catalog, e limpede că am umilit Germania în 2001, la Frankfurt.

Dar să intrăm în 2002. Voi lăsa deoparte marile subiecte, precum Omul recent al lui Patapievici, în care, de la o înălţime planetară a asimilării lor, modernismul şi postmodernismul primesc cîte un şut corespunzător, precum şi indignările trezite de cartea Alexandrei Laignel-Lavastine, Cioran, Eliade, Ionesco: l'oubli du fascisme. Trois intellectuels roumains dans la tourmente du siècle, încă înainte de a fi fost citită (aici, cum ştii, antologic rămîne cazul prietenului nostru Mihai Dinu Gheorghiu, care, după ce s-a repezit în apărarea cărţii, a constatat după lectură că şi el fusese cam spoliat de unele idei, ca şi mulţi alţii; mă grăbesc însă să precizez că totuşi nu e vorba de un plagiat în serie, ci de efectele lucrului probabil cu negri autohtoni, căci oare cine a văzut-o pe autoare scotocind prin arhiva Ministerului nostru de Externe, de unde citează o seamă de documente inedite?); dar cazul Lavastine are ceva paradoxal, la urma urmei, dat fiind că demonstraţia de fond a cărţii semnate de ea nu este afectată de incorectitudinile punctuale, abundent şi vindicativ relevate de critică.

Nu suficient s-a vorbit, cred, despre debarcarea Luminiţei Marcu şi a lui C. Rogozanu de pe feuda tripletei Gabriel Dimisianu-Alex. Ştefănescu-Nicolae Manolescu, unde atentatele lor la vechea generaţie a scriitorimii noastre, dramatic degonflată în condiţiile libertăţii de exprimare dar, altminteri, menajată de baletul oportunist al celor trei, au fost iute resimţite ca intolerabile, semne ale unei insurgenţe destabilizatoare ce ar fi putut antrena, finalmente, şi conducerea tricefală a României literare înspre o

binemeritată şi deloc prematură pensionare; în orice caz, despărţirea s-a petrecut cu lacrimi şi neaoşe înjurături, ca nimic să nu rămînă nespus între cele două părţi ajunse la conflict: consummatum est!

Mult s-a vorbit, în schimb, despre a nu ştiu cîta aniversare a lui Sorin Alexandrescu (a 125-a, să zicem, subiectiv vorbind), îndeosebi graţie telefoanelor sale, care n-au ratat nici o publicaţie din ţară: „Împlinesc 125 de ani“, anunţa la receptorul încălzit de folosire profesorul olandez, „faceţi şi voi ceva cu acest prilej?“ Şi nu puţini, de regulă necititori ai operei sale subţirele şi din multe puncte de vedere comice[xxxviii], au cedat injoncţiunilor festiviste şi l-au celebrat într-o demonstraţie de hagiografie rivalizînd poate numai cu al VII-lea festival Pituţ, desfăşurat şi el undeva prin Ardeal în 2002, din păcate pe o arie mult mai restrînsă.

Sub tăcere s-a trecut devoalarea în clar a lui Alin Teodorescu drept informator al Securităţii, cu toate că semnătura sa este descifrabilă pe un denunţ din 1985 privindu-l pe Radu Ioanid şi reprodus ca atare în Observator cultural, nr. 139, p. 7, şi cu toate că, după ştiinţa mea, acest afacerist veros şi profitor neruşinat al revoluţiei conduce un institut de sondare a opiniei publice, din care poziţie nu puţine matrapazlîcuri înalt lucrative va fi combinat el[xxxix].

Nu-mi amintesc unde am citit, tot în anul ce s-a scurs, o aproape impalpabilă fricţiune între Petru Popescu şi ogarul cenuşiu al Blandianei, în legătură cu persecuţiile suferite de ei sub Ceauşescu – se pare că cei din urmă au ajuns în America după romancierul dulceţii de miere a glonţului patriei, cu o întîrziere de vreo săptămînă, treabă de tot impardonabilă, dată fiind activitatea lor civică respectivă pe lîngă odraslele fostei familii prezidenţiale.

Îmi amintesc însă altceva, anume erorile mele de predicţie din 2002: am greşit şi eu, dragă Liviu, estimînd de pildă că al doilea volum al trilogiei lui Cărtărescu, venit după Aripa stîngă, avea să se numească Toracele[xl], cînd el a apărut în realitate sub titlul de Corpul – oare mă voi fi gîndit eu la o insectă, iar romancierul de talie europeană la vreo pasăre sau la vreun… zmeu? Probabil… La fel, mergînd pe mîna Rodicăi Palade, am anunţat cu totul imprudent că de sub pana măiastră de prozator politic a rebutatului preşedinte Constantinescu avea să iasă o trilogie[xlii], dar iată că, adevăratul purtător de pană în cazul dat, prietenul nostru Marius Oprea, întrecîndu-se pe sine, a ieşit o tetralogie (nici o legătură cu marca Tetra, degeaba-ţi alunecă gîndul la ghiduşii dubioase)!

La rîndul lor, Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu au ajuns în fertilul 2002 în compania unde le-a fost dat să ajungă: la România literară[xliii], cel de-al doilea cu un premiu, cel dintîi cu un „profil“ semnat de Alex. Ştefănescu, în care, între altele, după ce sînt semnalate cheltuielile de inteligenţă pe care le face în cărţile sale, se virează scurt: „…pentru a rezolva probleme care nu interesează pe nimeni“. Spre exemplu : „Eseistul se interesează de chestiunea sexului îngerilor nu numai la figurat, ci şi la propriu“ (nr. 50/2002, p. 10). Adică, dragă Liviu, cam ce ai deduce tu de aici că le-ar face Pleşu îngerilor, „la propriu“? Ţi-l poţi oare închipui suflecîndu-le anteriile?

Acum, ca să efectuăm un uşor salt în incipientul 2003, voi remarca inventarul foarte avenit pe care-l face recent Petru Romoşan personajelor noastre kitsch: Andrei Pleşu, „cel mai cunoscut filozof popular (un fel de rapsod fără muzică)“, Emil Constantinescu, Radu Vasile, Victor Ciorbea, Zoe Petre, Ana Blandiana, Mircea Dinescu (şi, în general, tot Colegiul CNSAS, o combinaţie „de fomişti şi intelectuali“ kitsch, fireşte), etc. (v. Observator cultural, nr. 149-150, pp. 20-21), dar asta numai ca să mai adaug şi eu

două nume exhibate anul trecut, căci cum altfel decît kitsch este un personaj care „la orice oră din zi, te primea, la el acasă, în costum şi cravată“, potrivit evocării pe care i-o face N. Manolescu lui Zaharia Stancu (v. România literară, nr. 40/2002, p. 1) şi ce fel de gusturi altfel decît kitsch dovedeşte Manolescu însuşi, scriind că vulgarul bîlbîit (stilistic bîlbîit) Stancu „era un domn“? Iar dacă nu mă crezi, dragă Liviu, revezi, rogu-te, scena unei memorabile şedinţe „de birou“ la Uniunea Scriitorilor, narată de Crohmălniceanu, cu inubliabilul monolog al părintelui lui Darie: „Da (...), dumneata, tovarăşe Breban, vrei să te caci în capul meu. Asta vrei, tovarăşe Breban. Să te caci în capul meu. Bine, cacă-te în capul meu. Pentru asta v-a trebuit dumneavoastră preşedinte. Ca să vă căcaţi în capul lui. Cacă-te, da, cacă-te, tovarăşe Breban!“ (în Amintiri deghizate, Nemira, 1994, p. 105). Presupun, natural, că vorbitorul era strict la costum-cravată, nu? Cum să-l fi maculat atunci Breban, în această impozantă ţinută?

Dar nu-l mai urmez pe Romoşan cînd îl găseşte pe Marius Oprea „un cercetător aproximativ“: în fond, fără lucrările lui, nu ştiu cu ce s-ar fi putut lăuda pînă azi Institutul Român pentru studiul Istoriei Recente (IRIR)[xliii]; sînt ele supărător de aproximative? Nu neapărat, în condiţiile accesului la arhive parcimonios acordat la noi şi, oricum, avînd altă calitate decît mistificările Jenei Lădoi... E drept că i-am reproşat lui Marius Oprea că şi-a pus ca titlu al unei cărţi arhicunoscuta sintagmă a Hannei Arendt, „banalitatea răului“, fără ghilimele ori măcar vreo aluzie justificatoare a împrumutului (că doar el nu e Valentin Nicolau, care a luat cu nonşalanţă titlul lui Edward Behr & Bertolucci, Ultimul împărat, punîndu-l peste o colecţie de încropeli dramatice, ele însele trase din diverşi autori şi agrementate cu replici scoase dintr-o culegere de aforisme celebre... ceea ce nu le-a distonat însă cîtuşi de puţin lansatorilor săi, vechile noastre cunoştinţe N. Manolescu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Mihăieş ş.a.); dar aşa am aflat că titlul cu

pricina i-a fost din oficiu dat cărţii lui Marius de directorul său de la IRIR, inspiratul istoric Pippidon, el însuşi, pare-se, ascultînd de o sugestie a doamnei Piggy Lippidi! Şi cu asta, dragă Liviu, închei dîndu-ţi şi o veste bună, nu se ştie de ce nemediatizată de presa sfîrşitului de an 2002, cînd evenimentul s-a produs: ei bine, află că Pippidon a demisionat de la IRIR (pe care l-a condus de altfel mai mult de la Florenţa)! Sigur, se apropiau şi fondurile asigurate de olandezi de epuizare, nu fără concursul său şi al doamnei – să sperăm totuşi că cel puţin în alegerea noului director cei doi îşi vor păstra un cuvînt de spus[xliv], ca să nu se strice bunătate de continuitate în cercetările întreprinse la IRIR…

Cu această speranţă, rămîn al tău inoxidabil umplutor de lacune mediatice,

Dan

15.

București, prima decadă din februarie, 2003

Dragă Liviu,

Nu crezi că pentru un anumit „nucleu dur“ al inteligheńţiei noastre rezistenţa prin cultură tinde să se instituie drept canon nu al poziţionării ei faţă de regimul Ceauşescu, ci, mai mult, al singurei atitudini chibzuite, legitime şi lăudabile în acele condiţii? Sigur, ai să-mi spui rîzînd că asta nu poate fi decît o glumă, cîtă vreme am avut şi intelectuali direct activi împotriva regimului; da, dar foarte puţini, şi oricît n-ar fi cantitatea un criteriu valabil pentru noi, istoria ar putea ţine seama de ea şi înregistra cazurile celor puţini ca tot atîtea excepţii, adică abateri de la canon. Iar canonul, presimt eu, va fi dictat de rezistenţa prin cultură, faţă de care excepţiile, chiar neopuse ca direcţie, dar depăşind stadiul mai comod în care se cantonaseră cei… mulţi, tot un fel de aberaţii se cheamă.

Nu ştiu ce piese ar fi mai potrivit să asamblez ca să-ţi fac vizibil acest proces aflat în plină desfăşurare: diversele discursuri ţinute de ai noştri străinilor, aici sau aiurea, imediat după decembrie 1989, cînd fitece român se simţea în faţa străinătăţii un luptător de lungă dată cu comunismul şi cu N.

Ceauşescu personal? Colocviile regulate de la Sighet? Da, şi acestea, însă voi prefera cîteva fraze dintr-un anonim Avertisment, pus la începutul Cărţii Albe a Securităţii. Istorii literare şi artistice. 1969-1989, un fel de culegere probatorie în acest sens (te previn că va trebui să te resemnezi cu lungimea citatelor din această scrisoare!): „Ca să rezumăm lucrurile, în lupta ei antitotalitară, spiritualitatea românească nu s-a afirmat prin două-trei vîrfuri, intens mediatizate în lumea occidentală, dar izolate în masa propriei [lor] naţiuni, ci printr-un corp intelectual tenace şi solidar, care nu pierdea practic nici o ocazie de a se opune abuzurilor şi de a-şi impune punctele de vedere. (...) Majoritatea covîrşitoare a oamenilor de litere a preferat să se organizeze şi să lupte în ţară, în cadrul uniunii lor [sic!] de creaţie, în reuniunile periodice ale breslei lor [sic!], în pagina cărţilor lor [sic!] şi a revistelor culturale, provocînd deseori confruntări directe cu ceea ce se numea «conducerea superioară de partid şi de stat».“

Ştiu că ai să obiectezi aici la unele vocabule cam neglijent scăpate de sub condei, cum ar fi „solidar“, „nici o ocazie“, „majoritatea covîrşitoare“ sau „deseori“; că ai să-ţi reaminteşti repede cum arătau de fapt acele reviste culturale care, în majoritatea lor covîrşitoare, nu pierdeau practic nici o ocazie de a se ploconi, în versuri şi proză, dinaintea dictatorilor, care am mari îndoieli că le şi citeau; că, eventual deja sastisit de acest subiect, ai putea să mi-o tai scurt, spunîndu-mi neted că rezistenţa prin cultură nu e altceva decît un alibi pentru laşitatea şi oportunismul intelighenţiei noastre; cu toate astea, dragă Liviu, să ştii că rezistenţa prin cultură este o tactică prestigioasă, în a cărei preistorie la români plonjînd, vom întîlni chiar o dată precisă de lansare şi un iniţiator unic – respectiv, 16 februarie 1949 şi Mircea Eliade.

Iată cum au decurs lucrurile atunci, în camera pe care încă vigurosul istoric al religiilor o ocupa la Paris, în Hôtel de Suède, unde invită „vreo cincisprezece intelectuali şi studenţi români“ (Cioran, Monica

Lovinescu, Virgil Ierunca, Lucian Bădescu, Alphonse Juilland, Horia Stamatu, Pavel Costin Deleanu, Constantin Virgil Gheorghiu, Octavian Nandriş, Vuia, Morcovescu ş.a.) – varianta gazdei, povestită în fragmentele-i de Jurnal antume: „I-am chemat ca să stăm de vorbă asupra acestei probleme: sînt sau nu de acord că astăzi, şi mai ales mîine, «intelectualul», prin simplul fapt că are acces la concepte, este, şi va fi tot mai mult, considerat adversarul numărul unu, şi că istoria îi încredinţează (pentru a cîta oară?) o misiune politică? În războiul religios în care ne aflăm angajaţi, adversarul nu se împiedică decît de «elite»; care, pentru o poliţie bine organizată, au meritul că pot fi relativ uşor desfiinţate. Deci, astăzi, «a face cultură» este singura politică eficientă la îndemîna exilaţilor. Poziţiile tradiţionale sînt răsturnate: nu «politicienii» se găsesc în centrul concretului istoric, ci cărturarii, «elitele intelectuale».“

Această întîlnire dintr-o cameră de hotel a mai dat naştere cîtorva articole din partea lui Eliade, între care, în cele apărute în presa de exil sub titlul de Destinul culturii româneşti, urgenţa resimţită de el capătă un contur mai precis: „războiul religios“ era acela declanşat de ocupantul rus asupra spiritualităţii româneşti, cu ajutorul unei „mistici revoluţionare“, extrem de corozive pentru fiinţa neamului; de aceea lupta politică devine una culturală (un popor durînd numai prin cultură, repeta Eliade), iar noua epocă „se deschide sub semnul primatului spiritualului“ (Eliade relua aici cu frenezie o lozincă ce se zbătuse ad nauseam în interbelic, nu numai de el şi nu numai la noi), care-i aruncă în prima linie pe intelectuali, condamnaţi prin asta la sacrificare (alt clişeu scump lui Eliade, cu certe atingeri legionare acesta), fără apel: „Astăzi, oricine este înzestrat prin vocaţie să gîndească, să creeze, să înţeleagă, să prevadă – îşi poartă cu sine sentinţa de moarte, oriunde s-ar afla el. Executarea sentinţei depinde, evident, de împrejurări; ea poate fi amînată sau chiar provizoriu suspendată; ea nu poate fi, în nici un caz, anulată.“

Se înţelege că împrejurările erau pentru Eliade mult mai grave decît o dictatură, pentru că – spunea el în articolul „Dictatura“ şi „Personalitatea“, apărut în Vremea la 28 martie 1937 – dictaturile sînt neputincioase faţă de adevăratele personalităţi, ba chiar le lasă să se desăvîrşească.

Deocamdată însă, sintagma sacrosanctă de rezistenţă prin cultură n-a fost rostită ca atare, iar cei chemaţi să lupte pe frontul ineditului război religios erau în primul rînd intelectualii exilaţi; putem oare gîndi că Eliade voia să evite o luptă politică nemijlocită (în care, în afara militantismului său legionar de la finele anilor 30, n-a excelat de altfel niciodată) şi îndemna în locul acesteia, ca substitut mai eficient, chipurile impus de adversar, la o luptă culturală, dusă pe terenul creaţiilor spirituale, tocmai de aceea înfăţişat ca infinit mai riscant (practic, ca un teren al morţii sigure)? Mda, se poate, subliminal, să fi fost şi oarece calcul în toată povestea…

Să vedem acum ce a înţeles unul dintre participanţii la întîlnirea din 16 februarie 1949, pentru că, printr-un fericit hazard, avem descrierea acelei seri şi în fragmentele de jurnal consimţite spre publicare de Virgil Ierunca, sub eminescianul titlu Trecut-au anii…: „Seară confuză. Eliade defineşte (de la Nae Ionescu cetire) pe intelectuali ca pe nişte inşi «cu acces la Concepte» şi proclamă necesară comuniunea dintre intelectuali, deoarece, spune el, azi cultura se sprijină pe politic şi invers [?!]. Eliade o ia însă de departe şi, pînă să ajungă la situaţia României actuale, ne vorbeşte şi de apariţia Islamului şi de tehnicile arhaice ale agriculturii [normal, doar totul începea pentru el cu mitul cosmogonic…]. El crede, de fapt, în prestigiul unei necesare federalizări şi stăruie asupra caracterului de universalitate pe care trebuie să-l aibă exprimările noastre în cultură, în situaţia de exil în care ne aflăm. Cioran e ironic şi dizolvant (…). Horia Stamatu cere să ne explicăm între noi ca să vedem ce să opunem comunismului. Dar atmosfera e

oarecum de cenaclu. (Aş fi vrut-o de anarhişti ruşi într-un grai nou, regăsit, al unei alte anarhii româneşti.) Iau şi eu cuvîntul. (...) Invoc apropierea scriitorilor şi comuniunea lor într-o operă de primenire a exilului, izolarea noastră de toţi cei care au devenit funcţionari ai rezistenţei."

După 41 de ani, Virgil Ierunca pare mai edificat, căci îi declară lui Al. Cistelecan, într-un interviu din Vatra datat decembrie 1990, fără nici o referire la Eliade: „...în echilibrul terorii în care trăia lumea, rolul cel dintîi îl are «spiritualul», cultura, concepute însă ca un război «religios» de tip nou. Asta nu însemna însă o despărţire de acţiunea (...) politică."

Dar ce ne interesează de fapt pe noi i-a luat mai puţin (37 de ani), căci el scrie în numărul dublu din Limite, 48-49/1986, puţin după moartea lui Eliade: „Mircea Eliade a ales stilul de rezistenţă politică prin cultură. (...) El este primul care ne-a avertizat că războiul împotriva comunismului este un război religios. (...) Rezistenţa prin cultură, propovăduită în exil de Mircea Eliade, a emigrat, la rîndul ei, ca un ecou solar, ca o graţie nebănuită, în chiar hotarele ţării." Şi mai apoi, într-o enigmatică succesiune de idei sau într-un mod aluziv destinat celor avizaţi: „Că în «deschiderea» faţă de această cultură Mircea Eliade a acceptat uneori să stea de vorbă şi cu iscoade ce se prezentau drept scriitori, artişti sau cărturari – e un fapt. Dar un fapt divers. (...) Pentru că nimeni n-a surprins pe Mircea Eliade dialogînd sau compunînd cu puterea." Ultima frază dovedeşte fără putinţă de tăgadă că Virgil Ierunca este un soţ de o discreţie exemplară, căci de n-ar fi fost aşa şi ar fi aruncat priviri furişe în Jurnalul Monicăi Lovinescu (neţinut sub cheie, bănuiesc), ar fi aflat lucruri oarecum contrare în notaţiile ei din 18 octombrie 1981, 11 februarie şi 14 iunie 1982; ca să nu-mi transform scrisoarea într-un colaj prea obositor, transcriu doar finalul celei din urmă: „Mircea [Eliade] (...) nu s-a putut opri să-l invite să colaboreze la enciclopedia lui pe Virgil Cândea,

cu toate că-l ştie general de Securitate. Nu-i nimic de făcut. Absolut nimic.“ Într-adevăr, căci Eliade scria şi el, la 15 septembrie 1973: „L-am văzut pe Cândea şi mi-a plăcut“… Cândea să-i fi slujit atunci de model pentru Albini, un securist cumsecade şi cunoscător al gnozei valentiniene ce-i străbate mai multe proze?

Acum, sigur că n-o să-i pretindem lui Virgil Ierunca să fi ştiut în 1986 ce avea să scrie Norman Manea în 1990, în studiul său Felix culpa, despre relaţiile lui Eliade „nu doar cu scriitori şi artişti din România, ci şi cu «oficiali» români, chiar cu reprezentanţi guvernamentali“, şi nici, cu atît mai puţin, siderantul text al lui Adrian Marino din 1992, „Dosarul“ Mircea Eliade, în care comparatistul clujean, după „o destul de lungă frecventare“ şi „mai multe convorbiri directe şi schimburi epistolare“, ajunge la convingerea că Eliade „era dispus să meargă departe, chiar foarte departe, în «colaborarea» sa cu regimul ceauşist“; singura mea nedumerire priveşte legătura pe care o face Ierunca, cu aerul că n-o face, între rezistenţa prin cultură şi „ambasadorii itineranţi“, iscoade ale regimului ceauşist: să fi fost vorba de unele şi aceleaşi persoane? Căci, sărind în actualitatea imediată, „oameni de cultură proeminenţi“ şi „intelectuali de vază“ găsim şi în interviul lui Nestor Rateş din 22 (nr. 672), care i-a aflat în dosarele puse la dispoziţie de CNSAS; or, ce făceau aceşti – vorba prietenului nostru, Sorin Antohi – „rezistenţi prin cultură activi“? Primiţi în casă de directorii Europei libere, furnizau apoi Securităţii schiţele locuinţei în care fuseseră oaspeţi şi ale împrejurimilor, adică „datele necesare pentru aducerea la îndeplinire a măsurilor de «lichidare» sau de «neutralizare completă»“, cărora le-au căzut efectiv victime Noël Bernard, Radu Gorun şi Vlad Georgescu! Se puteau ei oare înşela asupra a ceea ce făceau, imaginîndu-şi, de pildă, că o simplă schiţă pe un petic de hîrtie era ceva cu totul inofensiv? Mă îndoiesc – aveam doar de-a face cu, repet, nişte „oameni de cultură proeminenţi“ şi „intelectuali de vază“; şi atunci nu sînt ei de-a dreptul complici la nişte

crime murdare, la cele mai ignobile crime, prin care unor inşi ce nu făcuseră decît să vorbească li se răspundea cu scurtarea vieţii?

În fine, ipoteza mea e poate prea abruptă – nu putem proba că toţi rezistenţii prin cultură sînt unii şi aceiaşi cu prietenii foştilor directori ai postului de radio amintit; dar între cele două filiere exista totuşi o anumită simpatie, fiindcă Ristea Priboi se plîngea deunăzi la televiziune (4 februarie a.c., după ora 21.00, în emisiunea „Alo[,] Florin[?]“) că fusese „marginalizat“ în cadrul CIE, adică scos din misiunile peste hotare şi pus să monitorizeze emisiunile româneşti ale posturilor de radio libere; motivul: multiplicase şi răspîndise „în unitate“ poeziile cu motanul Arpagic! (Îţi reamintesc, în chiar versurile creatoarei lui, aduse la zi, că Arpagic e motanul „Al cărui nume a fost/Ştiut pe de rost/De majoritatea poporului/Ca poreclă a dictatorului“ – v. Ana Blandiana, Cartea albă a lui Arpagic, Ed. DU Style, 1998; în ce mă priveşte, fac parte din acea minoritate a poporului căreia nu i-a trecut niciodată prin minte să-l poreclească pe Ceauşescu „Arpagic“: n-avea nici o noimă, iar mie motanii îmi sînt simpatici.)

Ne mulţumim aşadar să înregistrăm cele două contribuţii esenţiale ale mistagogiei lui Mircea Eliade la propaganda ceauşistă şi postceauşistă: rezistenţa prin cultură şi, într-o măsură, protocronismul, în susţinerea căruia îl îndemna pe Edgar Papu să fie mai decis – v. Norman Manea, studiul citat, dar şi această frază dintr-un interviu acordat de Noica lui Handoca, în 1981: „…generozitatea lui [Eliade] merge pînă la a subscrie multor priorităţi româneşti (din păcate nevalidate la timp în lume)…“[xlv]. Iar dacă e adevărat că Monicii l-au oprit pe Eliade să dea curs invitaţiilor oficioase de a veni în ţară, cum s-a susţinut uneori (Mihai Pelin), atunci ei n-au făcut decît să-l împiedice de a-şi întina şi mai mult imaginea, deja foarte ambiguă chiar în ochii lor.

Dar, pînă la urmă, singura problemă este a bilanţului: ce a produs rezistenţa prin cultură în cultură la care să ne mai putem uita şi astăzi altfel decît ca la nişte curiozităţi necesitînd multe note de subsol? Cu cîteva umile excepţii, academicieni, poate... Dar aici totul a fost deja spus de Culianu, în cele cîteva pagini intitulate interogativ-stupefiat Cultură română?... Subscriu integral.

Cu acestea, rămîn al tău imutabil şi otrăvitor[xlvi] (în doze homeopatice),

Dan

P.S. Cred că ai observat şi tu cele trei texte despre Mircea Eliade pe care le datorăm noilor lecturi ale lui Alex. Ştefănescu, din primele trei numere pe acest an ale toxicului săptămînal România literară (de citit fără riscuri doar în costum de scafandru ori cosmonaut); pe mine m-au obsedat o vreme şi aşa se face că într-o noapte mi-a apărut în vis Mircea Eliade, căruia pasămite i le arătam, aşteptînd din parte-i o opinie oarecare; cu o barbă albă scurtă, rară şi ţepoasă, ochelari cu rame groase şi o bască veche trasă apăsat pe frunte, ilustrul istoric al religiilor îşi făcea de lucru cu pipa şi nu părea atent la ce-i spuneam eu. La un moment dat însă, între două pufăituri, îl aud: „Ştii nuvela mea Douăsprezece mii de capete de vite…“ Nu era o întrebare, dar m-am grăbit să aprob. „Ei bine“, adăugă el, „sînt douăsprezece mii unu…“ Şi se topi în fumul pipei, la fel de enigmatic cum apăruse…

D.

16.

Bucureşti, prin 2003

Dragă Liviu,

Ai scos în numărul trecut al revistei Timpul două pagini sub titlul După douăzeci de ani, care încercau să refacă împrejurările şi atmosfera în care au avut loc percheziţiile de la 18 mai 1983 şi anchetele ulterioare la care au fost supuşi cîţiva intelectuali ieşeni (zişi „grupul de la Iaşi“), după cîteva rapoarte ale Securităţii locale adresate primului secretar al judeţenei PCR (o anumită „doamnă“ Maria Ghiţulică), găsite la Revoluţie, dispărute la scurt timp şi reapărute de atunci la diverse intervale, fiind probabil comercializate de cei ce avuseseră grijă să şi le însuşească din vreme. Aceste rapoarte nu se referă însă la 1983, ci la ultimii ani ai regimului Ceauşescu şi sînt incomplete, dacă ţinem seama că, cel puţin în perioadele agitate ale regimului, ele se redactau şi se trimiteau zilnic; dar sînt preţioase chiar şi aşa, dat fiind că în altă parte (adică acolo unde ar trebui legalmente să se găsească, în arhiva SRI sau la CNSAS) nu se găsesc.

« »

Vei şti, dragă Liviu, că astfel de rapoarte se adresau în minimum trei exemplare – primului secretar din zonă (ştii şi că, sub Ceauşescu, partidul decidea în chestiunile de Securitate, de unde şi formula „Rog dispuneţi“ din finalul unor note, sau chiar „Să trăiţi!“, cum scria colonelul Ciurlău la 27 decembrie 1988), Direcţiei respective a Securităţii de care ţineau problemele raportate (I şi/sau a III-a, în cazul nostru) şi Centrului de Informare şi Documentare (CID) al acesteia, cuprinzînd şi un serviciu de arhivă. Faptul că nimic nu transpare din toată această paperaserie privind întîmplările din 1983 l-am pus pe seama scrisorii mele către I.P. Culianu, care le-a declanşat: serviciile noastre secrete, după sfîrşitul tragic şi neelucidat al lui Culianu, vor cu orice chip să şteargă toate urmele interesului lor pentru el; natural însă, această grijă este la fel de suspectă ca şi apariţia unor documente care să probeze contrariul.

Desigur, scrisoarea cu pricina n-a făcut decît să precipite nişte evenimente care oricum s-ar fi produs: dosarele pe care am avut prilejul să le consult pînă acum atestă, pe de o parte, că mulţi dintre noi eram de o vreme supravegheaţi electronic continuu, unii şi acasă şi la locul de muncă, de asemenea printr-o reţea de informatori, iar, pe de altă parte, consemnează recrutări masive de informatori la Iaşi în martie 1983: numai în mediile „intelectuale“, 10 proaspeţi recruţi veneau să îngroaşe rîndurile celor deja existenţi (la Editura Junimea, la reviste, teatru, ş.a.m.d.). Se pregătea aşadar o acţiune de amploare. Din păcate, numele informatorilor nu le-am aflat; într-un singur loc (dosar cotat la SRI cu nr. 10962, vol. 12, p. 229 verso) apare poetul Horia Zilieru, folosit prin 1986 de către Serviciul Independent D[ezinformare].

În condiţiile supravegherii electronice de care am pomenit, povestea expedierii scrisorii mele către Culianu mi se pare puţin mai tenebroasă astăzi decît atunci: nu aveam, de fapt, nimic special să-i comunic cumnatului meu în primăvara lui 1983, dar unul dintre lectorii francezi cu care eram prieteni cu

toţii la acea dată, Romain Réchou, s-a oferit destul de insistent să-mi facă un serviciu de „corespondenţă liberă“, cu prilejul unui voiaj în Franţa tur-retur. Or, Romain era eminamente şantajabil, din pricina preferinţelor sale sexuale mai aparte, din care nu făcea deloc o taină; îmi spun astăzi că este riguros imposibil ca Securitatea să nu fi fost la curent cu viaţa lui intimă. Interceptarea scrisorii, conform explicaţiilor sale (căci, deşi expulzat, i s-a mai permis să vină o dată la Iaşi, ca să-şi ia lucrurile, moment cînd, fireşte, am stat de vorbă cu el), s-ar fi datorat faptului că o uitase pur şi simplu în buzunar la trecerea frontierei de la Otopeni, în loc s-o încredinţeze, cum ar fi avut de gînd, valizei diplomatice – gafă destul de inexplicabilă. În plus, impresia lui era că la aeroport organele de control îl aşteptau întrucîtva nerăbdătoare... Să fi fost oare alertate doar graţie supravegherii noastre electronice?

În fine, oricum ar fi fost (şi, pînă la urmă, întîmplarea n-a făcut decît să radicalizeze grupul nostru), în scrisoare mă amuzasem să-i povestesc lui Culianu judecata la care fusese supusă în acea perioadă presa studenţească (deci şi revista noastră, Dialog), la o întrunire de la Timişoara, parcă, prezidată de istoricul Spălăţelu (marele descoperitor al dacilor liberi de la Scorniceşti) – prietenul nostru Sorin Antohi, redactor-şef al Dialogului, fusese prezent la întrunire în această calitate şi-mi făcuse parte de asprele critici adresate revistei de numitul istoric, inclusiv de lectura publică a unei proze semnate de mine şi date exemplu de neconformitate flagrantă cu recomandările partidului în materie de literatură. În ancheta care a urmat percheziţiilor (şi la care am fost deplasaţi, Tess şi eu, în maşini separate!), Securitatea era deopotrivă interesată în a pune în evidenţă „filiera“ Dialog-Europa Liberă via Culianu, cît şi, spre surprinderea mea, în a-l apăra pe istoricul Spălăţelu: Securitatea apărătoare a istoricilor şi a istoriei?! Ei bine, da: mai tîrziu am înţeles că-şi aroga sarcini şi în această direcţie, cînd alt prieten al nostru, Dan

Alexe, a fost anchetat, între altele, şi pentru a fi afirmat că Ştefan cel Mare fusese un tiran crud şi primitiv, ori pentru o piesă a sa de teatru în care Ana Ipătescu apărea ca o fiinţă rudimentară, cu mintea rătăcită în eresuri, ori pentru un alt text, în care susţinea că, luptînd de zor împotriva turcilor, am ratat o mare şansă de a ne racorda la o civilizaţie prestigioasă, islamizîndu-ne... Valorile zise naţionale se bucurau de protecţia Securităţii, aşadar; chiar şi cele literare: Dan Giosu, de pildă, a fost luat la întrebări fiindcă nu-l găsea deloc genial pe Sadoveanu, pare-mi-se; în cursul anchetei sale, securiştii şi-au dat seama că nici pe alţi prozatori ori poeţi nu-i aprecia el cum se cuvine, aşa că, la un moment dat, unul mai isteţ a sfîrşit prin a-l întreba cine socotea el că este totuşi cu adevărat valoros în literatura română; cum cine? – s-a mirat poetul – eu! Atunci l-au lăsat în pace...

Însă urme ale acestei mentalităţi pur securistice de a sustrage oricărei critici anumite personaje istorice şi literare, transformate în intangibile statui sub oblăduirea „organelor de stat“, întîlnim şi astăzi: e suficient, dragă Liviu, să ne gîndim la toţi cei care se opun revizuirilor culturii noastre ca să avem un tablou al complicităţilor securistice din perioada naţional-comunismului ceauşist (foarte asemănător în acest punct cu legionarismul, duşman declarat al spiritului critic la rîndul său).

În ce priveşte perioada 1988-89, notele publicate în numărul trecut din Timpul îmi amintesc de două chestiuni: una este că, în cîteva note similare găsite de mine prin dosare, Securitatea ne raporta regulat la rubrica de eşecuri ale ei, ca intratabili, anticomunişti înrăiţi etc. A doua este legată de numele lui Silviu Predeanu, omul care, la un simplu telefon al lui Sandu Călinescu, apărea la orice oră din zi sau noapte cu un pick-up şi o unică placă : Cincinalul în patru ani şi jumătate, a cărui ascultare interminabilă îl delecta la maximum pe Sandu. Se pare că, reiterînd această acţiune muzicală la rectoratul Univeristăţii

ieşene imediat după 1989, Sandu, prorector pe atunci, a izbutit să scoată la pensie o sumă de persoane reprezentînd vechi antene ale Securităţii mucegăite pe-acolo, cărora li s-ar fi revelat astfel brusc insuportabila contradicţie in adjecto din textul cîntecului respectiv... Dar cu Silviu Predeanu s-a întîmplat ceva uluitor chiar în dimineaţa zilei de 22 decembrie 1989: Mihai Dinu Gheorghiu, aflat deja de o vreme la Paris, i-a telefonat lui, celelalte numere ale noastre fiind blocate, ca să afle ce se întîmpla cu noi cînd evenimentele se precipitau la Timişoara şi Bucureşti; au vorbit ei ce au vorbit, mai mult sau mai puţin voalat, după care, la scurt timp, Silviu a fost umflat de doi securişti şi ameninţat, doar pentru această convorbire telefonică, cu moartea! Ştiai asta? Noroc că regimul nu mai avea decît vreo două ore de trăit...

Al tău supravieţuitor,

Dan

17.

Bucureşti, tot prin 2003

Dragă Liviu,

N-ar trebui să ne mire cantitatea de non-evenimente din istoria noastră – doar am început cu un „mileniu imperial“ de tăcere hieratică, apoi pe turci i-am bătut întotdeauna, noi n-am atacat niciodată pe nimeni etc. De la 23 august 1944 încoace, ceea ce n-a fost nicicînd şi-a cîştigat parcă şi mai mult dreptul la existenţă, pornind de la glorioasele fapte ale comuniştilor, care şi-au atribuit iniţierea întoarcerii armelor (dar n-au apucat defel calea frontului), pentru care, de fapt, n-au avut nici un merit, şi continuînd cu neîncetata creştere a nivelului de trai în România, nici astăzi stabilizată. După 1989, partidele zise istorice au pretins la o continuitate pe care n-au avut-o niciodată, iar figuri de mîna (de la) a treia (în jos) din rîndurile lor le-au devenit aproape fondatori mitici. M-am gîndit aşadar, dragă Liviu, să-ţi glosez mai departe această stranie atracţie faţă de inexistent cu un subiect la ordinea zilei; astfel, ai văzut poate că România liberă, nr. 3848 din 13 noiembrie a.c., publică în prima pagină facsimilul unui document datat (ce coincidenţă!) tot 13

noiembrie, dar 1989, prin care şeful Direcţiei a III-a a DSS, generalul-maior Alexie Ştefan, comunică o serie de instrucţiuni Inspectoratului judeţean Iaşi. Acest document, care se referă şi la mine, pune cîteva probleme, începînd cu modul misterios în care şi l-a procurat ziarul respectiv: cum şi de unde oare? În situaţia în care CNSAS şi, indirect, SRI neagă păstrarea vreunui dosar care să mă privească, iată că file din non-existentul dosar cu pricina continuă să circule pe piaţă! Am înţeles asta în 1996, cînd CNSAS nu apăruse pe firmament şi îi ţinea locul cu anticipaţie chiar SRI, ajutat de Mihai Pelin, mi-e mult mai greu s-o înţeleg astăzi, cu toate zbaterile pe loc ale CNSAS, chipurile existent. Îmi vine să cred că am adresat greşit cererea de a-mi vedea dosarul – aş fi avut cu siguranţă mai multe şanse să-l obţin de-o trimiteam direct României libere şi lui P.M. Băcanu personal: oare nu-i mulţumeşte acestuia Marius Oprea pentru a-i fi procurat documente intruvabile în arhive, cu ajutorul cărora şi-a dus la bun sfîrşit volumul Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949-1989 (Polirom, 2002, p. 19)?...

În treacăt fie zis, disputa CNSAS-SRI aduce bine cu un joc de copii tîmpiţi: arhivele îi sînt puse celui dintîi la dispoziţie, dar nu există loc pentru depozitarea lor, drept care CNSAS urlă, chit că nu pe toate vocile, că n-are acces la ele; totuşi, cu chiria plătită de acesta, cca 60.000 de dolari lunar, s-ar putea construi un sediu suficient de încăpător după cîteva luni de concediu luat în masă de toţi angajaţii onorabilei instituţii (şi nu numai de către unii, cei care trec în mod obişnuit pe la serviciu atît cît să-şi încaseze salariile). Probabil însă că aşa s-ar strica partea lucrativă a afacerii: dat fiind că imobilul închiriat de CNSAS fusese renovat cu fonduri de la SRI, oare cine încasează acum chiria? Nu zic că pentru nevoile SRI ar fi o sumă prea mare, zic doar că SRI şi-a creat o anexă profitabilă din toate punctele de vedere: nu

deconspiră mai nimic, blocînd în stadiul de non-eveniment fapte care chiar s-au întîmplat, şi-i aduce şi ceva mărunţiş, dar regulat; de ce s-ar renunţa aşadar la această formulă?

În documentul publicat de România liberă, Securitatea ordona să se pună în seama mea şi a lui Alexandru Tacu răspunderea pentru manifestaţia de protest ce trebuia să aibă loc la Iaşi, pe 14 decembrie 1989; e drept că acea manifestaţie nu a avut loc, dar asta n-a împiedicat apariţia la Iaşi, cum ştii, a străzii 14 decembrie 1989, a Pieţei 14 decembrie 1989, a unui partid şi apoi a unei asociaţii omonime, precum şi a unei plăci comemorative pe zidul Hotelului Continental, care „marchează 3 ani de la evenimentele din 14 decembrie 1989 (...), cînd Iaşul a dat semnalul începerii Revoluţiei Române". Un semnal inaudibil, dragă Liviu, dat fiind că evenimentele în speţă sînt nişte non-evenimente. De altfel, faptul că n-au fost să fie este explicit consemnat, de mai multe ori, şi în cartea lui Cassian Maria Spiridon ce le este dedicată (v. Iaşi, 14 Decembrie 1989, începutul Revoluţiei Române, Ed. Timpul, 1994, pp. 9, 96, 101, 107, unde se vorbeşte de eşecul întregii acţiuni). Autorul crede cu toate astea că dislocarea de forţe la Iaşi cu acel prilej (dinamovişti versaţi în judo, pompieri, Miliţie, gărzi patriotice ş.a.) a făcut posibilă izbucnirea revoluţiei la Timişoara, două-trei zile mai tîrziu (ib., p. 39). Prin urmare, memoria Iaşului ar înregistra o intenţie de revoluţie, o pre-revoluţie sau, în orice caz, „prima încercare organizată de protest împotriva regimului instaurat de Ceauşescu" (ib., p. 117), ceea ce nu e chiar adevărat. Dar să nu polemizăm acum cu nişte oameni care, deşi nu ne-au cerut niciodată concursul (căci aveam deja oarece vechime în contestaţie pe atunci), au încercat totuşi ceva într-o vreme cînd nu prea multă lume avea îndrăzneala de a o face; cert este că Securitatea ştia de intenţia lor cu cel puţin o lună înainte, după cum o atestă documentul sus-pomenit. Acesta însă conţine mai multe curiozităţi: în primul rînd, vorbeşte de exploatarea unui zvon cu privire la

proiectata manifestaţie, ceea ce nu înseamnă obligatoriu că tot Securitatea lansase zvonul, cum din păcate afirmă prea neted comentariul din România liberă, implicînd astfel, pînă la urmă, că totul se făcuse din iniţiativa Securităţii. Apoi, nu văd ce rost are menţionarea lui Tacu şi a mea cu numele noastre reale alături de cele codate („Tamaş“ şi, respectiv, „Pîrvu“). Mi se pare de asemenea bizar că Securitatea aminteşte de o scrisoare a noastră „ajunsă pe căi ocolite la Europa liberă şi difuzată în 9 octombrie ora 18, prin care este criticată conducerea superioară de partid, iar delegaţii la Congresul al XIV-lea PCR sînt îndemnaţi să nu-l realeagă în nici o funcţie de stat pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu“, căci nu fusese nici o scrisoare, ci o serie de interviuri telefonice (cu Libération, Europa liberă şi Vocea Americii), difuzate pe 10 (apoi pe 11 şi 12) şi nu pe 9 octombrie, pentru care Miliţia mă amendase la data de 12 octombrie 1989 cu cîte 500 de lei (v. procesele-verbale respective reproduse în cartea mea de convorbiri cu Liviu Cangeopol, Ce-ar mai fi de spus, ed. a II-a, Nemira, 2000, pp. 292-293). Nici menţionarea numelui lui Ceauşescu nu le stătea în obicei securiştilor: în anchete, cînd se întîmpla ca vreunul dintre noi să-l rostească, era de îndată oprit şi i se indica formula „conducerea superioară de partid şi de stat“; întrebaţi de mine odată ce anume, exact, înţelegeau prin această formulă, securiştii amuţeau – se pare că numele prezidenţial era tabu absolut pentru ei. Dar să admitem că în documentele lor de uz intern îşi puteau permite să fie mai direcţi, în dauna totuşi a preciziei: la Congresul al XIV-lea, Ceauşescu urma să fie reales nu într-o „funcţie de stat“, ci într-una strict de partid, ca etern secretar general – se uitase oare deja acest lucru la 13 noiembrie 1989? Sau nu se făcea suficient învăţămînt politic la Securitate? În fine, şi Tacu şi eu ar fi trebuit să fim „arestaţi, interogaţi şi puşi sub acuzaţia de instigare la revoltă publică şi crimă de uneltire împotriva autorităţii statului romîn [sic!] de drept“; în ce mă priveşte, eram deja în arest întărit la domiciliu din 12 octombrie, şi

aşa am rămas pînă la 22 decembrie, iar „statul român de drept“ este o expresie mai degrabă neuzitată înainte de 1989…

Rămîne desigur un mister de ce nu s-au pus în aplicare aceste măsuri, dictate de UM/0544 şi de „tovarăşul general-locotenent Aristotel Stamatoiu personal“ – ce să se fi întîmplat oare între 13 noiembrie şi 14 decembrie 1989? Avem aşadar de-a face cu încă două evenimente-lipsă… Să explice ele oare de ce „grupul de la Iaşi nu e prezent, într-o sală, în muzeul de la Sighet“, motiv de mirare pentru Doina Jela (v. Observator cultural, nr. 142, p. 10)? Nu, fiindcă merituoasa lexicografă a torţionarilor comunişti atribuie această (altă!) absenţă prieteniei mele cu generalul Suceavă, databilă totuşi mult după 1989, şi nu abrogării enigmatice a unei dispoziţii venite direct de la (un) Aristotel!

Pe de altă parte, România liberă fireşte că nu de dragul meu scoate din mînecă documente care sînt de negăsit la deţinătorii lor legali (v. şi nr. 3850/15 noiembrie a.c., pp. 1 şi 3), ci fiindcă în ele apare UM 0544, unde a lucrat şi un oarecare Ristea Priboi (nume aproape neverosimil, chiar de-l socotim un plural), azi deputat PSD – e limpede că asistăm la o campanie împotriva acestuia, dovedindu-se că fosta sa unitate făcea poliţie politică; dar că Priboi însuşi ar fi ordonat arestarea lui Tacu şi a mea sau că tot el personal l-a „lucrat“ pe acesta din urmă, precum afirmă ziarul lui P.M. Băcanu, sînt deducţii riscate. Sper să nu crezi, dragă Liviu, că aş vrea să-i iau apărarea personajului în discuţie – pentru mine, orice parlamentar mazilit e o bucurie, cu atît mai mult unul care a trecut şi prin serviciile secrete, în glorioasa epocă Ceauşescu; se întîmplă însă să ştiu cîtă energie nesocotită pune P.M. Băcanu în campaniile sale de presă, din nenorocire nu o dată ciupind adevărul pînă la sînge. Or, mie alegerea mijloacelor întru obţinerea unui scop nu mi se pare indiferentă; lui P.M. Băcanu, am impresia că da – poate şi din pricina uceniciei sale

îndelungate în presa comunistă. Mi se va replica, presimt, că atentez la onoarea profesională a cuiva care s-a spălat de rătăcirile-i jurnalistice de tinereţe şi, într-adevăr, P.M. Băcanu a fost închis în ultimele luni ale vechiului regim, deoarece voise să scoată o ediţie-samizdat a aceluiaşi ziar pe care, în compensaţie, şi l-a însuşit încă din 1990, puţin cam brusc (neexistînd la vremea aceea nici o lege de privatizare); da, numai că şi aici s-a petrecut un non-eveniment, căci samizdatul n-a mai apucat să apară... Desigur, ca şi în mai toate celelalte cazuri însă, noi ratificăm evenimentul-lipsă ca şi cum s-ar fi produs şi oricîtă non-istorie s-ar ţese din aglomerarea unor lacune, e ca şi cînd am fi trăit-o aievea; în contraparte, unele evenimente care chiar s-au petrecut sînt relegate în inexistenţă şi aşa se face că stăm sub un soi de negativitate ce aspiră realul şi ne propune în schimb fantasmaticul, regurgitîndu-l frenetic.

Drept care te las, dragă Liviu, să meditezi în linişte la nemărturisitul, dar nu mai puţin realul nostru taoism (care ştii bine că valorizează golul măcar tot atît cît plinul) şi rămîn al tău fidel,

Dan

18.

Bucureşti, 1 februarie 2004

Dragă Liviu,

Acum, că ai abandonat revista (dar ai cîştigat mai mult spaţiu în paginile ei!), îmi închipui că ai destul timp de reflecţie şi de lectură (mai ales că ai abandonat şi ziarul din cauza căruia ai abandonat revista!), aşa că m-am gîndit să-ţi propun un subiect de reflecţie şi să te scutesc totuşi de o lectură, dintr-o singură mişcare. Subiectul de reflecţie mai întîi: oare nu crezi, dragă Liviu, că în fond Partidul n-a fost chiar atît de cîinos pe cît ni se părea nouă că este? Oare n-a alcătuit el un corp expediţionar de „ambasadori itineranţi“[xlvii] care să croşeteze „imaginea României“ (defel o invenţie postdecembristă), şi anume dintre aceia pe care-i socotea somităţi în „domeniul lor de activitate“ sau care i se înfăţişau insistent ei înşişi astfel? Cu condiţia, fireşte, să nu atace frontal regimul şi, în general, să se abţină de la atitudini politice, li s-a dat liber acestor reprezentanţi de elită ai culturii patronate de Ceauşescu să colinde Occidentul şi să-l încredinţeze că dracul nu era excesiv de negru în România, de vreme ce unor oameni serioşi şi puşi pe treabă competitivă, ca ei, nu tuturor zurbagiilor, li se îngăduia libertatea de mişcare şi

chiar unele opinii uşor independente cu care, de formă, regimul se declara în dezacord, creîndu-le trimişilor săi o acoperire de vagă disidenţă (de altfel, unii erau foşti deţinuţi politici), spre o mai credibilă audienţă externă.

În caz că eşti de acord (şi nu văd cum n-ai fi, ştiind cît de greu obţineau o viză de ieşire muritorii de rînd), să urmărim acum traseul unui asemenea produs de export al ceauşismului, respectiv regizorul Lucian Pintilie, poposind puţin la cartea sa, Bricabrac (Humanitas, 2003 – titlu naiba ştie de ce scris aşa), a cărei lectură n-o recomand nimănui şi cu atît mai puţin ţie: e mare, e grea, costă mult şi se prezintă sub forma unui „caiet de sală“ extins la toate spectacolele de teatru, operă şi cinema ale lui Pintilie (cu excepţia a „tot felul de idioţenii de-ale timpului“ lucrate la „televiziunea realist-socialistă“, peste care se trece în zbor – p. 485); între panseurile-i regizorale agrementate cu fotografii şi ecourile spectacolelor sale din presa mondială, regizorul strecoară şi oarece anecdotică, uneori amuzantă, alteori deloc (precum articolul din presă în care este condamnată cartea „pestilenţială“ a Alexandrei Laignel-Lavastine despre Eliade, Cioran şi Ionesco, pe motiv că i-ar imputa lui Ionesco „că nu şi-a turnat prietenii“, pură invenţie dovedind că, aidoma multor altor participanţi la dezbaterea suscitată de această carte, Pintilie n-o citise cînd a scris despre ea – cel mult, i-a fost povestită la telefon de vreun glăscior parizian răguşit de tutun...). Pe scurt, avem de-a face cu un monument pe care regizorul narcisist (cf. „somptuozitatea mea narcisistă“ – p. 160), în complicitate cu Editura Humanitas, şi-l înalţă sieşi, într-un fel care i-a făcut pe unii să regrete că am pierdut în persoana sa un prozator (format la celebra Şcoală de literatură), deşi am cîştigat... Ei, aici e o problemă cu ce am cîştigat, de fapt: după umila mea părere şi judecînd în funcţie de ce am văzut eu

însumi din creaţiile sale, am „cîştigat“ în Pintilie pe campionul mizerabilismului românesc din cinematografia noastră.

Desigur, el poate oricînd invoca sordidul realităţii autohtone şi chiar „coşmarul românesc“ (p. 376), faţă de care punerile sale în scenă n-ar fi fost decît nişte „transcrieri cuviincioase ale evidenţei“ (p. 103), dar să nu intrăm acum în chestiuni ţinînd de mimesis; e suficient să cădem de acord cu Pintilie însuşi: „Prima lege subelementară, deontologică şi artistică, care[,] ignorată[,] a împins filmul românesc la starea catastrofică în care se găseşte azi, este respectarea veracităţii din care se construieşte verosimilul“ (pp. 521-522). Şi atunci, dacă nu s-a colat pe realitate şi nu şi-a construit verosimilitatea din respectarea veracităţii (la care totuşi recurge cînd e acuzat de vulgaritate, cf.: „Ai mai ieşit pe stradă, ai mai fost în metrou?“ – p. 521), ce evidenţe va fi transcris cuviincios Pintilie? Ei bine, o spune el singur: „Eu deplasam piesele spre obsesiile mele...“ (p. 359) şi „«Grotescul» este destinul privirii mele...“ (p. 358). Vulgaritate? Nicidecum, ci „studiul analizei spectrale a vulgarităţii“ (p. 432), cu totul altă socoteală! Şi, fiindcă veni vorba de socoteală, iată un pasaj dintr-un articol al lui Cristian Tudor Popescu, reprodus în cartea acestui „vechi specialist în studiul analizei spectrale a vulgarităţii“, cum se pretinde Pintilie: „Contribuţia sa principală la arhitectura acestui film [e vorba de Prea tîrziu] a fost rezumată în şoaptă de o cetăţeancă aflată în rîndul din faţa mea: «N-am văzut în viaţa mea atîtea... » – urmează numele popular al organului sexual masculin la plural“ (pp. 423-424). Ei, dar poate că „cetăţeanca“ lui C.T. Popescu era încă la o vîrstă fragedă sau prefera deliciile safice, să trecem. Pentru Pintilie însă, singurul său păcat ar fi... calofilia (pp. 244, 246)!!!...

Ce vedem aşadar în aranjamentele sale regizorale sînt mai curînd propriile-i obsesii; sufletul său torturat, de „adolescent monstruos de complicat“ (p. 369), s-a fixat, ulterior şi unui stadiu alcoolic (p. 350), la circ, de regulă macabru, a cărui obsesie ruşii o împart cu nemţii (dar asta-i deja altă poveste, eventual de morfologie a culturii): „Circul e sărbătoarea clipei“ (p. 217), „...mă topeam după combinaţia de nihilism, suprarealism şi humor de circ“ (p. 306) etc. După ce a făcut Reconstituirea şi Revizorul, omul nostru a fost „dat afară cu un şut în fund de partid“ (p. 487) şi catapultat într-un exil de catifea, cf.: „Am fost un exilat royal, un disident [?!] privilegiat“ (p. 353). Urmează deci 18 ani de exil, întrerupţi de descinderi la Bucureşti care fac din el un exilat... navetist (p. 278) şi în răstimpul cărora „disidentul“ ne delecta cu consideraţii sforăitoare, înalt-patriotice, de genul: „Cultura românească este condamnată la Universalitate“ (p. 211) şi mai flirta, dar nu mai mult de „cîteva luni“, cu Securitatea (p. 136). Sigur, pentru credibilitate i se mai bloca vreun film, ca oribilul De ce trag clopotele, Mitică?, o maltratare a lui Caragiale soră bună, în linia deformărilor dictate de obsesii personale, cu acelea practicate de Mircea Iorgulescu şi N. Steinhardt. Simptomatic, Caragiale continuă să rămînă un barometru pentru intoleranţele şi fantasmele româneşti...

Cum se explică însă acele „înlesniri extraordinare“ (p. 352) pe care Partidul i le acordă lui Pintilie, chipurile din ordinul direct al lui Ceauşescu (fiindcă un geniu ca el nici nu poate concepe să se înfrunte altcumva decît „la vîrf“)? Printr-un mic „pact diabolic“ (p. 354), un scurt „flirt“ cu aceeaşi Securitate, de numai două-trei săptămîni (p. 529), la capătul cărora proaspătul informator (unul inofensiv, desigur, care nu produsese decît cîteva rapoarte „debile“, incriminînd „felurite insuficienţe administrative“ – p. 365) declară ritos impresionabilei instituţii: „Eu sînt un mare regizor şi niciodată nu mă voi ocupa de asemenea

activităţi care mă pot distrage de la munca mea de creaţie“ (p. 366). Mişcaţi pînă la lacrimi, bănuiesc că securiştii şi-au cerut scuze, confuzi, şi s-au grăbit să-i asigure marelui Pinţi libertatea de creaţie unde se putea în acele vremuri, adică în Occident. De ce n-ar fi făcut-o, la urma urmei, cînd el plînsese la „scena balconului“ din august 1968, împreună cu Emil Botta (p. 289, dar la Botta nu-i exclus să fi fost dintr-o simplă stare psihedelică), cînd ardea de dorul ţării fie şi numai 6 luni părăsită, pentru o blestemată de bursă UNESCO (p. 249), cînd din fragedă copilărie vedea în „felul în care mănîncă ţăranii“ o „ordine cosmică“ (p. 357) şi cînd şi astăzi visează la „o schimbare la faţă a României“ (p. 371) şi-şi clamează patetic dragostea de ţară şi popor (pp. 362, 393, 427)? Dacă eşti aşa bengos, băiatule, noi îţi creăm condiţiile ca să-ţi dai măsura; ai grijă însă... pînă la Şefu’ – oare nu în felul ăsta vor fi judecat ai noştri?

Păi şi nu a răsunat mapamondul de isprăvile lui Pintilie, alea cu pitici, tiribombe ş.a.? – parcă te aud spunînd, dragă Liviu; nu sînt îndeajuns de elocvente extrasele din presa de pretutindeni cu care şi-a împănat cartea? Cum să nu, numai că eu bag de seamă că şi la un spectacol din care, după propria-i mărturie de regizor, „nimic nu mai rămăsese“, cronicile au fost tot „delirante“ (p. 251) şi atunci parcă devin mai circumspect cu elogiile presei. Dar, altminteri, sensibilitatea cam tocită a occidentalilor trebuie să fi fost destul de frapată de găselniţele insolitante ale acestui gîndac exotic.

În plus, o dată scăpat de cenzura din ţară, omul nostru începe să-i cînte osanale, căci numai ea, cenzura, ar aduce opera la „imaculatea originară“ (p. 26) şi ar fi adevărata „condiţie germinativă a capodoperei“ (p. 503), altă sursă a acesteia din urmă fiind complicitatea dintre călău şi victimă (pp. 141, 362), subiect despre care bănuim că ştie el ce vorbeşte, nu? Şi, cu toate că, aidoma lui Daneliuc[xlviii], în străinătate acceptă orice modificare i se cere (p. 202), bravul Pintilie se loveşte şi acolo de cenzură cînd

încearcă un film în care să atace marele tabu al pedofiliei (p. 472 sq.); contrar aşteptărilor noastre şi teoretizărilor sale, nu rezultă însă din această întîlnire cu cenzura nici o capodoperă –abia „un «pourboire» de 4 milioane de franci şi atît“ (p. 478)...

Plin de genialităţi şi capodopere, Bricabrac nu face prin urmare decît să mă îndepărteze şi mai mult, chiar fără îndemnurile unui Walter Benjamin, de aceste superstiţii ale unor vechi generaţii care au ajuns noţiuni reacţionare şi de-a dreptul nocive: creativitate, valoare eternă, capodoperă, geniu... Înghiţitor de mari sume de bani şi derutat de indiferenţa statului postcomunist care întîrzie să-l branşeze la subvenţii (p. 496), deşi Lenin, sesizînd potenţialul propagandistic al cinematografului, investise uriaş în el, ceea ce va face ca milioanele de victime ale stalinismului să fie uitate şi reţinute doar „capodoperele lui Pudovnik şi Einsenstein“ (p. 494), Pinţi cel genial (un cuvînt după care se topeşte – pp. 159, 200 –, aşa că nu e de mirare să creadă şi realismul magic o născocire personală a sa – p. 357) admite că filmul e o industrie, dar nu se întreabă nici o clipă ce profit financiar aduc filmele lui mizerabiliste; îl cred de aceea sincer cînd găseşte că statul îl subvenţionează pentru că e stupid (statul, bineînţeles – p. 417). Toată generaţia lui de „creatori“ care, în 1968 „şi încă vreo doi-trei ani buni“ după aceea, se afla „în plin flirt cu partidul“ şi nu-şi imagina nicidecum „în viitorul imediat relaţii extraconjugale“ (p. 289), este indelebil marcată de clientelismul aducător de privilegii în virtutea genialităţii ei presupuse şi fantasmatice, care a făcut-o docilă la „flirtul“ cu puterea şi a amputat-o de orice veleitate de revoltă, lăsîndu-i în schimb cale liberă către speculaţiile dubioase despre ambiguitatea şi reversibilitatea raportului dintre călăi şi victime; încă o dată de aceea sînt solidar cu el cînd doreşte ca generaţia în cauză „să dispară cît mai repede de pe pămînt, să facă loc alteia“ (p. 378), şi sper ca lucrul acesta să se întîmple cît mai curînd.

Cu această nădejde, dragă Liviu, rămîn al tău optimist,

Dan

P.S. Pinţi îşi narează la un moment dat şi un „vis mai sofisticat“, în care-l năzărea pe Ştefan Augustin Doinaş în chip de sergent (p. 242), vis oarecum premonitoriu, încheiat cu „satisfacţia groasă că în sfîrşit s-a făcut lumină într-o chestie pe care Doinaş întotdeauna o ascundea“ (p. 243); păcat că nu ştim dacă nu cumva şi Doinaş îl visase vreodată pe el, măcar în chip de caporal...

D.

19.

București, 10 februarie 2004

Dragă Liviu,

Iată că strădaniile (era să zic nevoinţele) bizare depuse vreme de cîţiva ani buni de Andrei Pleşu spre a ne convinge că avem tot interesul să scrutăm lumea îngerilor au prins chip: îngerul a strigat! Mă refer la volumul Despre îngeri (Humanitas, 2003), cu privire la care un comunicat de presă al preafericitei edituri ne informează că a ajuns deja la un tiraj de 30 000 de exemplare, după numai 3 luni de la apariţie, surclasînd cartea lui Gabriel Liiceanu Uşa interzisă, căreia i-au trebuit 5 luni ca să atingă aceeaşi performanţă cantitativă (v. suplimentul cultural al revistei 22, nr. 2 a.c., p. 5, livrat o dată cu nr. 726)! Pesemne că publicul obişnuit al prelegerilor ţinute de Andrei Pleşu la Filozofie, pe (sau mai degrabă din) scheletul cărora e construită cartea (şi anume, în esenţă, dame bovarice, dame snoabe, dame de o anumită vîrstă şi dame bovarice, snoabe şi de o anumită vîrstă, tineri teologi emancipaţi şi alţi „spiritualişti“), e mai numeros decît ne închipuiam noi, de nu cumva comunicatul de presă reprezintă o pură operaţiune publicitară a editurii. Altminteri, trebuie să observăm că pătura

noastră de cititori, pe măsură ce se subţiază, capătă gusturi tot mai crude şi se pasionează de documente clinice.

Dus de o curiozitate maladivă prin urmare, m-am complăcut şi eu în lectura opului cu pricina şi am dat peste o încropeală, ceva cu un aer de lucru neterminat, în care singura idee cît de cît originală priveşte episodul luptei lui Iacob cu îngerul – o profeţie, demonstrează neconvingător autorul, a întrupării lui Isus (p. 249); în rest, rezumate, conspecte, note de lectură, în stilul fermecător („paradigma feminină", nu? – pe care o decela odinioară Liiceanu la Noica[xlix]) al perifrazelor obişnuite la Pleşu şi la toţi premianţii clasei, care îşi încîntă îndeobşte dascălii, reproducîndu-le spusele „cu cuvintele lor". Te rog să nu te dedai însă la glume facile, fie ele şi pascaliene (adică de genul „qui veut faire l'ange fait la bête" etc.). În fond, sîntem preveniţi că intenţiile cărţii sînt modeste (p. 10), ceea ce, riscînd oarecum, aş zice că este şi singura frază adevărată şi controlabilă din paginile ei; de ce va fi închinat atunci autorul atîţia ani angelologiei, într-un – vorba sa – „derapaj halucinatoriu" (p. 270) foarte apropiat de sindromul Quijote (personaj ce-i este pe bună dreptate simpatic – cf. p. 64, n. 15)? Doar pentru a-şi desăvîrşi, după puterile sale, imaginea de Nae Ionescu redivivus? Căci, într-adevăr, ca şi Nae, Pleşu a ţinut cronică religioasă, a făcut afaceri cu nemţii (desigur, nu la anvergura lui Nae, dar tot s-a ales cu un automobil...), care-l apreciază destul de mult, judecînd după premiile pe care i le-au oferit şi dintre care unele se pare chiar că există; tot cu rădăcini dunărene şi cu sprîncene mefistofelice ca ale lui Nae, ctitorul angelologiei româneşti se ocupă şi el de trierea unei elite de dreapta, într-un cadru organizat (celebrul NEC... plus ultra)[l], a ţinut cursuri cu mare audienţă la publicul despre care îţi vorbeam, ş.a.m.d. Desigur, sînt şi diferenţe între cei doi, dar nu vom zăbovi asupra lor, căci, ne instruieşte Pleşu, asemănările sînt mai importante, cf.: „Înţeleptul vede

asemănări acolo unde oamenii obişnuiţi văd diferenţe“ (p. 189)... Să fi slujit şi el unui stăpîn nerecunoscător precum Carol al II-lea? Într-un fel, da – preşedintelui Constantinescu, în calitate de ministru de Externe căruia disgraţia i s-a tras (culmea!) de la... îngeri, şi iată cum: la o conferinţă de presă undeva, la Helsinki parcă, unde cei doi se aflau împreună, cineva le-a adresat o întrebare pe nemţeşte; pînă să i-o traducă translatorul lui Constantinescu, mai slab la limbi străine chiar şi decît la guvernare, Pleşu, germanofon nutrit cu nu puţine burse şi nu de azi-de ieri, a apucat să articuleze, direct în limba lui Wagner, un început de răspuns; atunci, întorcîndu-se către el, vremelnicul preşedinte i-a şuierat cu glasul său de scapet, în moldo-vlahă: „Ce te bagi dumneata?“, destul de tare ca să-l audă şi prietenul nostru Dan Alexe, aflat de faţă ca reporter al Europei libere şi care mi-a narat şi mie scena. Or, a doua zi deja, Andrei Pleşu era degrevat de portofoliu, spre surprinderea tuturor mediilor politice, încît el şi astăzi se mai întreabă: „Creşte rangul îngerului o dată cu amploarea şi rangul domeniului administrat [de el]?“ (p. 91). Ei bine, se pare că da şi că protocolul terestru ar respecta pînă la urmă protocolul ceresc, solicitînd ca atare o mai mare atenţie la ierarhie din partea cuiva care împinge izanghelia pînă la a se identifica, pe temei etimologic (angelos = „sol, mesager, ambasador“), ca ministru de Externe, cu un îngeraş, dat fiind că „diplomaţia e o ocupaţiune derivată din oficiul angelic“ (p. 22)...

Din combinaţia de angelism şi politică însă, Pleşu şi-a extras convingerea că îngerii „vor deveni, probabil, potrivit tradiţiei, şi factorul coagulant al reunificării planetare“ (p. 171), idee foarte înrudită cu aceea a lui Ioan Alexandru, după care diferendele noastre democratice se datorează unei incomplete evanghelizări. Natural, fostul nostru ministru angelic (ce pleonasm!) a dobîndit convingerea că îngerii există (p. 18), cu toate că îşi începe cartea cu mărturisirea că nu i-a văzut niciodată (stadiu între timp

depăşit: cred că l-am zărit la o emisiune televizată confesîndu-i lui Tatulici obişnuinţa de a conversa cu îngerul său personal; ei şi ce-i cu asta, vei sări tu, Gr. Alexandrescu nu se întreţinea cu duhul său? – şi nu l-a suspectat nimeni că ar fi fost schizo...): este, desigur, „un articol de credinţă“ (p. 40), iar îmbrăţişîndu-l fără nici o tresărire, Pleşu se desemnează drept un „om tradiţional“, mult mai civilizat decît omul modern, pentru că, în deosebire de acesta, cel dintîi are certitudinea existenţei unei ordini cosmice (pp. 97-98); brusc, el însuşi face astfel figură de acord armonic într-o simfonie universală inalterabilă (în care sper să-şi găsească locul firesc şi aceste rînduri)...

Nu mă pot opri, dragă Liviu, să evoc aici intensa mulţumire juisivă ce se citea pe chipul feţelor bisericeşti, ca să zicem aşa, la conferinţele de odinioară ale lui Ioan Alexandru: fratele Ioan uza de un truc simplu ca să devieze vigilenţa cenzurii – zicea, anume, „Logosul întrupat“ în loc de „Isus Cristos“, ceea ce era suficient ca să-i încifreze minim discursul, din ce în ce mai înflăcărat şi spumegător pe măsura apropierii de climax, cînd clătina tot mai des cinstitele bărbi ale clericilor, în semn de înţelegere şi încuviinţare sobornicească; cam la fel trebuie să fi primit cinul preoţesc prelecţiunile fratelui Andrei, mai cu seamă că, în zilele noastre, ele nu aveau a înfrunta nici o cenzură şi se desfăşurau, cu toată amploarea mondenă, nu la Facultatea de Teologie, ci la Filozofie, redevenită, graţie îndrăznelii revoluţionar-conservatoare a vorbitorului, ancilla theologiae. Ce nu-ţi place la această cucerire regresivă intermediată de decembrie 1989 şi victimele lui? Te văd, om cartezian ce eşti, strîmbînd din nas, o, liber-cugetătorule! Te gîndeşti poate că, în lumea bucureşteană, ortodoxia se poartă ca un accesoriu fără de care snobismul intelectual n-ar fi întreg, rotund, deplin, aşijderea precum se poartă, la Cluj, greco-papismul? Şi de ce adică n-am avea nevoie şi de nişte gînditori cucernici care, mai puţin închistaţi comparativ cu popimea

curentă şi cu orizonturi mai largi, de-a dreptul ecumenice, cum ar fi Scrima, Pleşu, Patapievici, să rafineze speculaţia teologală altfel decît mistuindu-se într-o schimnicie autistă şi incomunicabilă – strălucind în saloane, de pildă, acolo unde ispitele sînt chiar mai pervers-insidioase ca în pustie (iar ei nu, şi nu, şi nu le cedează)? La urma urmelor, Jankélévitch nu ţinea un curs la Sorbona în plin mai '68, cînd Parisul era devastat de baricade revoluţionare (iar nonconformiştii noştri Ionesco şi Cioran se aţineau mai mult pe sub pat), un curs tratînd, între altele, şi despre viteza în zbor a îngerilor?

A, tu îţi spui probabil că bătrînul Noica nu pentru asta, exact, i-a antrenat pe cei doi dioscuri, Liiceanu şi Pleşu, ci ca să dea piept ca nişte adevăraţi atleţi cu filozofia „mare", nicidecum s-o ţină într-o hîrjoneală extra arenam. Dar, tocmai, unul s-a despărţit de Noica (după ce ani întregi s-a legitimat ca discipol al lui, păcălindu-ne de la obraz), iar celălalt se menţine atlet – al credinţei! Şi oricum, amîndoi sînt cei mai bine pregătiţi intelectuali ai noştri din ţară, excelenţă cu care cabulipsea deunăzi să-i onoreze, din afara ţării, de la o distanţă bine cumpănită aşadar, Bădiliţă[ii], acest maimuţică al învăţăturii, exemplului, modelului lor, care le aruncă pe acestea, urmîndu-le prea plecat (în toate sensurile cuvîntului), direct în caricatură (şi nu una veselă, dar cine are umor în toată afacerea asta? Bădiliţă? Bă, diliţă!).

În fine, năzuros cum te ştiu, dragă Liviu, ai putea să-mi obiectezi că şi credinţa ar fi o soluţie facilă, fie ca tertip intelectual (căci ce e mai lesnicios decît să postulezi un principiu suprem şi intangibil şi să raportezi apoi totul la el?), fie ca strategie existenţială care, o dată instalat în ea, îţi permite să-i categoriseşti pe cei care nu sînt aşa, ori au alta, de eretici nefericiţi şi să te simţi cu atît mai bine tu, ca unul aflat pe calea cea dreaptă. Ba chiar te-ai încumeta, pe cît te cunosc, să-mi argumentezi că nici nu contează, de fapt, asupra a ce se revarsă credinţa şi mai mult ca sigur că ai recurge aici la anecdota

povestită de Alexandra David-Néel: cum că un negustor tibetan care călătorea des în India pentru afaceri a fost rugat de soacră să-i aducă de acolo, din ţinutul sfînt al budismului, o relicvă căreia să-i consacre întreaga ei devoţiune; or, omul nostru uită o dată, uită de două ori, dar a treia oară, în drum spre casă, îşi aduce aminte de rugămintea soacrei şi, în disperare de cauză, zărind la marginea drumului o falcă de cîine mort, îi smulge un dinte şi i-l înfăţişează femeii drept relicvă a unui eminent discipol al lui Buddha; plină de veneraţie, ea îl rînduieşte la altar, într-un relicvariu şi, vestea posesiunii moaştelor răspîndindu-se în jur, prin vecini, dintele începe să fie proslăvit de o seamă de credincioşi, astfel că, după un timp, prinde să radieze lumină!

Şi ce dacă atunci Pleşu se crede înger (iar celălalt dioscur, cel mai mare editor din sud-estul Europei)? Qu'est-ce que ça peut bien nous foutre? Hai că mă enervezi cu cîrtelile tale resentimentare!

Salve şi să auzim şi de altceva,

Dan

P.S. Alcătuită din prelegeri ţinute cu diverse prilejuri, cartea lui Pleşu este supărător presărată cu formule orale, adresate ascultătorilor săi, la care nu pricep de ce nu s-a renunţat într-un volum menit să ne livreze chintesenţa reflecţiilor sale despre lumea intermediară a îngerilor, acest subiect de ardentă actualitate; explicaţia mi s-a vădit mai în urmă: în realitate, Pleşu nu mai scrie, ci, înzestrat fiind cu abilităţi orale, îşi imprimă cel mult improvizaţiile pe un dictafon, de unde „negrii" şi secretarele ce-l înconjoară mămos dintotdeauna i le transcriu apoi, dîndu-le direct la tipar. Acesta este, fără îndoială, stadiul suprem la care ajung oracolele noastre naţionale (v. şi Nichita Stănescu), prea inspirate în clipele

lor de graţie ca să mai aibă răgazul inconfortabil de a-şi nota puzderia de gînduri. Păi cum să mai scrii, dragă Liviu, cînd eşti răpit de îngeri, pradă extazului? Să le mulţumim celeştilor răpitori că mai îngăduie pălăvrăgeala!

D.

20.

București, 26 februarie 2004

Dragă Liviu,

N-aş sfătui pe nimeni să cumpere cărţile care primesc premii la noi şi cu atît mai puţin să le citească, afară de cazul că ar face parte din suita cavalerului von Sacher-Masoch; nici eu nu mai riscasem de o vreme această experienţă, cînd nu de mult, fiindcă tot m-am chinuit mai înainte cu patru volume din Jurnalul Monicăi Lovinescu, mi-am zis să-l încerc şi pe al cincilea (în total, vor fi vreo opt!), în pofida faptului că fusese declarat cartea anului 2003 de o gaşcă literară eminamente suspectă, de suporteri incondiţionali ai ei, bolnavi de conservatorism şi pe deasupra – eufemistic vorbind – plaţi pînă la deznădejde; de aceea, nu e deloc curios că au onorat tocmai cel mai slab, de nu cumva şi mai revoltător volum din diaristica fostei comentatoare de la Europa liberă, ci că s-au oprit exact la acela în care, văzîndu-i în fine live, în sosul lor, la începutul lui 1990, ea se desparte, dramatic degonflată, de tagma scriitorilor români, cf.: „...scriitorii în colectiv sînt marea decepţie a acestor zile“ (p. 100). Asta pe fondul deziluziei generale, desigur, pe care cam toată lumea a împărtăşit-o după revoluţie, cf.: „Cred că românii

sînt definitiv bolnavi, chiar şi opoziţia“ (p. 167); „S-ar putea într-adevăr să nu fie mare lucru de făcut cu românii“ (p. 205); „Ce neam sîntem?“ (p. 231), dar mai ales, tipic pentru Monica Lovinescu: „Din aranjamentele cele mari n-au mai rămas decît cele mici“ (p. 145). Era prin urmare de aşteptat ca restauraţia să atingă şi domeniul literelor: „...peisajul «literar» tinde să revină (...) spre bălmăjeala din vremea comunismului“, nota autoarea în noiembrie 1991 (p. 188), deşi, peste vreun an, speranţele par să-i resusciteze – selectiv şi după o scenă în care sucomba farmecului irezistibil al lui Andrei Pleşu, acompaniat din off de Gabriel Liiceanu, cf.: „E un mister cum o ţară atît de subdezvoltată ca cea de acum (...) poate da atare intelectualitate. Şi pe deasupra tuturor[,] pe cei doi învăţăcei de la Păltiniş: pe Liiceanu şi pe Pleşu“ (p. 283). Hm... Depinde cine judecă: pentru un Bădiliţă, e o opinie firească[lii].

Dar, dacă Pleşu avea să fie curînd lăsat din braţe şi bombănit, indirect (Dilema – „ce titlu dezvăluitor!“ – p. 301) sau direct („Din partea lui Pleşu, nimic nu ne mai miră“ – p. 389), Liiceanu, care fusese de la bun început „o revelaţie“ (Jurnal. 1981-1984, bineînţeles la Humanitas, 2002, p. 46), lăsîndu-le o impresie „covîrşitoare“ (ib., p. 51), dovedindu-se „entuziasmant“ (ib., p. 92) şi de o calitate umană „mereu fără greş“ (ib., p. 95), rămîne pînă la urmă cam singurul din ţară cu care Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca se mai înţeleg, cf.: „Liiceanu e printre ultimii, dacă nu chiar singurul, cu care vorbim exact aceeaşi limbă“ (Jurnal. 1990-1993, inevitabil la Humanitas, 2003, p. 317). Nou în acest nedezminţit amor mi se pare faptul că pupilul şi viitorul moştenitor al celor doi îşi dezvăluie faţă de ei din ce în ce mai des o calitate altminteri greu de bănuit la el, şi anume... umorul (ib., pp. 30, 36, 183, 365 şi passim) – înţelegîndu-se prin asta probabil bîrfele lui de mejeră (< Megaira, pe greceşte), dar oare Monica Lovinescu nu din asta şi-a făcut de-a lungul vieţii o profesiune? Aşa că acest al cincilea volum de Jurnal, descărnat,

cu notaţii seci lipsite de orice efect literar şi fără nici măcar o umbră de introspecţie, e cel mai bine caracterizat de ea însăşi: „În fond, ca de obicei: un roi de «vizite», telefoane, şi rumori dîmboviţene“ (p. 386). Trebuie spus însă că, în privinţa adecvării la realitate a acestora din urmă, Jurnalele lui Paul Goma, acuzate constant de deformări, sînt în comparaţie nişte monumente de exactitate! (Deja Gabriel Andreescu a adus cîteva corecţii pasajelor care-l priveau, iar Paul Cernat a întîmpinat volumul de care vorbim cu multe şi justificate rezerve.) În mod cu totul bizar, Monica Lovinescu continuă să se informeze şi din 1990 încolo, cînd accesul la surse se liberalizează, tot „după ureche“: cutare ar fi zis nu ştiu ce, dar altcineva îl contrazice, apar şi variante intermediare etc. (v. cazul Simion, de pildă, cu care şi încep consemnările anului 1990). Între Jurnalele sale pre-revoluţionare şi acesta de după 1990, apare astfel o deosebire sesizantă: agitaţia de pînă în 1990 avea un rost mai general, aceea de după s-a pulverizat în rosturi particulare, corespunzătoare unor mărunte interese de grup. S-a întîmplat că schimbarea de regim a survenit la noi brusc, cînd nimeni, nici măcar eventualii complotişti n-o prevăzuseră, încît tot atît de brusc rolul şi ponderea Europei libere, ca pol alternativ de putere, s-au modificat: practic, postul de radio şi, o dată cu el, şi „Monicii“, au intrat într-o lungă agonie, nemaiadaptîndu-se noilor circumstanţe. Din acest motiv, Jurnalul anilor 1990-1993 este un document al unei marginalizări producătoare de isterie, resentimente şi răfuieli cu toată lumea, din care iată cum sună o listă sumară de verbe (traducînd acţiuni, desigur) dictatoriale ale diaristei: ea întocmeşte liste de contacte pentru te miri cine, dă sfaturi (inclusiv lui Iliescu, prin intermediari), stabileşte (împreună cu Marie-France Ionesco) cine merită şi cine nu să intre într-un Pen-club românesc, împinge pe alţii să întreprindă cîte ceva sau îi opreşte s-o facă, „pregăteşte“ reporteri francezi care vin în România (şi e nemulţumită cînd ei nu scriu apoi aşa cum voia ea), pune la

cale, în gardă, în contact şi la punct, recomandă stăruitor, aranjează, atrage atenţia ferm, decide să intervină direct, telefonează, telefonează, telefonează, mai şi repède, sfătuieşte, se ocupă, se străduieşte să pună capăt, insistă, cere să..., reproşează, încearcă să determine, să potolească sau să explice, sugerează, convinge, împiedică, nu cruţă, îndeamnă, lansează campanii, plănuieşte strategii „impecabile“ etc. – un mecanism uruind în gol, în virtutea inerţiei: „...de vorbit, am tot vorbit. În fond, ce altceva am făcut de vreo 30 de ani încoace[,] de cînd mi s-a pus în faţă un microfon? Automat. Deschizi microfonul şi eu vorbesc“ (pp. 317–318), ceea ce se va întîmpla însă şi în lipsa microfonului, frecvent înlocuit cu telefonul (apelurile ei pline de „indicaţii preţioase“ la redacţia revistei 22, de exemplu, au ajuns o teroare aproape zilnică).

Deja în ianuarie 1992, Monica Lovinescu recunoştea că emisiunile Europei libere „nu mai au nici impactul, nici necesitatea de altădată“ (p. 208), dar nu mult după aceea, cînd patronii americani decid să închidă studioul de la Paris, tot ea declanşează un tumult mondial cu strîngere de semnături împotriva acestei decizii, căutînd în special „scriitori de vază şi cu titluri“ (p. 210) şi recurgînd şi la Pleşu, cu toate că filozoful visător de la Tescani o decepţionase grav şi uitînd că îi lăuda, în 1990, pe scriitorii care refuzau diverse posturi, mai mult sau mai puţin înalte, precum N. Manolescu (p. 12) ori Doinaş (p. 19) – prematur, fireşte, fiindcă primul va fi „cel mai bun candidat pe care l-ar putea prezenta opoziţia“ în 1992 (p. 227), după o ridicolă campanie prezidenţială în... Franţa („La Paris, Manolescu a devenit prezidenţiabil“ – p. 230), iar al doilea, izbutind să-şi ascundă trecutul de turnător, avea să dormiteze liniştit în Senat pînă aproape de sfîrşitul vieţii. (În paranteză fie spus, dragă Liviu: vezi tu ceva asemănător cu un critic literar francez care să-şi exhibe pretenţia de a ajunge preşedintele Franţei? Îl concepi, de pildă, pe Roland Barthes sau,

hai să nu exagerăm prea tare, pe Raymond Picard, contradictorul său, candidat la Élysée? Ori, tot aşa, îţi poţi închipui un traducător din Goethe şi Nietzsche care să nu scoată o vorbă pe nemţeşte? În fine, s-o lăsăm pe altădată...)

Va să zică, după 1990 descoperim cu surprindere o Monica Lovinescu complet deformată (în cea mai obişnuită conversaţie de societate, ea dădea „intrările“ precum la „Teze şi antiteze“...), autoritară (adesea scriind la persoana I plural, adică şi în numele lui Virgil Ierunca), intolerantă faţă de alte opinii decît ale sale (dialogul lui Sorin Antohi cu mine despre Noica şi Jurnalul de la Păltiniş e calificat ca fiind „de o insolenţă pe care e greu să ţi-o mai îngădui după ce ai trecut de pragul adolescenţei“ – cf. Jurnal. 1985-1988, Humanitas, 2002, p. 285 – dar cele mai groaznice lucruri despre Noica, devoalat ca agent de influenţă şi propagandist al ceauşismului la Paris, „cea mai mare deziluzie“ a ei – ib., p. 310 – oare nu ea le-a făcut publice? – v. La apa Vavilonului/2. 1960-1980, Humanitas, 2001, pp. 185-189) şi, de fapt, cu totul în afară de realităţile româneşti: în primăvara lui 1990, la Bucureşti, se credea tot timpul, spre exemplu, prin 1946-47 (ce-i drept, tot la Bucureşti) (pp. 44, 51, 63, 84)! Mă întreb totuşi dacă surpriza de a o descoperi astfel nu provine şi din iluziile noastre anterioare: căci oricît i-ar execra (acum!) pe scriitorii români în bloc, în fond şi ea şi Virgil Ierunca aparţin acestei specii, în tot ce are ea bun, dar mai cu seamă rău. Mai mult, amîndoi n-au făcut decît să perpetueze (de) la Paris, alimentînd-o, o politică bucureşteană a unei facţiuni scriitoriceşti care, alături de cealaltă (celelalte?) şi în aceeaşi măsură, a otrăvit viaţa literară cu comploturi, aranjamente de culise, nepotisme, turnătorii (atenţie – revelaţiile dosarelor încă nu s-au terminat!), bîrfe şi o bălăcăreală „balcanică“ despre care am scris deja, în marginea cazului Labiş, că poate fi de-a dreptul ucigătoare[liii].

Peste toate, gustul ei literar începe a-mi fi suspect: cum e posibil, mă întreb, să te dai în vînt după un roman al lui Abellio ca Les yeux d'Ézéchiel sont ouverts, o imitaţie subdostoievskiană, să pomeneşti antisemitismul lui Céline, dar nu şi Mort à crédit, o capodoperă, să apreciezi eseul lui Koestler Le Yogi et le commissaire, o improvizaţie şubredă în care autentic e doar regretul autorului, exprimat ca atare, că trebuie s-o scrie, în loc să bea ceva într-un bar, dar să spui despre Barthes că face exerciţii de „scriitură" inutile (cf. La apa Vavilonului/2, p. 181), să-l apropii pe Marin Sorescu de... Michaux, să exulţi la O zi din viaţa lui Ivan Denisovici de Soljeniţîn fără să tresari la nemaipomenitul avînt cu care muncesc prizonierii politici sub pana sa, ori chiar să scrii, în 1986, că românii sînt „mereu mai interesanţi" în roman decît francezii (cf. Jurnal. 1985-1988, p. 174) etc., etc.?! Nu e de mirare atunci că prozele lui Culianu îi par, celei care ani de zile ne-a tot dat lecţii de scris, unele „de mîna a treia, a patra" (cf. Jurnal. 1990-1993, p. 150)... De o cronică la o proză a mea în care făcea dintr-un personaj înfăţişat cu simpatie unul net negativ, nici nu vreau să-mi amintesc...

Încet-încet, peste o asemenea orientare precară în cîmpul literelor s-a suprapus dezastruos, devenind pînă la urmă unic, criteriul politic: aşa se face că Radu Petrescu, în Părul Berenicei, o enervează din pricină că „nimic din contextul politic sau social al anilor '60 nu trece în aceste pagini" (Jurnal. 1981-1984, p. 25), tocmai ăsta fiind pariul autorului, Beckett îşi „ruinează", în ochii ei, opera cînd semnează un „manifest electoral" în favoarea lui Jack Lang (Jurnal. 1985-1988, p. 115), altminteri ultimul arătîndu-se, ca ministru al Culturii, foarte deschis faţă de protestatarii români, iar Hamlet-ul lui Tocilescu, avîndu-l pe Caramitru în rolul principal, îi provoacă „o excelentă surpriză" prin faptul că Regele şi Regina sînt trataţi ca şi cum ar fi fost... perechea Ceauşescu (Jurnal. 1990-1993, p. 212) – oroare absolută şi de tot inutilă în

iarna lui 1992, cînd piesa e jucată la Paris (am văzut-o în 1990, la Bucureşti: sărmanul Pino era cam corpolent şi cam trecut pentru rolul în cauză, iar spectacolul, trenînd, se făcea mult prea lung şi-şi pierdea dramatismul).

Împăciuitorist cum te ştiu, dragă Liviu, o să-mi spui că s-ar cuveni să trec cu vederea toate astea, dat fiind că Monica Lovinescu ne-a sprijinit în lupta noastră împotriva regimului, ş.a.m.d. Da, dar ne-am fost reciproc, ca să zic aşa, „tovarăşi de drum“, căci, după cum spune chiar ea, „(e)xilurile urcă în lumină pe măsură ce în ţările lor de origine se iveşte disidenţa“ (La apa Vavilonului/2, p. 160). În plus, vei pretinde tu, Jurnalele ei sînt de luat în seamă şi pentru a urmări traseele intelectualilor noştri „de vază“, îndeosebi aceia care se plimbau între Germania şi Franţa prin ultimii ani ai regimului trecut (extrag o listă sumară: N. Manolescu, Florin Piersic, Hăulică, Marino, Doinaş, Ştefan Bănulescu, Pleşu, Simion, Dana Dumitriu, Mihai Botez, M. Iorgulescu, Mihai Stănescu, Buzura, Gabriel Dimisianu), fiindcă, în lumina dezvălurilor pe care le făcea Nestor Rateş după consultarea dosarelor Europei libere de la CNSAS, printre aceştia trebuie să se fi strecurat complicii unor crime ale lui Ceauşescu, adică cei care, găzduiţi în casa directorilor succesivi ai postului de radio de la München, furnizau apoi Securităţii planul locuinţei şi al împrejurimilor, întru neutralizarea amfitrionilor lor. Da, de acord, e un motiv de valorizare a însemnărilor diaristei, chit că inconştiente în acest punct sau poate tocmai de aceea, căci, în alte privinţe, am convingerea că şi le-a bricolat, adaptîndu-le în funcţie de aversiunile ei de ultimă oră; ca să vezi că nu mă înşel, cel mai lesne mi-ar fi să repovestesc episoadele, în general injectate cu otrăvuri recente, în care vine vorba de mine, dar la ce bun? Ar fi, nu-i aşa, amintirea mea contra amintirii ei; mă voi opri totuşi la două însemnări care depăşesc un cadru strict personal.

În prima, Monica Lovinescu scrie că am înaintat unei fundaţii europene, în 1990, o listă cu 40 de nume de potenţiali bursieri, în care mi-am pus „toate cunoştinţele“ (p. 78) – ar fi fost oare de aşteptat să iau nişte necunoscuţi, la întîmplare, de pe stradă? Mi se ceruseră, şi nu o dată, de preferinţă tineri care să nu fi ieşit niciodată pînă atunci din ţară şi exact asta am recomandat, dar, în realitate, lista mea, cinstită, intra în concurenţă cu felurite alte clientele, de deja obişnuiţi ai acelor burse şi care încasau, cînd alţii luau 2-3.000 de franci, 15.000 (nevestelor cu nume ilustre însă, această sumă abia le ajungea de o rochiţă...)! Nu în ultimul rînd, era vorba şi de clienţii personali ai Monicăi Lovinescu: Gabriela Omăt, fără doar şi poate (p. 138), care urma să facă în două-trei săptămîni ce nu făcuse ea o viaţă, adică să pregătească pentru tipar Agendele lui E. Lovinescu (contribuţia fiicei, pînă la urmă, e să scoată cîteva pagini – p. 161); Mircea Zaciu e refuzat însă la 2 iunie 1991, fiindcă fundaţia s-ar fi închis (p. 145), fiind în schimb întrebat Grigurcu, la 22 iunie, dacă ar veni pe o bursă rezervată lui, „dintre ultimele“ (p. 148), ş.a.m.d.

În a doua însemnare (p. 269), Monica Lovinescu pare că transcrie (dar fără ghilimele şi fără comentarii) un telefon de la Geta Dimisianu, afirmînd că m-am întors din Franţa, în 1992, „cu o nouă medalie la palmaresul“ meu „de victimă-rezistent (uciderea lui Culianu)“!... Ca să colportezi cu seninătate o asemenea infamie, încredinţînd-o tiparului, fără îndoială că îţi trebuie tot atîta abjecţie cîtă secretă de regulă şi G. Dimisianu – o creatură cu care papesa exilului parizian are dintru început, de altfel, un „contact uşor“ (Jurnal. 1981-1984, p. 215), căci Getuţa-cu-gentuţa, ca să-l parafrazăm pe Liiceanu[liv], îi deşerta în poală de cîte ori venea la Paris o tolbă de bîrfe imunde (singur Paler fiind „impecabil“ – ib., p. 248). Ei bine, dragă Liviu, cedez împăciuitorismului tău şi n-am să replic spunînd, eventual, că regret a o fi cunoscut pe Monica Lovinescu şi nici n-o să-i zvîrl cărţile la gunoi, ca să le redau putrefacţiilor

bucureştene din care s-au născut; marea ei prietenie cu Geta Dimisianu (& Co.) o pune la acelaşi nivel cu aceasta şi o ştampilează definitiv: ce ieşire din scenă mai glorioasă i se poate dori? La urma urmei, e vina mea că n-am sesizat din start înrudirea de esenţă dintre cele două graţioase cariatide ale vieţii noastre literare, Monicuţa şi Getuţa. Să le lăsăm aşadar să vibreze în acordul lor perfect pentru totdeauna.

Te salut cu multă uşurare,

Dan

P.S. O întrebare care nu-mi dă pace de mult: cît de pregătit era exilul nostru militant spre a susţine şi – de ce nu? – a iniţia o schimbare în România comunistă? Judecînd după propria mea experienţă, absolut deloc; se instalaseră cu toţii într-o tactică de hărţuială, în general defensivă – cele mai jalnice sînt prelungirile ei după 1990, cu colectarea de semnături pe diverse revendicări pe care nimeni nu le-a băgat în seamă – din care nu pot ocoli impresia că precipitarea evenimentelor din 1989 i-a smuls în mod neplăcut: ar fi preferat statu quo-ul, căci căderea comunismului i-ar fi scos din joc şi pe ei, şi pe disidenţii cărora le făceau ecou (cum s-a şi întîmplat, în rest, dar asta nu i-a împiedicat nici pe unii, nici pe ceilalţi să se mai comporte inerţial încă o vreme). Altă capcană a militantismului a fost structurarea ierarhică a exilului, care-i situa la vîrf pe cei de la Europa liberă (dar felul în care a funcţionat acest post de radio e mai bine să nu-l privim îndeaproape – ne este suficient să contemplăm evoluţia politică a foştilor săi angajaţi N.C. Munteanu şi Emil Hurezeanu în România de după 1990), plus toată concurenţa cu regimul de la Bucureşti întru anexarea personalităţilor culturale care-şi făcuseră un nume oarecum în afara politicii etc. Evident că în jurul biroului parizian al Europei libere se încropise o curte, cu tot ceremonialul de

rigoare (favoriţi, excluşi, acces privilegiat la microfon pentru cei dintîi, ş.a.m.d.); cine nu o recunoştea şi nu se preta, măcar formal, la salamalecurile protocolare suporta consecinţele (Culianu a fost unul dintre aceştia). În fine, să spunem că, oriunde în lume lucrurile sînt lăsate pe mîna românilor, matematic iese o bălăcăreală aidoma celei din ţară, în orice moment al istoriei ei...

P.P.S. Ştiu, dragă Liviu, că vei protesta la inofensivele săgeţi pe care le-am aruncat, în treacăt, asupra prezidenţiabilului nostru critic literar, fiindcă, în pofida a orice (şi mă gîndesc la propria ta experienţă politică cu el), tu încă mai crezi că ar fi bun de ceva; ei bine, iată ce mi-a povestit un susţinător neabătut al partidei lui Iliescu: în campania din 1992, omul scria, ca de obicei, împotriva adversarilor acestuia şi, tot ca de obicei, îşi prezenta articolele la partid înainte de publicare, ca să-i fie aprobate; totul a mers bine, pînă cînd a venit cu cîteva în care trăgea în Manolescu: „Păi cum“, i-a zis atunci partidul, cenzurîndu-i-le pe dată, „dumneata vrei să-l distrugi pe ăsta, în care noi am băgat o groază de bani?“ S-o lăsăm sub beneficiu de inventar însă, pentru că ne lipsesc probe mai solide[iv].

D.

NOTE

i Respectiv, pe vremea aceea, Nemira, unde apăruse în 1993 volumul lui Eugen Simion Moartea lui Mercuţio – v. p. 242.

ii Răzbunarea mea o va încasa postum, dar susţinut: voi lăsa mereu cîte un mic gunoi în Piaţa Iosif Sava, stabilită chiar sub geamul meu…

iii D-nul Octavian Paler, că veni vorba, mi-a transmis prin Dorin Tudoran, după încercarea mea de a o pensiona pe D-na Dimisianu (conform unei circulare a ministrului Culturii), că ar fi vrut să se întîlnească cu mine, ca să dezbatem problema; dar, fiindcă D-na Dimisianu tocmai declarase în presă că nu aveam calitatea... morală de a conduce Ed. Albatros, am întrebat şi eu, aşa, într-o doară, tot via Tudoran, ce calitate morală ar fi avut D-nul Paler să se amestece în toată povestea? N-am primit nici un răspuns.

iv Vezi infra, scrisoarea 6.

v Cu prilejul unei comemorări Tristan Tzara.

vi Astăzi de găsit în Dan Petrescu, Tentaţiile anonimatului, CR, 1990, pp. 216-218.

vii După altă numerotare decît în acest volum.

viii Într-o broşură apărută în 1998 la Ed. Cartea Românească şi intitulată Călătorie neizbutită, Ţepeneag dezvăluia faptul că atacul la Liiceanu se pusese la cale „la crîşma din subsolul Muzeului Literaturii“ (p. 21), ca un fel de pregătire a terenului pentru lansarea unei edituri româneşti la Paris, cu concursul lui Laurenţiu

Ulici şi bani de la Iliescu – un milion de dolari spre a se traduce şi publica în Franţa cărţile unor scriitori români aleşi pe sprînceană de Ţepe & Co., pe criterii onirice probabil; pentru alte detalii, v. cartea mea În răspăr, Nemira, 2000, pp. 87–90.

ix Previziune din păcate contrazisă de volumul lui Virgil Ierunca, Trecut-au anii… Fragmente de jurnal. Întîmpinări şi accente. Scrisori nepierdute (Humanitas, 2000); v. şi volumul meu, Deconstrucţii populare, Polirom, 2002, pp. 18–21.

x „…ştiu ce gîndea şi ce scria M[ihail] S[ebastian] despre mine (mi-a citit multe pagini din Jurnal în anii controversei provocate de «Prefaţa» lui N[ae] I[onescu])“, i se confesa Eliade lui Dumitru Micu, într-o scrisoare din 2 ianuarie 1973 (v. Mircea Eliade, Europa, Asia, America… Corespondenţă, vol. al II-lea, I–P, Humanitas, 2004, p. 300).

xi Astfel, în partea nepublicată încă a Jurnalului său, el vorbeşte la 24 iunie 1946 de „nefericirile [pe] care mi le-a adus încadrarea mea în Legiune. Din toamna 1937 n-am mai avut linişte“ – pasaj asupra căruia Mac Linscott Ricketts îl consultă pe Dr. Alexander E. Ronnett, stomatologul lui Eliade de la Chicago vreme de mulţi ani şi (fost) legionar el însuşi, care susţine că Eliade a făcut parte din Axa, un grup de intelectuali ce nu ţinea de structura regulată a Mişcării, în schimb fiind şef de cuib în vremea cît fusese deţinut în lagărul de la Miercurea-Ciuc (cf. Mac Linscott Ricketts, Former Friends and Forgotten Facts, Criterion Publishing, 2003, p. 99). După Florin Ţurcanu, Eliade însă n-ar fi făcut parte din Axa, ci din „familia legionară“ condusă de Radu Gyr, potrivit unei declaraţii olografe a poetului-comandant din februarie 1941 (cf. Florin Ţurcanu, Mircea Eliade. Le prisonnier de l'histoire, La Découverte, 2003, pp. 264–265). E ciudat că, deşi s-a vorbit la noi elogios despre cartea lui Ţurcanu, absolut nimeni n-a spus ce noutăţi aduce aceasta, cel puţin în privinţa aventurilor politice din tinereţe ale lui Eliade; or, în afară de cea deja menţionată, o alta ar fi că, în pragul plecării sale la Londra, Eliade n-a putut refuza propunerea unui colonel din serviciul secret al lui Moruzov de a lucra pentru acesta; astfel, el ar fi fost însărcinat să supravegheze şi să informeze despre „mişcările comuniste“ (ib., p. 302). Informaţia aceasta provine din Jurnalul londonez al lui Dumitru G. Danielopol, dar nu figurează în ediţia scoasă la Iaşi (Institutul European, 1995), sub îngrijirea lui Valeriu-Florin Dobrinescu şi a Valeriei Dumistrăcel, ediţie căreia i-am semnalat caracterul lacunar (nemărturisit!) şi alte defecte – v. studiul meu Ioan Petru Culianu şi Mircea Eliade: prin labirintul unei relaţii dinamice, în Sorin Antohi (coord.), Ioan Petru Culianu. Omul şi opera, Polirom, 2003, p. 441, n. 19.

xii „În 1938, am aderat la Garda de Fier pentru memoria lui Moţa…“, îi scria Eliade lui Brutus Coste la 15 octombrie 1948 – cf. Mircea Eliade, Europa, Asia, America… Corespondenţă, vol. al III-lea, R-Z, Humanitas, 2004, p. 475.

xiii Într-un dialog cu Sorin Antohi, Adrian Marino aminteşte astfel un document publicat de Ion Cristoiu, în 1993, în Evenimentul zilei, „evident luat din arhivele Securităţii“, în care „vechii «codrenişti» îl debarcau de la conducerea mişcării legionare pe Horia Sima [în august 1954]. Şi acolo erau iscăliturile, pe grade. La urmă, la «personalităţi», figurau şi iscăliturile lui Noica şi Mircea Eliade“ (cf. Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România, Polirom, 2001, p. 100).

xiv „Un tragic malentendu l-a depărtat de mine pe Sebastian în ultimii doi-trei ani ai vieţii [lui]“ – v. scrisoarea către Dumitru Micu citată supra, n. 10, ib.

xv Respectiv: „Poate neamul românesc să-şi sfîrşească viaţa în cea mai tristă descompunere pe care ar cunoaşte-o istoria, surpat de mizerie şi sifilis, cotropit de evrei şi sfîrtecat de străini, demoralizat, trădat, vîndut pentru cîteva sute de milioane de lei?“ – frază telescopată în autoficţiunea lui Saul Bellow, Ravelstein, sub forma „ce a scris el despre sifilisul evreiesc care infestează înalta civilizaţie din Balcani“ (în ediţia de la Polirom, 2001, p. 141).

xvi Parte dintr-o, pare-se, tehnică de intimidare a Securităţii destul de obişnuită: atacul din Toladot survine în mai 1972, iar în iunie apare la Paris Noica, prin care regimul lui Ceauşescu îi face lui Eliade propuneri de colaborare (v. Deconstrucţii populare, op. cit., p. 99). Aceeaşi tactică, în ordine inversă, fusese încercată şi cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca: „Mai curînd două tactici. Ca la anchetele Securităţii: prima – de ademenire prin vorbe şi gesturi plăcute, a doua – de intimidare, represiune şi chiar lichidare“ – v. Monica Lovinescu, La apa Vavilonului/2. 1960-1980, Humanitas, 2001, p. 246 sq. V. şi Roberto Scagno, Cîteva consideraţii fundamentale privind angajarea politică a lui Mircea Eliade în România interbelică. O analiză critică a dosarului Toladot din 1972, în Observator cultural, nr. 204/2004, pp. 6-12.

xvii Şi anume de Bryan Rennie, în The Diplomatic Career of Mircea Eliade: A Response to Adriana Berger, în Religion 22, nr. 4/1992, pp. 375-392, ca şi în Reconstructing Eliade. Making Sense of Religion, State University of New York Press, 1996, pp. 149-159.

xviii V. corectarea acestei opinii infra, în scrisoarea 8.

xix Dacă pînă acum adresantul a fost Liviu Antonesei, această scrisoare i-a fost destinată lui Liviu Cangeopol, după care se revine la Liviu Antonesei – ambii corespondenţi, desigur, mai curînd imaginari.

xx Şi totuşi, de unde ştia ceva despre o expulzare Stelian Tănase, cînd scria despre D-nul Şora: „Se întoarce în ţară după război, în urma unor măsuri de represalii reciproce, Est-Vest, cînd se vede expulzat"? V. Sorin Antohi şi Aurelian Crăiuţu (ed.), Dialog şi libertate. Eseuri în onoarea lui Mihai Şora, Nemira, 1997, pp. 298-299.

xxi Soluţie instinctiv corectă şi din alt punct de vedere, pe care nu-l bănuiam defel atunci: mai tîrziu, patronul m-a felicitat pentru ea, zicînd că îndărătul propunerii celor doi spioni se ascundea nu ştiu ce capcană – dar fără să-mi dea detalii.

xxii Rezolvată între timp, probabil prin mijlocirea unui pact. Sau, dacă e adevărată scindarea Securităţii în „naţionalişti" şi „KGB-işti", primii vor fi trecut, în „interesul ţării", de partea americană (care, după unele zvonuri, le-ar fi promis şi rezolvarea problemei basarabene), iar ceilalţi se vădesc mult mai slabi şi chiar mai puţin numeroşi după degringolada URSS.

xxiii Luată între timp.

xxiv Ironia soartei: preluînd mai tîrziu Externele, Andrei Pleşu a dat acolo peste transferaţii săi! Este ceea ce numim karma, a opinat o cunoştinţă comună...

xxv Adică la săptămînalul new-yorkez de limbă română Lumea liberă românească, la care Liviu Cangeopol colabora susţinut.

xxvi Reamintesc că scrisorile destinate lui Liviu Antonesei au fost publicate în lunarul ieşean de cultură Timpul.

xxvii Aluzie la o mai veche polemică a lui Liviu Antonesei cu Z. Ornea.

xxviii D-na Gabriela Omăt mi-a îndeplinit mai tîrziu această dorinţă, în revista 22, cu infinită graţie şi scîrbă, ceea ce nu-mi risipeşte însă cu totul îndoielile.

xxix Sau a „librarului", cum îi va spune mai încoace Răzvan Theodorescu, teleastul...

xxx Fireşte că intenţia ascunsă a acestui text nu mi-a scăpat: intelectualul român, descifrez eu, a suferit atît din partea dreptei, cît şi din partea stîngii, ale căror excese, deopotrivă condamnabile, se anulează întrucîtva reciproc. De aici toate protestele celor ce se opun echivalării Holocaustului cu Gulagul etc.

xxxi Tocmai: unii îl şi acuzau de aceea de ingratitudine, precum regretatul Gogu Rădulescu, care i-ar fi făcut rost de casă în Bucureşti la un moment dat, potrivit destăinuirilor din vol. 3 al Jurnalului lui Mircea Zaciu, din care se mai vede, de altfel, că bietul Gogu se specializase în domeniu, căci l-a înzestrat şi pe nepotu-său, Buzura, cu o vilă, deşi cazul acesta a fost mult mai dificil: a trebuit exportat din Cluj în Germania un stomatolog, care mai avea în România şi niscaiva procese pe rol, ce s-au cerut stinse... Lucra oare şi Liiceanu cu politrucii regimului comunist întru atingerea unor interese proprii? Întrebarea se ridică mai ales după ce peratologul nostru l-a acuzat de aceasta pe Adrian Marino, dezvăluind recent în presă nişte dedicaţii ale acestuia către Dumitru Popescu-Dumnezeu. Şi atunci parcă-mi aduc aminte de contribuţia unui Ion Ianoşi la apariţia cărţii lui Liiceanu despre tragic, a unui Dumitru Ghişe la apariţia primei traduceri din Heidegger în româneşte etc. Dar nu era o practica neobişnuită în vechiul regim: prea îngust la minte pentru a-i sprijini pe intelectuali şi deopotrivă, pare-se, prea scîrbit de ei, Ceauşescu îi silea să caute protecţie la alţi activişti din preajma sa; oare Breban nu şi-a publicat Bunavestire graţie lui Cornel Burtică, la cabinetul căruia l-a cărat odată şi pe Goma? În fine, ăsta ar fi deja alt subiect...

xxxii Dar dacă e adevărat că evreii noştri au contribuit pecuniar cu un sfert din suma necesară efortului de război al României, atunci muncile la care au fost obligatoriu supuşi reprezintă un abuz scandalos, chiar dincolo de legislaţia rasială.

xxxiii Întîmplîndu-mă odată în Germania, la un tîrg de carte, împreună cu Dl. Ornea, l-am interpelat cu privire la acest schimb de opinii între noi doi din presă: „Bine, D-le Ornea, la mine vă daţi Dvs., care am spus mai multe despre trecutul lui Eliade decît toţi amicii Dvs.? Mai lipsea să mă faceţi şi antisemit, fiindcă mă opintesc împotriva lui Sebastian!“ „Dar uite, dragă, ce-am auzit – a eludat chestiunea reputatul istoric al literaturii noastre – că şi opera lui Eliade ar fi fost influenţată de legionarism, de pildă Incognito, la Buchenwald... s-ar referi la legionarii care au fost închişi acolo!“ „Păi nu eu am spus asta, dragă D-le Ornea?!“ Aici discuţia noastră a luat sfîrşit, într-o frumoasă stupefacţie împărtăşită de ambele părţi...

xxxiv Această indiscreţie l-a făcut celebru pe D.C.M., astfel că, nădăjduiesc, va rămîne în istoria literară cu opinia consemnată de mine (greşit, mi-a reproşat el după aceea: cică şi adversarii lui Goma, la rîndul lor, au dreptate – numai că, atunci cînd s-a aşternut la scris, el s-a plasat exclusiv pe poziţia acestora), cf.: „Paul

Goma a rămas cu un singur argument în faţa acuzatorilor săi: că el spune adevărul «în proporţie de 90 %», după cum ar fi calculat Dan C. Mihăilescu. Fie! 90 % din spusele lui Goma sînt adevărate“, admite şi Ioan Buduca, în Imoralitatea adevărului (genial titlu!), din Cuvântul, nr. 3/1999, p. 6.

xxxv Încă o dată (şi pentru ultima oară), adresantul este aici Liviu Cangeopol.

xxxvi Publicarea unei convorbiri telefonice între Gilda Lazăr, funcţionar guvernamental, şi Anca Oegar, corespondent de presă în SUA, în care cea dintîi nu fusese tocmai protocolară la adresa şefilor ei, dar cu siguranţă mai sinceră.

xxxvii România literară n-a rămas de piatră la faptul că o bag în seamă; astfel, cel sau cei ce semnează Cronicar a(u) notat imediat, sub titlul de Mes poisons (nr. 4/2003, p. 32): „În Timpul ieşean din decembrie 2002, dl Dan Petrescu redebutează (a cîta oară?) (...), prilej de a experimenta o nouă combinaţie chimică, a cernelii tipografice şi a unor otrăvuri personale îndelung nedecantate. Consacrat ca etern debutant, prozatorul de la Iaşi, redomiciliat o vreme în Bucureşti într-o casă care nu-i a lui, dar pe care a refuzat s-o elibereze, se răfuieşte cu tot ce-i iese în calea literară, de la Pleşu (...) la Liiceanu (...) şi de la Iorgulescu (Mircea, nu Adrian) la Dinescu (tot Mircea). Disidentul de odinioară calcă, plin de încredere într-un sine însuşi care s-a vidat de orice alt conţinut decît otrava, pe urmele altui disident, mult mai celebru, dar gol puşcă şi el, al cărui nume îl trecem sub tăcere din decenţă.“

xxxviii V., de exemplu, discuţia opului său Paradoxul român, în cartea mea În răspăr, op. cit., pp. 109-135.

xxxix Şi iată-l astăzi şef al cancelariei primului ministru, Adrian Năstase, după ce debutase ca membru în GDS... Flancat de Alin Teodorescu şi de Valentin Nicolau (consilier, apoi p.d.g. al televiziunii publice), Năstase capătă în ochii noştri o imagine mai potrivită cu datele sale existenţiale de pornire.

xl V. Deconstrucţii populare, op. cit., p. 23.

xli Ib., p. 27, notă.

xlii Prilej pentru aceasta, desigur, de a nu mă rata, cf.: „În albastru bate şi pagina 5 din Timpul ieşean, în care dl Dan Petrescu îşi publică scrisoarea (...) către Liviu, prilej de a mai bălăcări niţel România literară, dar şi pe Dan C. Mihăilescu (...) ori pe N. Florescu (...), iar dintre morţi pe Z. Stancu. Dar cine scapă de sepia cu pricina? Cronicarul citeşte cu stupoare emisiile albăstrii şi se întreabă cu candoare: oare de ce nu scrie dl Dan Petrescu literatură? Scrisorile d-sale au un aer fictiv

absolut convingător“, îmi sugerează eternul Cronicar al atentei reviste (nr. 8/2003, p. 32), sub titlul Iaşii şi sepiile (altă „sepie“ fiind, după el, Luca Piţu), înainte de a admonesta şi revista Observator cultural, nr. 155, fiindcă citează in extenso „lugubrele consideraţii ale dlui D.P.“. E ciudat totuşi că funcţionarii de Spaţiu locativ ai României literare n-au aflat că locuiesc încă în Bucureşti, din 1990, şi că Luca Piţu s-a stabilit, nu mult după aceea, la Focşani…

xliii Ar mai fi totuşi producţia de murături, obţinute în baia Institutului prin prepararea corespunzătoare a unor verze în cadă, în regim de urgenţă, adică dîndu-se la maximum căldura, cu neajunsul relativ că mirosul de istorie recentă a ajuns pînă la mine...

xliv Aluzie la intervenţiile de culise ale celor doi, extrem de virulente, privind desemnarea unui nou director la IRIR, în aşa fel încît proiectele de cercetare propuse de D-na Pippidi (niciodată sub 100.000 de dolari) să rămînă pe rol.

xlv V. şi o scrisoare a lui Mircea Eliade către Edgar Papu, din 3 martie 1979: „În privinţa protocronismului, mă bucur că tot mai mulţi cărturari români încep să înţeleagă că nu-i vorba de «avem şi noi presocraticii noştri». Cum îi scriam însă şi lui Paul Anghel, «tragedia noastră» a fost (şi, din păcate, rămîne şi astăzi) semiclandestinitatea în care ne păstrăm descoperirile culturale“ (Mircea Eliade, Europa, Asia, America…, vol. al II-lea, I-P, op. cit., p. 442). Este răspunsul lui Eliade la o scrisoare a lui Edgar Papu din ianuarie 1979, în care lansatorul protocronismului jubila astfel: „Am dorit să exprim imensa mea satisfacţie şi să vă exprim imensa gratitudine aflînd că sînteţi de perfect acord cu ideea protocronismului. (...) acordul dv. cu această idee a fost pentru mine şi pentru toţi prietenii noştri un sprijin puternic care vine de la autoritatea spirituală ce se bucură de cel mai mare prestigiu şi de cea mai mare audienţă în cultura noastră actuală.“ – v. Mircea Eliade şi corespondenţii săi, vol. 3 (K-P), Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu“, 2003, p. 253.

xlvi Aluzie, desigur, la cele două note din România literară citate supra, nn. 37 şi 42.

xlvii Expresie sugestivă colecţionată de Luca Piţu de la Gheorghe Barbul – v. de cel dintîi La cafeneaua hermeneutică, Nemira, 1998², p. 159 sq.

xlviii Pentru discuţia privindu-l pe Mircea Danieluc şi atitudinea lui faţă de cenzură, v. În răspăr, op. cit., p. 55.

xlix V. Gabriel Liiceanu, Filozofia şi paradigma feminină a auditorului, în Cearta cu filozofia, Humanitas, 1992, pp. 7-46, dar textul a apărut prin anii 80 mai întîi, într-o revistă literară.

l Din uzina NEC tot aşteptăm să iasă şi altceva decît supradimensionarea burţii rectorului ei... În fapt, activitatea colegiului se rezumă la organizarea cîtorva conferinţe pe an, la care, de regulă, se produc tot felul de faliţi de origine română eşuaţi prin diverse ţări de unde, după ce au tras mîţa de coadă o vreme, vin astăzi să ne fericească cu un savoir improvizat şi dubios. Din cînd în cînd, se pune la cale şi cîte un colocviu, aici participanţii fiind cu deosebire preocupaţi de a-şi mai bifa o activitate în c.v., nicidecum de a lumina, de nu şi rezolva, vreun subiect oarecare – aşa că totul decurge contra cronometru, discuţiile sînt draconic limitate etc.

li V. Cristian Bădiliţă, Noapte bună, Constantin Noica!, în 22, nr. 717/2003, unde, între altele, autorul îşi rezervă în exclusivitate dreptul de a se pronunţa critic asupra fenomenelor culturale româneşti, pe considerentul că s-a stabilit în străinătate, chipurile refuzînd astfel orice compromis cu viaţa cultural-politică din ţară; probabil însă amintindu-şi impresiile sale despre intelectualii francezi (cf.: „N-am cunoscut intelectuali mai cretini ca-n Franţa“ – în Nodul gordian, Humanitas, 1997, p. 63), el şi-a dat teza susţinută la Paris întru... traducere în limba franceză (!) la... Botoşani (formulînd şi obiecţii la adresa ghinioniştilor traducători)!

lii Culmea că şi Mihai Zamfir a aderat la această opinie! Nu am la îndemînă România literară cu articolul său datînd, oricum, din primăvara lui 2004 (uneori, mai şi arunc această revistă...); în plus însă faţă de Bădiliţă, Zamfir îi amenda şi pe cei care, din pricina unei evidente necoaceri intelectuale pasămite, nu recunosc excelenţa culturală a lui Noica şi a discipolilor săi...

liii V. În răspăr, op. cit., p. 273.

liv Povestind cu începătorul o scenă surprinsă la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, unde directoarea unei edituri bucureştene îşi strecoară în poşetă, cu dibăcie de cleptomană exersată, o sticluţă de sos de soia de la o mică sindrofie în curs la un stand străin, Liiceanu sugerează şi un nume, scriind în Uşa interzisă: „Gentuţa cu sticluţa!“ (p. 149). Firește, toată suflarea intelectuală bucureşteană a citit „Getuţa...“ şi, ca să nu mai subziste nici o îndoială, la Tîrgul bucureştean de Carte din 2003, D-na Dimisianu s-a postat, uşor crăcănată, în perimetrul din faţa standului Editurii Albatros, de unde a emis în direcţia standului Humanitas un discurs sui generis, cu surprinzătoare tonuri acute şi totodată răguşite, calificînd cartea lui „Liigheanu“ de „mizerie scabroasă a unui dereglat psihic“, iar pe autorul ei trimiţîndu-l fără nici o reţinere ad patres. Ah, şi cînd mă gîndesc că „Liigheanu“ intervenise în favoarea ei cînd voiseм s-o pensionez!... Fără îndoială că există unele compensaţii şi pe lumea

asta, pentru cine are răbdare să le aştepte! În orice caz, scena cu pricina narată în Uşa interzisă mă face să visez la ce va fi fost cartea aceasta, înainte de a fi redusă de Andrei Pleşu cam la jumătate din dimensiunile-i iniţiale, după cum se spune, sub cuvînt că altminteri era prea penibilă...

lv Acest P.P.S. n-a rămas scutit de reacţia D-lui Nicolae Manolescu, care dă o notă semnată cu iniţialele D-Sale în România literară nr. 19/2004, p. 32: „Nu mai acord demult nici o atenţie elucubraţiilor epistolare ale dlui Dan Petrescu, în ciuda faptului că ele îi ţin loc de operă literară. În Scrisoarea (...) din Timpul ieşean din aprilie[,] din bila neagră ca smoala fierbinte a epistolierului ţîşneşte însă o afirmaţie care nu poate fi trecută cu vederea. (...) Deşi Dl. Petrescu însuşi admite candid că n-are «probe mai solide», că n-are probe deloc, nici solide, nici altfel, dar mai este şi convins că eram «prezidenţiabil» în 1992 (gîndindu-se probabil la Llosa, un scriitor care, ca şi mine, dar spre deosebire de Barthes, a vrut să joace acest rol), cu patru ani înainte ca lucrul să se întîmple [construcţie sintactică destul de ciudată: deşi..., dar...]. Cît despre investiţia făcută de P.D.S.R.-92 în mine, aş fi curios să aflu sumele şi datele la care mi-au fost plătite. S-ar putea să nu reuşesc altfel decît ajutat de mărturia dlui Petrescu. La tribunal. Şi, dacă nu va izbuti să mă edifice, măcar să-mi plătească din buzunarul personal, ca daune morale, echivalentul actualizat al mitei electorale pedeseriste. À bon entendeur, salut!“ Am replicat cu următoarea Scrisoare deschisă Domnului Nicolae Manolescu (publicată în Observator cultural, nr. 224, p. 17):

„Dragă Domnule Nicolae Manolescu,

Vă mulţumesc pentru cele cîteva rînduri pe care cu generozitate mi le-aţi consacrat în România literară, nr. 19 a.c., p. 32; deşi spuneţi că «demult» nu mai daţi nici o atenţie celor scrise de mine, iată că totuşi v-aţi ostenit cu lectura Scrisorii (...) din Timpul ieşean! Firește, nici eu nu vă mai citesc de mult, ceea ce nu înseamnă că n-am comunica în felul acesta între noi, ba chiar o facem foarte bine; este exact ceea ce numesc arta necitirii avizate [v. Deconstrucţii populare, op. cit., pp. 22-31], în care, desigur, rămîneţi un maestru; ea explică de asemenea, fără doar şi poate, cum, fără să acordaţi vreo atenţie scrisorilor mele din Timpul, aţi remarcat cu toate astea «bila neagră ca smoala fierbinte» pe care aş pune-o în ele; trebuie să vă mărturisesc, dragă Domnule Manolescu, că modelul meu în această privinţă, de nedepăşit ca atare, nu este altul decît colaboratorul Dvs., Mircea Mihăieş – bănuiesc că bilei lui negre îi acordaţi oarecare atenţie însă, din moment ce-i găzduiţi de cîţiva ani buni discursul monocord în pagina 2 a periodicului condus de Dvs., semn şi că opiniile sale nu intră în contradicţie cu ale Dvs. (dar, din motive

care acum nu contează, Dvs. preferaţi să vă exprimaţi opiniile mai clare indirect...). În ce priveşte eroarea pe care mi-o imputaţi, de a vă fi crezut prezidenţiabil în 1992 şi nu în 1996, o datorez Jurnalului Monicăi Lovinescu pe 1990-1993 (Humanitas, 2003), care nota în martie 1992: «Sîmbătă seara, la noi, Manolescu cu Mihnea, care l-a adus pe trei-patru zile pentru lansare (sau re-lansare) la Paris. (...) Prezidenţiabil desigur – şi cel mai bun candidat pe care l-ar putea prezenta opoziţia...» etc. (p. 227). Să înţeleg aşadar că-i aplicaţi o corecţie indirectă Monicăi Lovinescu în acest punct? Oricum ar fi, este evident că, menţionînd anul 1992, nu mă gîndeam la Llosa şi cu atît mai puţin la a vă compara cu el, pentru că, dacă vă amintiţi, vorbeam de pretenţiile criticilor literari de a accede la preşedinţia unei ţări, nu de ale romancierilor, la care datele problemei se schimbă; aşa de pildă, un Breban care ar candida la postul suprem din stat mi s-ar părea mult mai firesc în acest rol, nu credeţi? Dar nu cu aceste detalii îmi permit să vă deranjez; ceea ce mă nedumereşte în rîndurile semnate imperial cu iniţiale de Dvs. este observaţia că «elucubraţiile» mele epistolare îmi ţin loc de «operă literară»; desluşesc aici un soi de reproş, sub o judecată ce se voieşte strivitoare şi care nu prima dată îmi este trimisă dinspre revista Dvs. V-aş fi recunoscător prin urmare dacă mi-aţi preciza cînd v-am promis eu vreo «operă literară», Dvs. sau oricui altcuiva de la România literară ori de aiurea, fiindcă se pare că mă socotiţi dator cu aşa ceva şi-mi sancţionaţi «abaterile» de la calea care duce la achitarea prezumtivei mele datorii. Şi-apoi, ce înţelegeţi prin «operă»? Un anumit număr de cărţi? Cam cîte? Urmuz, bunăoară, are «operă»? Dar Gabriela Vrînceanu-Firea? Şi dacă nu cantitatea contează aici, poate o anumită calitate a scrisului? Pe care cine o stabileşte şi cum? Iar cei care o stabilesc, cumva, trebuie să aibă şi ei «operă»? E dincolo de orice dubiu, de exemplu, că Dvs. socotiţi a avea «operă», nu? Deşi poate că ar fi mai bine să aşteptăm să vă încheiaţi activitatea didactică spre a fi siguri că nu vă vor uita cititorii... Atunci oare persistenţa în timp decide «opera»? Dar n-ar însemna asta că numai «clasicii» au propriu-zis una? Iar pe clasici cine-i selectează ca atare? Manualele şcolare de genul acelora scoase şi de Dvs.? Nu vi se pare cam apăsătoare această sarcină multiplă, de a-i departaja pe cei cu «operă» de cei fără şi de a-i clasiciza pe unii în detrimentul altora, mai ales că, în tot acest timp, vă îndeletniciţi şi cu politica, învăţămîntul, gazetăria etc.? În fine, nu vreau să vă plictisesc prea mult; v-aş rămîne îndatorat dacă mi-aţi lămuri măcar o parte din întrebările de mai sus; alte discuţii este inutil să purtăm, cîtă vreme nu vă decideţi să treceţi cu adevărat la subiectul scrisorilor mele, încetînd să-mi replicaţi sistematic alături – că, bunăoară, aş refuza să mă... mut (cf. România literară, nr. 4/2003, p. 32; oare aveţi o vocaţie neştiută de funcţionar la Spaţiul locativ?) etc.

Cu cele mai alese simţăminte,

«...un oarecare Dan Petrescu, veleitar întru ale prozei (epistolare)» (cf. România literară, nr. 20 a.c., p. 32)

P.S. Înţeleg că mă ameninţaţi cu tribunalul pentru finalul Scrisorii (...), unde cred că spun destul de limpede că «ne lipsesc probe mai solide» pentru povestirea pe care o narez despre Dvs. şi pe care, tocmai de aceea, o las explicit «sub beneficiu de inventar»; dar Dvs. reclamaţi «sumele şi datele» la care PDSR v-ar fi vărsat fonduri. Aici nu-mi dau seama cine pe cine crede naiv: oare asemenea sume se dau şi se încasează cu chitanţă? Mă rog... Totuşi, dacă voiţi să obţineţi de la mine «echivalentul actualizat al mitei electorale pedeseriste», cred că va trebui să precizaţi Dvs. o sumă, ca să ştim ce actualizăm. Dar, ca să nu vă faceţi astfel de probleme, daţi-mi voie să vă spun că nu veţi obţine de la mine nici un ban, niciodată: apreciez că sursele Dvs. de venituri vă sînt arhisuficiente. Va trebui atunci să vă gîndiţi să solicitaţi, eventual, o pedeapsă cu închisoarea pentru subsemnatul, ţinînd seama în acelaşi timp că e foarte posibil şi să scap într-o bună zi din închisoare, după o perioadă de odihnă la care m-aş deda bucuros de dragul de a vă «repera» Dvs. onoarea...

Acelaşi".

În aceeaşi săptămînă, Observator cultural (nr. 221, p. 25) publica o scurtă notă, la rubrica Revista presei: „În paginile 14-15 [din Timpul] – o nouă «scrisoare» (...) a lui Dan Petrescu către Liviu Antonesei, în care autorul îşi concentrează tirul – de astă dată – asupra celui mai recent volum din Jurnalul Monicăi Lovinescu, «atingînd» – în trecere – şi alte figuri ale lumii noastre intelectuale. Foarte dur şi amar în fond, în ciuda tonului pe alocuri relaxat-ironic, textul atinge probleme la care se cuvine să medităm..." (urmează un lung citat). În numărul următor al României literare (20/2004, p. 32), necruţătorul ei Cronicar pune imediat la punct nota din Observator cultural: „Nu vrem să dăm nimănui lecţii. Mai ales experimentatului redactor al Observatorului cultural care scrie revista revistelor. Observăm însă, şi nu de azi, de ieri, o manieră ciudată de a comenta gazetele şi evenimentele culturale. Să [o] numim maniera indirectă. Cu alte cuvinte, te foloseşti de extrase din diverse articole ca să-ţi sugerezi opinia proprie. În loc să spui de-a dreptul ce crezi, de exemplu, despre Jurnalul dnei Monica Lovinescu, în volumul premiat de România literară drept Cartea Anului 2003, îl citezi copios pe un oarecare Dan Petrescu, veleitar întru ale prozei (epistolare), care l-a înjurat birjăreşte în Timpul de la Iaşi." De aici, în scrisoarea mea către D-nul Nicolae Manolescu, aluziile la propria sa manieră indirectă...

În fine, scrisorii mele deschise către N. Manolescu îi va răspunde o notă a inevitabilului Cronicar, în România literară nr. 24/2004, p. 32; prima sa obiecţie e că am publicat-o în Observator cultural (prilej de a sermona din nou revista cu pricina, fiindcă s-ar exprima astfel indirect, prin „interpuşi") şi nu în Timpul sau în România literară – oare de ce? Ei bine, pentru că Timpul apare cam rar, iar în România literară voi publica după ce se va dărîma redacţia cu tot cu clădirea care o suportă, iar terenul, bine arat şi iradiat, va fi lăsat să se odihnească o vreme. Mai departe, scrisoarea mea este taxată de „pretenţios-stupidă", Cronicarul înţelegînd, după puterile inteligenţei sale, că aş fi întrebat în ea „de cîte cărţi are nevoie cineva ca să fie scriitor"! Oare prezumtiva-i meserie de critic literar n-ar fi trebuit să-l obişnuiască deja pe încercatul Cronicar cu citirea corectă a unui text, dincolo chiar de tactica-i ieftină de a-mi răspunde mereu alături, aiurea? Probabil că nu, critica noastră literară izvorînd adesea din lecturi grăbite şi din înverşunarea unor nechemaţi în a-şi da importanţă în ochii sufragetelor (ori numai ai Getelor). Oricum, fiindu-mi limpede că vorbim limbi complet diferite, îi voi lăsa de-acum pe „interlocutorii" mei de la România literară în plata Domnului şi-n mizeria neagră a minţii lor. Ciao, ragazzi!